

A.M. Weltevrede
A. van den Heerik
R. Wolff
J. de Boom
Y. Seidler

Netwerken in de buurt

Een onderzoek naar het nieuwe
zorgconcept Buurtcirkel

Colofon

Opdrachtgever: Movisie, Effectiviteit

Auteurs: Afke Weltevrede, Alexandra van den Heerik, Rick Wolff,
Jan de Boom en Youri Seidler (onderzoeksbureau Risbo)

Eindredactie: Ethiscript

Vormgeving: Ontwerpburo Suggestie & illusie

Fotografie: Stichting Pameijer

Druk: LibertasPascal

ISBN: 978-90-8869-132-4

Bestellen: www.movisie.nl

© 2017 Movisie

Deze publicatie is tot stand gekomen dankzij financiering van
het ministerie van VWS.

Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

Netwerken in de buurt

**Een onderzoek naar het nieuwe
zorgconcept Buurtcirkel**

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
1 Samenvatting en Conclusies	6
1.1 Samenvatting	6
1.2 Conclusies	7
2 Onderzoeksopzet en verantwoording	12
2.1 Aanleiding onderzoek	12
2.2 Doel en vraagstelling	14
3 Methodologie	16
3.1 Literatuur	16
3.2 Uitvoering	21
3.2.1 Casestudies: Vier Buurtcirkels	22
3.2.2 Netwerkanalyse: Samenredzaamheidswijzer	24
3.2.3 Interviews met deelnemers	25
3.2.4 Zelfredzaamheidsonderzoek	29
3.2.5 Deelnemerstevredenheidsonderzoek	30
3.2.6 Interviews met coaches en projectleiders	32
3.2.7 Tijdbestedingsonderzoek	32
3.2.8 Participatieve voortgangssessie	33
4 Impact Buurtcirkel op deelnemers	36
4.1 Inleiding	36
4.2 Buurtcirkel de Tulp	36
4.2.1 Inleiding	36
4.2.2 Doelen Buurtcirkel	37
4.2.3 Sociale competenties en netwerkopbouw	38
4.2.4 Emotioneel/persoonlijk welbevinden	43
4.2.5 Maatschappelijke competenties	44
4.2.6 Cognitieve competenties	44
4.2.7 Huishoudelijke competenties	45
4.2.8 Zelfverzorging en gezondheid	46
4.2.9 Overige ontwikkelingen	46
4.2.10 Bevindingen	47

4.3 Buurtcirkel de Vlinder	49
4.3.1 Inleiding	49
4.3.2 Doelen Buurtcirkel	49
4.3.3 Sociale competenties en netwerkopbouw	51
4.3.4 Emotioneel/persoonlijk welbevinden	55
4.3.5 Maatschappelijke competenties	56
4.3.6 Cognitieve competenties	56
4.3.7 Huishoudelijke competenties	57
4.3.8 Zelfverzorging en gezondheid	58
4.3.9 Overige bevindingen	58
4.3.10 Bevindingen	59
4.4 Buurtcirkel de Ster	60
4.4.1 Inleiding	60
4.4.2 Doelen Buurtcirkel	60
4.4.3 Sociale competenties en netwerkopbouw	62
4.4.4 Emotioneel/persoonlijk welbevinden	65
4.4.5 Maatschappelijke competenties	67
4.4.6 Cognitieve competenties	68
4.4.7 Huishoudelijke competenties	69
4.4.8 Zelfverzorging en gezondheid	70
4.4.9 Bevindingen	70
4.5 Buurtcirkel de Molen	72
4.5.1 Inleiding	72
4.5.2 Doelen Buurtcirkel	72
4.5.3 Sociale competenties en netwerkopbouw	73
4.5.4 Emotioneel/persoonlijk welbevinden	76
4.5.5 Maatschappelijke competenties	77
4.5.6 Cognitieve competenties	77
4.5.7 Huishoudelijke competenties	78
4.5.8 Zelfverzorging en gezondheid	78
4.5.9 Overige ontwikkelingen	78
4.5.10 Bevindingen	79
4.6 Algemene bevindingen impact Buurtcirkel	80
4.6.1 Zelfredzaamheidsonderzoek (Zelfredzaamheid-Matrix)	81
4.6.2 Deelnemerstevredenheidsonderzoek	85
4.6.3 Samenredzaamheidswijzer	88

5 Impact Buurtcirkel op organisatie	96
5.1 Inleiding	96
5.2 Tijdbestedingsonderzoek	96
5.3 Impact op begeleiding	99
5.3.1 Wervingsactiviteiten	99
5.3.2 Groepsbijeenkomsten	101
5.3.3 Individuele begeleiding	103
5.3.4 Vrijwilliger(s)	105
5.3.5 Opbouw netwerk buurt	107
5.3.6 Ondersteuning vanuit Pameijer	108
5.4 Conclusie	110
 6 Overige bevindingen Buurtcirkel	 112
6.1 Tevredenheidsanalyse	112
 7 Evaluatie onderzoeksmethodiek	 115
7.1 Inleiding	115
7.2 Samenredzaamheidswijzer	115
7.3 Reflectie	120
 8 Conclusies	 122
 Literatuur	 128
 Over de Auteurs	 129
 Bijlagen	 131
Bijlage bij hoofdstuk 3	131
Bijlage bij hoofdstuk 4	135
Bijlage bij hoofdstuk 5	138

Voorwoord

Talent, eigen regie en tijdelijkheid. Die drie principes vinden we bij Pameijer essentieel als het gaat om de ondersteuning van kwetsbare mensen in de samenleving. Wij zien het als onze opgave om talenten, kwaliteiten, vaardigheden en aardigheden maximaal te ontginnen en te laten beklijven. Samen met de mensen voor wie wij zo graag werken. Als dit lukt, dan ligt er een goede basis voor meer eigen regie en gelijkwaardige, wederkerige relaties. Mensen kunnen dan groeien in een sociaal gewaardeerde rol. Ze zullen daardoor minder afhankelijk worden van professionals en organisaties in het sociale domein. Dit realiseren is de trots van de moderne professional. Het gaat om perspectief geven en om loslaten. Pameijer streeft deze resultaten na en zet daarbij in op tijdelijkheid van de ondersteuning. Wij willen er niet, op voorhand, levenslang voor mensen zijn.

Buurtcirkel is bij uitstek een programma dat dit gedachtegoed vertegenwoordigt. Pameijer is trots op deze nieuwe vorm van dienstverlening. Wij zien Buurtcirkel als een gamechanger die aansluit bij de majeure veranderingen in het sociale domein. Buurtcirkel gaat terug naar de kern. We kunnen allemaal iets en willen dit inzetten om elkaar te versterken. We creëren met elkaar waarde en voegen deze toe.

Gezien de relevantie en de importantie van Buurtcirkel hebben wij aan Risbo gevraagd onderzoek te doen naar de impact van het project op de deelnemers. Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van Movisie in het kader van het onderzoeksprogramma 'Inzicht in sociale interventies'.

Wij vinden de uitkomsten bemoedigend en zien er alle aanleiding in om door te gaan met het verspreiden en optimaliseren van Buurtcirkel. Zo willen wij onze bijdrage leveren aan de inclusieve samenleving. Juist nu!

Wij willen alle betrokkenen zeer hartelijk danken voor hun bijdrage aan dit onderzoek.

Jan Alblas,
Directeur Pameijer

Samenvatting en Conclusies

1.1 Samenvatting

Het project Buurtcirkel

Buurtcirkel is een zorgconcept dat in Nederland geïntroduceerd is door zorgaanbieder Pameijer in Rotterdam. Het uitgangspunt is dat een groep kwetsbare mensen met ondersteuningsvragen elkaar op basis van hun talenten en krachten ondersteunen, opdat zij zelfredzamer worden in het dagelijks leven. Met Buurtcirkel wordt een aanpak beoogd waarin professionals terugtreden, een horizontaal buurtnetwerk wordt opgebouwd, mantelzorg belangrijker wordt en burgers aangemoedigd worden zelfstandig en zelfredzaam te zijn. Deze doelstellingen passen in de huidige politieke koers waarbij iedereen wordt geacht deel te nemen aan de samenleving en ingezet wordt op het zo lang mogelijk leiden van een zelfstandig leven.

Een Buurtcirkel bestaat uit mensen met een verstandelijke, psychische, psychiatrische of psychosociale beperking die samen een netwerk van negen tot twaalf personen vormen en idealiter in dezelfde buurt wonen. Een professional van Pameijer fungeert als Buurtcirkelcoach en ondersteunt de deelnemers indien nodig bij zwaardere zorgvragen die (nog) niet zelfstandig of binnen het eigen netwerk kunnen worden opgepakt. De coach is ook de persoon die de Buurtcirkel opstart, deelnemers zoekt en het proces begeleidt. De coach doet de begeleiding samen met een vrijwilliger. De vrijwilliger, die bekend is in de buurt, ondersteunt de (samenwerking tussen) deelnemers en helpt hen met het leggen van contacten in de wijk. Het idee is dat de vrijwilliger op de lange termijn een centralere rol krijgt, omdat een Buurtcirkel met de hulp van en coaching door de vrijwilliger zelfstandig zou moeten gaan draaien. Pameijer verwacht dat een deelnemer gemiddeld na drie jaar Buurtcirkel-ondersteuning zelfredzaam is en aangeeft geen ondersteuning meer te willen ontvangen.

In 2013 is Pameijer met zes Buurtcirkels gestart. Inmiddels zijn er ongeveer achttien Buurtcirkels in de (omgeving van de) gemeente Rotterdam. Pameijer streeft ernaar om tot 2018 in totaal 60 Buurtcirkels op te starten.

Doel en vraagstelling

Het nieuwe zorgconcept Buurtcirkel was in Nederland nog niet geëvalueerd. In het kader van het onderzoeksprogramma 'Inzicht in sociale interventies' van Movisie heeft onderzoeksinstituut Risbo bij het thema 'zelfredzaamheid' de kans gekregen het concept Buurtcirkel nader te bestuderen.

Concreet worden de volgende onderzoeksvragen behandeld.

1. In welke mate en onder welke voorwaarden draagt een Buurtcirkel bij aan het verbeteren en/of vergroten van het netwerk van een deelnemer? Hoe zien deze netwerken eruit en wat is de betekenis hiervan voor de mensen uit de Buurtcirkel?
2. In welke mate en onder welke voorwaarden dragen Buurtcirkels bij aan de ontwikkeling van de zelfredzaamheid van deelnemers?
3. Wat zijn de succes- en/of faalfactoren van de netwerkopbouw, welke dilemma's en knelpunten spelen er en hoe pakt men die aan of zou men die anders aan kunnen pakken?
4. Wat zijn de werkzame bestanddelen van de Buurtcirkels? Welke lessen kunnen hieruit geleerd worden voor de betrokkenen en ook andere initiatiefnemers, beleidsmakers en dergelijke in de sociale sector?

Een secundair doel van het onderzoek is het ontwikkelen en testen van een nieuwe onderzoeksmethode. Dit is geformuleerd in de volgende onderzoeksvraag.

5. Op welke wijze kunnen we de samenredzaamheidswijzer toepassen voor de bestudering van sociale interventies in het algemeen?

Onderzoeksmethoden

Er zijn *kwalitatieve casestudies* gedaan bij vier verschillende Buurtcirkels. Op twee meetmomenten (met een periode van ongeveer een jaar ertussen) zijn er *interviews* gehouden met deelnemers, coaches, projectleiders en een vrijwilliger en is de nieuw ontwikkelde *samenredzaamheidswijzer* afgenomen bij deelnemers.

Ook is informatie uit de *Zelfredzaamheid-Matrix* die coaches afnemen bij deelnemers geanalyseerd en is een *deelnemerstevredenheidsonderzoek* onder deelnemers uitgevoerd en geanalyseerd.

Er is ook een *tijdbestedingsonderzoek* uitgevoerd waarbij coaches gedurende een bepaalde periode registreerden hoeveel tijd zij besteedden aan verschillende activiteiten.

Ten slotte is een *participatieve voortgangssessie* georganiseerd voor coaches en projectleiders waarbij voorlopige resultaten zijn gedeeld en kennis is uitgewisseld en verzameld.

1.2 Conclusies

De belangrijkste conclusies worden hier beschreven aan de hand van de oorspronkelijke onderzoeksvragen.

1. In welke mate en onder welke voorwaarden draagt een Buurtcirkel bij aan het verbeteren en/of vergroten van het netwerk van een deelnemer? Hoe zien deze netwerken er uit en wat is de betekenis hiervan voor de mensen uit de Buurtcirkel?

De belangrijkste bijdrage van Buurtcirkel is van sociale aard. Deelnemers ervaren een netwerkuitbreiding, leren elkaar kennen en ondernemen sociale activiteiten met elkaar. Dit verrijkt het leven van deelnemers en is van grote invloed op hun emotioneel welbevinden. Buurtcirkel heeft verschillende deelnemers uit een sociaal isolement gehaald. Er is nog weinig tot geen sprake van netwerkuitbreiding in de buurt (of daarbuiten) of via het netwerk van een vrijwilliger.

Een cruciale voorwaarde voor het opbouwen van een constructief netwerk is dat er een basis van vertrouwen en veiligheid binnen de groep wordt gelegd. Hier is een belangrijke rol weggelegd voor de coach omdat hij/zij de juiste balans moet vinden tussen professionele sturing en het geven van ruimte aan deelnemers om zelf met initiatieven en ideeën te komen. In de startfase is er intensieve begeleiding van de coach nodig bij groepsbijeenkomsten. Als een Buurtcirkel langer draait, kan de coach minder frequent aanwezig zijn bij groepsbijeenkomsten. De coach moet verder adaptief zijn en zijn rol aanpassen aan de *setting*. In de praktijk verschilt het namelijk per individu en per Buurtcirkel in welke mate er sturing nodig is van coaches.

Naast de rol van de coach, is het voor het groepsproces ook belangrijk dat deelnemers bij elkaar in de buurt wonen en vooral in het begin wekelijks bijeenkomen op een locatie met een informele sfeer.

2. In welke mate en onder welke voorwaarden dragen Buurtcirkels bij aan de ontwikkeling van de zelfredzaamheid van deelnemers?

Buurtcirkel draagt op het maatschappelijke domein bij aan zelfredzaamheid doordat deelnemers bijvoorbeeld geleerd hebben zelfstandig met het openbaar vervoer te reizen, om te gaan met een computer of mobiele telefoon en weer te fietsen. Op de domeinen van huishouden en zelfverzorging zijn deelnemers al redelijk zelfredzaam waardoor daarop minder ontwikkeling zichtbaar is.

Er is vooral 'samenredzaamheid' ontstaan, in het bijzonder op het huishoudelijke, maatschappelijke en sociale domein. Bij de Buurtcirkels koken deelnemers samen, doen ze klusjes in en rondom het huis voor elkaar en verlenen ze mantelzorg. Zo brengen ze elkaar bijvoorbeeld boodschappen, gaan ze op bezoek in het ziekenhuis of laten ze de hond uit.

De samenredzaamheid verrijkt het leven van de deelnemers en is ook van grote invloed op hun emotioneel welbevinden. Deelnemers zijn zich bewuster van hun

talenten en zetten deze ook in om anderen te helpen. Andersom durven deelnemers ook meer om hulp te vragen bij anderen.

De samenredzaamheid is echter tot op heden nog niet zo sterk ontwikkeld dat deze de professionele ondersteuning geheel of gedeeltelijk vervangt. Veel deelnemers blijven behoefte hebben aan (de mogelijkheid tot) ondersteuning door een professional. De coaches besteden nog een substantieel deel van hun tijd aan individuele begeleiding. Volgens de coaches is het onrealistisch en op sommige punten wellicht onwenselijk om te verwachten dat alle deelnemers volledig onafhankelijk worden van professionele ondersteuning. Sommige taken die bij de individuele afspraken tussen coach en deelnemer uitgevoerd worden, blijken onmogelijk over te dragen aan mededeelnemers of een vrijwilliger. Desalniettemin kan er nog winst behaald worden. Bijvoorbeeld door deelnemers nog meer aan te moedigen pas contact opnemen met een coach als er daadwerkelijk sprake is van een hulpvraag die niet door mededeelnemers of de vrijwilliger opgelost kan worden.

3. Wat zijn de succes- en/of faalfactoren van de netwerkopbouw, welke dilemma's en knelpunten spelen er en hoe pakt men die aan of zou men die anders aan kunnen pakken?

Ten eerste blijkt het voor coaches en de projectleiding een knelpunt om voldoende deelnemers te werven om een (nieuwe) Buurtcirkel compleet te krijgen. Coaches ervaren enige terughoudendheid van begeleiders uit woonvoorzieningen (Begeleid Wonen) om cliënten over te dragen aan een Buurtcirkel.

Ook de rol van de vrijwilliger blijft een knelpunt. Bij veel Buurtcirkels speelt de vrijwilliger nog een zeer beperkte rol. Het is lastig om vrijwilligers te vinden die zich voor een langere tijd committeren aan een Buurtcirkel, waardoor de doorstroom hoog is. Als er wel een vrijwilliger aangesloten is, dan is het ook hier zoeken naar een balans. Het is de bedoeling dat de vrijwilliger de regie neemt als het nodig is, maar ook (indirect) deelnemers activeert en stimuleert om zelf actie te ondernemen door zich terug te trekken en zich niet boven de groep plaatst.

Een ander knelpunt is dat er nog weinig tot geen sprake is van netwerkuitbreiding in de buurt. Het is belangrijk om als coach te blijven sturen op het vergroten van het netwerk ook buiten de Buurtcirkel, om te voorkomen dat deelnemers zich binnen de Buurtcirkel isoleren.

Een andere factor die van invloed is op een succesvolle netwerkopbouw, is de groepssamenstelling. Volgens de coaches zijn leeftijd, culturele achtergrond, IQ, geslacht en soort ondersteuningsvraag van invloed op de groepsdynamiek. Het blijkt in de praktijk goed te werken als de groep divers is samengesteld. De aanwezigheid van 'kartrekkers' is van positieve invloed op een Buurtcirkel. Daarbij is het wel van belang dat de coach bewaakt dat stille, verlegen of onzekere deelnemers niet overschaduwd worden.

Voor het goed functioneren van de Buurtcirkel is bovendien passende ondersteuning nodig van de projectleiders en voldoende overlegmomenten met andere coaches, zodat coaches leren wat wel werkt en wat niet werkt in de begeleiding.

4. Wat zijn de werkzame bestanddelen van de Buurtcirkels? Welke lessen kunnen hieruit geleerd worden voor de betrokkenen en ook andere initiatiefnemers, beleidsmakers en dergelijke in de sociale sector?

Het eerste werkzame bestanddeel van het concept Buurtcirkel is dat deelnemers worden benaderd vanuit het uitgangspunt dat zij anderen kunnen helpen vanuit hun talenten en vaardigheden. De coach en

vrijwilliger stimuleren deelnemers om hun krachten te gebruiken en niet langer te denken vanuit beperkingen. Deelnemers krijgen en nemen bovendien steeds meer de regie over hun eigen hulpverlening. De coachende professionele begeleiding stimuleert deelnemers om 'samenredzaam' te worden op verschillende leefdoelmeinen. Bovendien leidt het tot vergroting van zelfvertrouwen en eigenwaarde.

Het tweede werkzame bestandsdeel is de groepsbenadering. Die zorgt ervoor dat deelnemers meer contacten hebben en hun netwerk uitbreiden. Het proces van elkaar leren kennen en het creëren van een vertrouwde en veilige setting kost tijd, maar leidt uiteindelijk tot een situatie waarbinnen waardevolle relaties, vriendschappen en vormen van samenredzaamheid ontstaan. Ook hier is sprake van een positieve invloed op het emotioneel welbevinden van deelnemers. Zij ervaren bijvoorbeeld meer geluk, minder eenzaamheid en meer zelfvertrouwen.

Met het Buurtcirkelconcept probeert zorgaanbieder Pameijer aan te sluiten bij de veranderingen die met de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) in gang zijn gezet. Buurtcirkel is een vernieuwend initiatief en zou als voorbeeld kunnen dienen voor andere zorgaanbieders en voor andere zorgbehoevende doelgroepen. Beleidsmakers moeten er echter niet te hoge verwachtingen van hebben dat het Buurtcirkelnetwerk een volledige substituut kan zijn voor professionele zorg. Deze zorg zal waarschijnlijk – wellicht in verminderde mate en andere vorm (meer coachend dan ondersteunend) – nodig blijven.

5. Op welke wijze kunnen we de samenredzaamheidswijzer toepassen voor de bestudering van sociale interventies in het algemeen?

Met de samenredzaamheidswijzer als innovatieve en nieuwe onderzoeksmethode wordt een netwerkanalyse gecombineerd met een zelfredzaamheidsanalyse. De samenredzaamheidswijzer is door respondenten als leuk, laagdrempelig,

gebruiksvriendelijk en leerzaam ervaren, omdat zij op speelse wijze inzicht kregen in hun eigen netwerk. De samenredzaamheidswijzer kan voor de toekomstige bestudering van sociale interventies toegepast worden, zij het in een iets aangepaste vorm. De wijzer moet in zijn huidige vorm echter niet als een kwantitatieve longitudinale methode ingezet worden, maar als kwalitatieve onderzoeksmethode.

Onderzoeksopzet en verantwoording

2

2.1 Aanleiding onderzoek

De laatste jaren vindt in de zorg een verschuiving plaats. Ingezet wordt op het zo lang mogelijk leiden van een zelfstandig leven en iedereen wordt geacht deel te nemen aan de samenleving. Hoewel deze verandering deels ingegeven is door bezuinigingen in de zorg, creëert dit ook mogelijkheden voor groepen die voorheen niet aan de samenleving konden deelnemen. Om de gewenste participatie te kunnen verwezenlijken, wordt een beroep gedaan op het sociaal netwerk (vrienden, familie, bekenden) van degene die verzorging behoeft. Daarnaast worden mensen met een beperking in hun kracht gezet.

Deze ‘kanteling’ in de zorg is vastgelegd in de Wmo en moet erin resulteren dat er minder een beroep wordt gedaan op professionele verzorgers waardoor de zorgsector ontlast en minder duur wordt. Zorgaanbieders signaleren deze omslag en proberen erop in te spelen door nieuwe trajecten te ontwikkelen waarin begrippen als zelfregie, eigen kracht, verantwoordelijkheid en zelfredzaamheid centraal staan.

Concept Buurtcirkel

Een initiatief dat naadloos aansluit bij de hedendaagse behoefte is ‘Buurtcirkel’, een project van de Rotterdamse stichting Pameijer. Buurtcirkel is een afgeleide van KeyRing, een concept dat 22 jaar geleden in Londen ontwikkeld is voor groepen mensen die zelfstandig willen wonen maar dat vanwege verstandelijke of psychische beperkingen niet kunnen.

Het idee van een Buurtcirkel is dat een groep kwetsbare mensen elkaar op basis van hun talenten en krachten gaan ondersteunen opdat zij zelfredzamer worden in het dagelijks leven. De deelnemers wonen bij elkaar in de buurt. Een Buurtcirkel bestaat uit mensen met een verstandelijke, psychische, psychiatrische of psychosociale beperking die samen een netwerk van negen tot twaalf personen vormen waaronder één vrijwilliger uit de buurt.

Het uitgangspunt van Buurtcirkel is dat kwetsbare mensen een potentieel aan vaardigheden en talenten hebben dat zij ten behoeve van zichzelf en de samenleving kunnen aanboren. Een belangrijk aspect van deelnemen aan een Buurtcirkel is dan ook het bewust worden van eigen capaciteiten. Het idee is dat iedere deelnemer deze capaciteiten gaat inzetten ten behoeve van zichzelf en andere deelnemers. Zo kan er een organische uitwisseling ontstaan van ondersteuning tussen de deelnemers van een Buurtcirkel. Het kan bijvoorbeeld gaan om praktische zaken die nodig zijn om

zelfstandig te kunnen wonen zoals koken en de was doen, maar ook om het meedenken over problemen en oplossingen voor allerlei situaties. Op deze manier kan iedere deelnemer een bijdrage aan het wederzijdse ondersteuningsproces leveren en daarin even waardevol zijn. De deelnemer wordt gestimuleerd om zijn/haar krachten te gebruiken en niet meer te denken in beperkingen, waardoor ook het zelfvertrouwen en de eigenwaarde van de deelnemer vergroot worden.

De ervaring van Pameijer is dat veel kwetsbare mensen eenzaam zijn en onvoldoende netwerk hebben om de van hen verwachte groei in zelfredzaamheid alleen op te bouwen. Door een Buurtcirkel wil men bereiken dat het netwerk van de deelnemers wordt vergroot en versterkt en dat zij meer toegang krijgen tot hulpbronnen. Een Buurtcirkel draagt volgens Pameijer ook bij aan het versterken van het sociale kapitaal in een wijk of buurt doordat er meer horizontale banden ontstaan tussen bewoners, instellingen, organisaties en de lokale overheid. Hulpbronnen in de wijk worden zo gemakkelijker uitgewisseld. Een Buurtcirkel is hierdoor volgens Pameijer op zich ook een aanwinst voor de wijk.

In de opstartfase van een Buurtcirkel biedt Pameijer ondersteuning door middel van een coach en wordt er gezocht naar en overlegd met een vrijwilliger. De vrijwilliger heeft in een Buurtcirkel een cruciale rol. Deze persoon is bekend in en met de wijk, heeft ervaring met vrijwilligerswerk en doet dit vanuit de intrinsieke motivatie iets te willen betekenen voor de medemens. Een ander belangrijk element van Buurtcirkel is volgens Pameijer dat er professionele ondersteuning voor de coach op afstand aanwezig is en dat deze ondersteuning tijdelijk van karakter is. Pameijer verwacht dat gemiddeld genomen een persoon na drie jaar Buurtcirkel-ondersteuning zelfredzaam is en aangeeft geen ondersteuning meer te willen ontvangen. Dit houdt in dat wanneer Buurtcirkel succesvol is, Pameijer zichzelf overbodig maakt. Hiermee draagt het bij aan de doelstelling van de overheid, die terugtrekkende zorg en een zelfstandig leven centraal stelt.

In 2013 is Pameijer met zes Buurtcirkels begonnen, inmiddels zijn er ongeveer achttien gestart in de omgeving van de gemeente Rotterdam (zie website: www.buurtcirkel.nl). Het streven is om het concept Buurtcirkel ook in andere gemeenten uit te rollen. Dit is al gelukt in Arnhem, waar in 2016 twee nieuwe Buurtcirkels zijn gestart. Pameijer streeft ernaar om tot 2018 zestig Buurtcirkels op te starten.

Onderzoek

Er zijn nog geen evaluaties van Buurtcirkels in Nederland uitgevoerd en de evaluaties van de buitenlandse Buurtcirkels zijn relatief beperkt qua omvang en niet gericht op netwerkanalyse en de Nederlandse situatie. Risbo zag er meerwaarde in om het concept Buurtcirkel in Nederland nader te bestuderen. Risbo heeft daarom een onderzoeksvoorstel ingediend bij Movisie ten behoeve van het onderzoeksprogramma:

‘Inzicht in Sociale Interventies’, thema ‘Zelfredzaamheid’. Movisie heeft dit voorstel goedgekeurd en een deel van het onderzoek gefinancierd.

Risbo heeft het onderzoeksvoorstel in nauwe samenwerking met Pameijer geschreven. Ook bij Pameijer vindt men het van groot belang om Buurtcirkel extern te evalueren en meer te weten over de netwerken die deelnemers door het project opbouwen. Op verzoek van – en gefinancierd door – Pameijer zijn er gedurende het onderzoek extra onderzoeksvragen toegevoegd.

Ook Risbo heeft financieel en in arbeid geïnvesteerd in dit onderzoek, aangezien zij meer kennis op dit terrein wilde vergaren en een nieuwe onderzoeksmethode wilde ontwikkelen en testen.

2.2 Doel en vraagstelling

Het hoofddoel van het onderzoek was het evalueren van het project Buurtcirkel op basis van door Pameijer geformuleerde doelstellingen. Deelname aan Buurtcirkel zou moeten leiden tot meer eigen regie, zelfstandigheid en sociale vaardigheden voor de deelnemers. Daarnaast zou het leiden tot een vergroting van hun sociale netwerk en meer aansluiting in de wijk.

Concreet wilden we onderzoeken of en hoe het netwerk van de deelnemers van Buurtcirkel vergroot is, hoe de ondersteuning eruit ziet (soort ondersteuning, kwantiteit), hoe dit de zelfredzaamheid van deelnemers beïnvloedt, wat de (bedoelde en onbedoelde) effecten zijn van Buurtcirkel, wat de effecten zijn op deelnemersniveau en voor de andere mensen uit het netwerk van de deelnemers.

Om een volledig beeld van het project te krijgen, hebben we ook het proces bestudeerd: hoe verloopt de organisatie, hoe draaien de Buurtcirkels, hoe pakt men knelpunten aan of zou men die aan kunnen pakken en wat zijn succes- en faalfactoren?

Deze doelen en aanpak resulteerden in de volgende probleemstellingen.

1. In welke mate en onder welke voorwaarden draagt een Buurtcirkel bij aan het verbeteren en/of vergroten van het netwerk van een deelnemer? Hoe zien deze netwerken eruit en wat is de betekenis hiervan voor de mensen uit de Buurtcirkel?
2. In welke mate en onder welke voorwaarden dragen Buurtcirkels bij aan de ontwikkeling van de zelfredzaamheid van deelnemers?
3. Wat zijn de succes- en/of faalfactoren van de netwerkopbouw, welke dilemma's en knelpunten spelen er en hoe pakt men die aan of zou men die anders aan kunnen pakken?
4. Wat zijn de werkzame bestanddelen van de Buurtcirkel? Welke lessen kunnen hieruit geleerd worden voor de betrokkenen en ook andere initiatiefnemers, beleidsmakers en dergelijke in de sociale sector?

Een bijkomend doel was om een nieuwe onderzoeksmethode te ontwikkelen en te testen. Dit is uitgewerkt in een aparte probleemstelling:

5. Op welke wijze kunnen we een reflexieve netwerkevaluatie toepassen voor de bestudering van sociale interventies in het algemeen?

Gezien het innovatieve karakter van de interventie en de reflexieve methode hebben wij gedurende het onderzoek onze probleemstelling enigszins moeten uitbreiden. Het bleek namelijk gedurende het onderzoeksproces niet alleen relevant om naar de netwerkopbouw en zelfredzaamheid te kijken, maar ook naar de impact van Buurtcirkel op deelnemers in bredere zin.

Vanuit Pameijer kwam het verzoek om ook de impact van Buurtcirkel op de aard en omvang van de begeleiding te onderzoeken. Tot slot is besloten in te gaan op de tevredenheid van de deelnemers over de Buurtcirkel. Pameijer had deze gegevens reeds verzameld en zag deze graag nogmaals geanalyseerd.

3.1 Literatuur

In dit onderzoek gaan we in op de zelfredzaamheid van kwetsbare mensen.

In het zorgdomein wordt zelfredzaamheid op verschillende manieren gedefinieerd. Om dit begrip en andere hieraan gerelateerde en verschillende definities hiervan te ontwarren heeft de onderzoeker C. Brink (2013) voor Movisie een kennisdossier opgesteld. Hierin staat dat zelfredzaamheid in de Wmo als volgt wordt gedefinieerd: *... het lichamelijke, verstandelijke, geestelijke en financiële vermogen om zelf voorzieningen te treffen die deelname aan het normale maatschappelijke verkeer mogelijk maken.* Wanneer dat bij een individu niet mogelijk is, wordt dit vanuit de Wmo zoveel mogelijk gecompenseerd. Er worden dan vanuit de compensatieplicht van de Wmo per individu voorzieningen getroffen met als doel de zelfredzaamheid en participatie van cliënten/ burgers in de samenleving te bevorderen.

Bij veel definities gaat zelfredzaamheid in het kort om mee kunnen doen. GGD Amsterdam (2011), ontwikkelaar van de Zelfredzaamheid-Matrix (ZRM), definieert zelfredzaamheid als volgt:

"Zelfredzaamheid is het vermogen om algemene dagelijkse levensverrichtingen zelfstandig te kunnen doen. Deze verrichtingen hebben betrekking op verschillende domeinen, bijvoorbeeld in een inkomen voorzien, lichamenlijk en geestelijk gezond blijven of een steunend sociaal netwerk onderhouden".

Letterlijk betekent zelfredzaamheid: jezelf kunnen redden. Zelfredzaam zijn betekent echter niet dat mensen letterlijk alles zelf moet kunnen doen. Ook met ondersteuning of gecompenseerde voorzieningen op bepaalde vlakken kan men zelfredzaam zijn. De Boer en Van der Lans (2011) definiëren zelfredzaamheid als: *Het met zo min mogelijk overheidssteun een zelfstandig leven kunnen leiden.* Dit zelfstandige leven kan ook geleid worden met ondersteuning van informele aard. Men kan ook verminderd zelfredzaam zijn, maar met hulp van het eigen netwerk – vrienden, familie en vrijwilligers, lotgenoten – en andere vormen van informele zorg toch zonder hulp van de overheid meedoen in de samenleving.

Ook Vilans (Jansen, 2013) includeert dit in haar definitie. Zij definieert zelfredzaamheid als: *Het vermogen van mensen om zichzelf te redden op alle levensterreinen met zo min mogelijk professionele ondersteuning en zorg.* Vilans benadrukt dat zelfredzaamheid niet betekent dat mensen aan hun lot worden overgelaten, maar dat op sommige punten ondersteuning nodig is. Brink (2013) geeft aan dat als alternatief voor het begrip zelfredzaamheid ook wel 'samenredzaamheid' of 'collectieve zelfredzaamheid' gebruikt wordt.

Ook ActiZ (Van Sprundel, 2011) geeft onder andere in haar brochures het belang van samenredzaamheid aan. Zij maakt hierin een onderscheid tussen zelfredzaamheid, zorgafhankelijkheid en samenredzaamheid en formuleert dit als volgt: *Zelfredzaamheid staat tegenover zorgafhankelijkheid. Het voegt waarde toe voor cliënten en hun sociale omgeving (...). (...) Zelfredzaamheid is voor cliënten in de langdurige zorg alleen samen met anderen te realiseren, en is dus onlosmakelijk verbonden met 'samenredzaamheid'.*

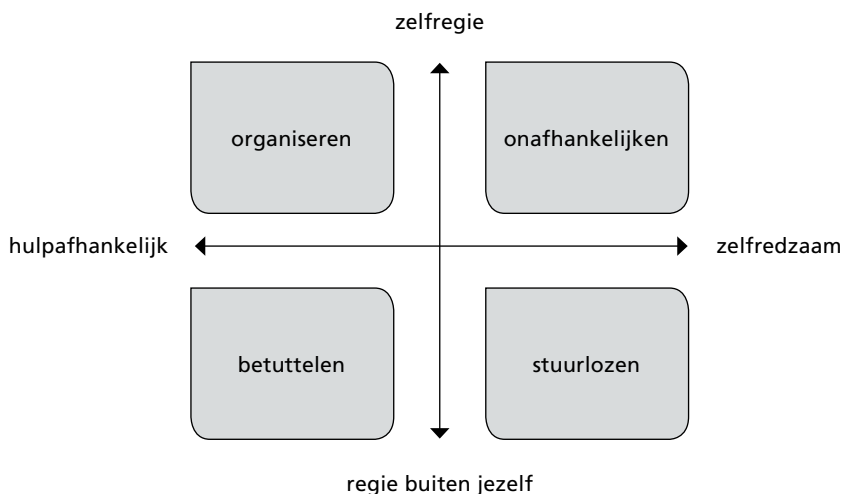
In samenredzaamheid komen eigen verantwoordelijkheid samen met solidariteit en zorgzaamheid (Jansen, 2013).

Volgens ActiZ sluit de nadruk op zelfredzaamheid aan bij de breed gedragen visie op verantwoorde zorg, die immers uitgaat van regie over het eigen leven, keuzevrijheid en participatie. In de zorg moet men kijken welke krachtbronnen nog aangeboord kunnen worden bij de cliënt en diens omgeving, welke hulpbronnen nodig zijn om hen te ondersteunen en versterken, et cetera.

Vilans en Verpleegkundigen en Verzorgenden Nederland (V&VN) hebben leerwerkplaatsen en dossiers georganiseerd rond dit thema. Het gaat daarin vooral om de vaardigheden die zorgverleners nodig hebben om breder en anders naar hulpbronnen rond de cliënt/hulpvrager te kijken.

In het kennisdossier van Brink (2013) wordt een schematisch overzicht gegeven van hoe zelfregie en zelfredzaamheid zich tot elkaar verhouden. In het schema staan op de verticale as zelfregie en regie buiten jezelf tegenover elkaar en op de horizontale as hulpafhankelijk versus zelfredzaam. Zelfregie wordt gedefinieerd als: zeggenschap over je eigen leven en ondersteuning. Wanneer 'de regie buiten jezelf ligt' is het tegenovergestelde het geval. Deze indeling resulteert in vier archetypen cliënten: de organisatoren, de onafhankelijken, de betuttelden en de stuurlozen.

Wanneer mensen zelfredzaam zijn én zelf de regie hebben, worden zij getypeerd als 'de onafhankelijken'. Mensen die hulpafhankelijk zijn, maar wel de regie hebben, worden getypeerd als 'de organisatoren'. Mensen die hulpafhankelijk zijn, maar er niet in slagen om de regie te voeren, worden 'de betuttelden' genoemd. Anderen maken belangrijke keuzes voor hen. Ten slotte zijn er 'de stuurlozen': mensen die het niet lukt om voldoende hulp te organiseren, terwijl ze daar wel bij gebaat zouden zijn.

Figuur 3.1: Schema van zelfredzaamheid (Bron: Brink, 2013)

Wanneer we dit schema betrekken op Buurtcirkel zou deze aanpak moeten leiden tot meer zelfredzaamheid en zelfregie; oftewel tot meer ‘organisatoren’ en uiteindelijk ‘onafhankelijken’.

Centraal in ons onderzoek staat de impact van de Buurtcirkel op de zelfredzaamheid van deelnemers. Wij hanteren de definitie van De Boer en Van der Lans (2011): *Zelfredzaamheid: met zo min mogelijk overheidssteun een zelfstandig leven kunnen leiden*. De mate van zelfregie is uiteindelijk ook aan bod gekomen, maar was geen centrale variabele.

Aangezien we niet alleen wilden onderzoeken wat deelnemers zelf doen, maar ook ingaan op in hoeverre hun informele netwerk deelnemers ondersteunt in het mogelijk maken van die zelfredzaamheid, kijken we dus ook naar de samenredzaamheid. Wij definiëren *samenredzaamheid* als: *met zo min mogelijk overheidssteun een zelfstandig leven kunnen leiden met behulp van het sociale netwerk*.

We hebben verschillende bestaande zelfredzaamheidsinstrumenten bestudeerd en bekeken hoe en op welke vlakken zij zelfredzaamheid meten. Welzijnsorganisatie Vilans (Mast, Wijenberg & Minkman, 2014) vergelijkt op onder andere doel, inhoud, toepassing, vorm en leefdoelgebieden en heeft onderzoek gedaan naar zes zelfredzaamheidsinstrumenten. We zien dat die onderzoeksinstrumenten veelal gericht zijn op dezelfde of vergelijkbare domeinen: lichamelijke gezondheid, geestelijke gezondheid, zelfzorg, dagelijkse activiteiten en sociaal netwerk. Een aantal instrumenten gaat daarnaast in op huishouden, wonen, financiën, verslaving en justitiële contacten.

Wij waren van plan waar mogelijk aan te sluiten bij domeinen en instrumenten die reeds gebruikt worden door Pameijer. Dit om de deelnemers en medewerkers van Pameijer niet onnodig te belasten en mogelijk de kosten te beperken. Binnen Pameijer werden er verschillende instrumenten gebruikt om de levenspositie van cliënten in kaart te brengen. Bij aanvang van het onderzoek nam Pameijer bij de deelnemers de INVRA-wonen¹ af. Deze data zouden ook aan Risbo ter beschikking worden gesteld. Pameijer is hier echter gedurende het onderzoek mee gestopt. Ook werd en wordt nog steeds de Zelfredzaamheid-Matrix (ZRM)² gebruikt. Daarnaast laat Pameijer zich inspireren door de 'Hoofdzaken Ster' en 'Domeinen kwaliteit van bestaan van Schalock (Schalock & Verdugo, 2002). In tabel 3.1 zijn de domeinen waarnaar gekeken wordt binnen deze instrumenten samengevat.

ZRM	INVRA-Wonen	Hoofdzaken Ster	Schalock en Verdugo
Inkomen	-	Financiën en administratie	Materieel welbevinden
Dagbesteding	Overige competenties	Dagstructuur	-
-	-	Zorg voor jezelf en omgeving	Zelfbepaling
-	-	-	Persoonlijke ontplooiing
Huisvesting	Huishoudelijke competenties	-	-
Gezinsrelaties	-	-	-
Geestelijke gezondheid		Doelen en motivatie	Emotioneel welbevinden
Fysieke gezondheid	Zelfverzorging en gezondheid	Behandeling en stabiliteit	Lichamelijk welbevinden
ADL-vaardigheden	Cognitieve competenties	-	-
Sociaal netwerk	Sociale competenties	Sociaal netwerk	Interpersoonlijke relaties
		Sociale vaardigheden	Sociale inclusie
Maatschappelijke participatie	Maatschappelijke competenties	-	-
Justitie	-	-	Rechten
Verslaving	-	Verslaving	-

Tabel 3.1: Instrumenten en de gehanteerde levensdomeinen

1 <http://www.invra.nl/wonen>

2 <http://www.zelfredzaamheidmatrix.nl/zrm.aspx>

Elk van deze instrumenten maakt gebruik van domeinen die in meerdere of mindere mate raakvlakken met elkaar hebben. Zo wordt er in elk instrument gekeken naar (de ontwikkeling van) sociale vaardigheden, financiële vaardigheden, ADL-vaardigheden, fysieke gezondheid, dagbesteding, et cetera.

INVRA-WONEN

- 100 - 122 Zelfverzorging en gezondheid: competenties betreffende de zorg voor het eigen lichaam. Op het gebied van hygiëne, je lichaam, je kleding, je slaapruijnte en je gezondheid zowel preventief als actief.
- 200 - 228 Huishoudelijke competenties: competenties om een huishouding te voeren. De schoonmaakwerkzaamheden, de was en het koken, het klein onderhoud en energie maar ook de organisatie van het geheel.
- 300 - 321 Cognitieve competenties: competenties waarbij kennis of inzicht een grote rol speelt. Zaken als tijdsaanduiding, geld, symbolen, computer, maten, gebruik apparaten en plannen en vooruitdenken.
- 400 - 416 Maatschappelijke competenties: competenties om zich te redden buiten de directe woonomgeving of de mobiliteit in de samenleving. Zaken als reizen, supermarkt, sociale kaart van je omgeving, geldverkeer en organisatie van bijvoorbeeld vakantie.
- 500 - 527 Omgaan met anderen: competenties om op adequate wijze om te gaan met andere mensen. Sociale competenties om op te komen voor je eigen belang maar ook competenties om iets voor anderen te doen, te verbinden en te geven anders gezegd, sociale aardigheden.

Wij hebben een instrument ontwikkeld vanuit de INVRA-WONEN. Dit is aangevuld op basis van de andere instrumenten die zelfredzaamheid meten.

In het door ons ontwikkelde instrument onderscheiden wij de volgende competenties.

- Huishoudelijke competenties
- Zelfverzorging en gezondheid
- Cognitieve competenties
- Maatschappelijke competenties
- Sociale competenties
- Overige competenties

Een groot verschil tussen de bestaande instrumenten en het door ons ontwikkelde instrument, is de manier waarop het afgenomen wordt. Nagenoeg alle bestaande instrumenten worden ingevuld door een professional die met de cliënt bekend is. In het Vilans-onderzoek (Mast et al., 2014) wordt benadrukt dat er instrumenten moeten komen waarbij het perspectief van de cliënt of burger centraal staat, waarbij de deelnemer zelf wordt betrokken bij de meting.

Om deze redenen sluiten wij met ons instrument aan bij de leefdomeinen die eerder ontwikkelde instrumenten onderscheiden, maar verschilt de uitvoering/afname van het instrument. De opzet van ons instrument is dat de deelnemers zelfstandig onder begeleiding van de onderzoekers en coach (en/of vrijwilliger) hun

zelfredzaamheid én netwerk in kaart brengen. De perceptie van de deelnemers is leidend. Zo wordt de situatie van deelnemers niet door een extern iemand beoordeeld, maar beoordelen de deelnemers hun eigen situatie.

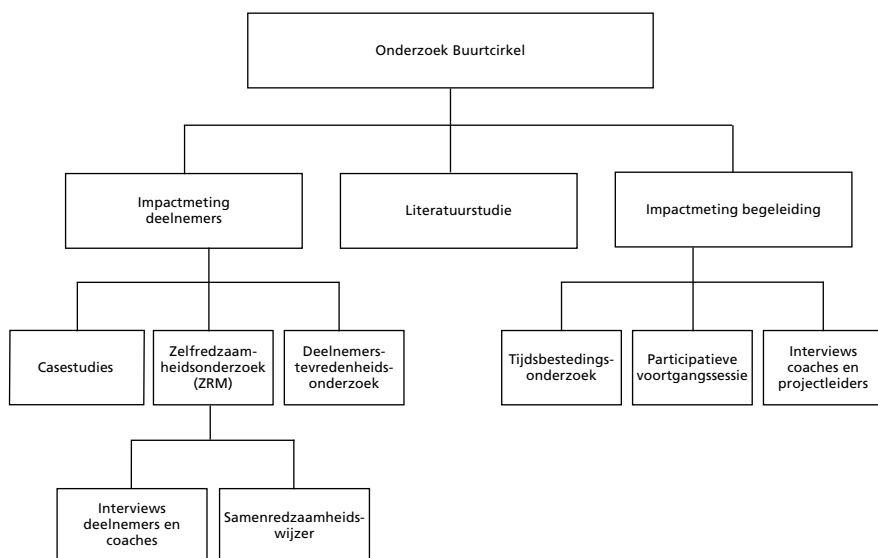
In het onderzoek van Vilans (Mast et al., 2014) wordt ook aangegeven dat vaak niet wordt meegenomen hoe groot de rol van het informele netwerk is. Mensen kunnen namelijk zelfredzaam zijn juist door steun van kinderen, partners en anderen in hun directe omgeving. Oftewel: men kan ook samenredzaam zijn. In dit onderzoek doen wij dat wel. Wij combineren een netwerkanalyse met een zelfredzaamheidsanalyse waardoor een nieuw instrument is ontstaan: de samenredzaamheidswijzer. In hoofdstuk 7 *Evaluatie onderzoeksmethodiek* wordt de praktische werking van de samenredzaamheidswijzer verder toegelicht.

3.2 Uitvoering

Het onderzoek richt zich in het kort op de mate waarin en de voorwaarden waaronder Buurtcirkels bijdragen aan het vergroten van het netwerk in de wijk en in hoeverre en op welke manier dit de zelfredzaamheid van de deelnemers beïnvloedt.

Het onderzoek valt uiteen in de volgende onderdelen.

- Voorbereiding/ literatuurstudie/ instrumentontwikkeling
- Casestudies:
 - Samenredzaamheidswijzer
 - Interviews met deelnemers en coaches
- Zelfredzaamheidsonderzoek (ZRM)
- Deelnemerstevredenheidsonderzoek
- Tijdbestedingsonderzoek
- Participatieve voortgangssessie
- Interviews coaches en projectleiders
- Rapportage

Figuur 3.2: Onderzoeksopzet (Bron: Risbo)

In de voorbereidende fase is de onderzoeksmethode verder ontwikkeld en geconcretiseerd. Ten eerste is een literatuurstudie gedaan om meer inzicht te krijgen in begrippen en methodes voor het meten van onder andere zelfredzaamheid. We zijn tevens op zoek gegaan naar bestaande onderzoeken gericht op buitenlandse Buurtcirkels of vergelijkbare zorgconcepten. Ook hebben we gezocht naar literatuur over de door ons gebruikte methodes, zoals reflexieve monitoring en netwerkanalyse.

Verder hebben we met Pameijer bekeken wat zij beschikbaar hadden aan data die Risbo kon gebruiken in het onderzoek. Een nadrukkelijke wens van Pameijer was dat de deelnemers en coaches zo min mogelijk belast werden.

Eén van de onderzoekers is ter voorbereiding meegegaan naar een studiebezoek van Pameijer aan de organisatie Key Rings in Londen. Daar is ingegaan op de algemene werking van Key Rings en zijn enkele deelnemers bevraagd over de impact van Key Rings op hun leven.

3.2.1 Casestudies: Vier Buurtcirkels

Selectie van Buurtcirkels

We hebben ervoor gekozen om kwalitatieve casestudies te doen bij vier Buurtcirkels. Het doel was niet om de Buurtcirkels te vergelijken, maar om de impact en werking van de Buurtcirkels bloot te leggen. Een eerste stap in het keuzeproces voor de cases betreft het inventariseren van relevante Buurtcirkels. In dit proces speelde Pameijer een grote

rol. Risbo heeft verschillende malen contact gehad met Pameijer over de keuze van de cases. Cases kunnen gekozen worden omdat ze afwijken van een context, of juist omdat zij ook exemplarisch, informatief en relevant zijn voor andere cases. In dit onderzoek kiezen wij voor het laatste criterium. De keuze voor de Buurtcirkels is uiteindelijk gemaakt op basis van inhoudelijke en pragmatische afwegingen.

In eerste instantie was het idee om vier Buurtcirkels te kiezen die in 2015 waren gestart, zodat we hier een eerste meting konden doen en vervolgens een tweede meting op een later moment. Door het vergelijken van de resultaten van de twee metingen zouden we inzicht krijgen in de mate waarin de Buurtcirkel van invloed is op verschillende domeinen van het leven van deelnemers. Echter, de praktijk bleek weerbarstig. Het was op verschillende momenten nodig om mee te bewegen met de praktijk en de initiële onderzoeksopzet aan te passen. Zoals ook in volgende hoofdstukken te lezen is, vergt het opstarten van een Buurtcirkel in de praktijk meer tijd dan in eerste instantie gepland. Het officieel starten van een Buurtcirkel en de inschrijving van deelnemers is een proces, geen concreet moment. De animo bij de start blijkt minder groot dan gedacht en mensen kijken lang de kat uit de boom, voordat ze echt beslissen in de Buurtcirkel te stappen. Ook bleek het veel tijd te kosten voordat een Buurtcirkel echt gaat draaien. Om de impact te kunnen meten van een net opgestarte Buurtcirkel, was de beschikbare onderzoekstijd tussen meting 1 en 2 te beperkt. Verschillende coaches wilden bovendien liever geen meting bij hun net gestarte Buurtcirkel. De coaches hadden als prioriteit om een veilige omgeving te creëren waarin de cohesie tussen deelnemers zich kon ontwikkelen. De aanwezigheid van onderzoekers in de beginfase zou hier mogelijk een negatieve invloed op hebben. In overleg met de opdrachtgever is uiteindelijk besloten om andere Buurtcirkels te bestuderen, namelijk drie Buurtcirkels die al langer actief waren (sinds begin 2014) en één die relatief kort actief was (sinds januari 2015). Door langer bestaande Buurtcirkels te kiezen, wisten we zeker dat deze Buurtcirkels gedurende de onderzoekstijd zouden opereren en functioneren. Omdat de deelnemers zich ook echt ingeschreven hadden voor de Buurtcirkel, hoopten we bovendien op een beperktere uitval van deelnemers. Met het oog op de privacy hebben de vier Buurtcirkels in dit onderzoek een pseudoniem gekregen:

1. Buurtcirkel de Tulp
2. Buurtcirkel de Vlinder
3. Buurtcirkel de Ster
4. Buurtcirkel de Molen

Eerste en tweede meting

Van de geselecteerde Buurtcirkels zijn de coaches benaderd en via hen de deelnemers om een netwerksessie en interviews in te plannen. De eerste metingsronde heeft plaatsgevonden tussen december 2014 en september 2015, de tweede metingsronde was van maart tot mei 2016. Het uitgangspunt was om onder de deelnemers en coaches bij wie we de eerste meting hadden afgenomen, nogmaals een meting te doen. Echter, twee Buurtcirkels (de Vlinder en de Molen) waren inmiddels grotendeels veranderd qua samenstelling waardoor er maar een beperkt aantal deelnemers was om een vervolgmeting bij te doen. Bij Buurtcirkel de Molen is de groepssamenstelling gewijzigd doordat deze samengevoegd is met een andere Buurtcirkel en vervolgens verplaatst is naar een andere gemeente, waarbij een deel van de deelnemers niet is meegegaan.

Wij hebben verschillende inspanningen verricht om de deelnemers te spreken die uitgevallen zijn, om informatie te krijgen over de reden van uitval. Was dit omdat ze wellicht inmiddels zonder ondersteuning konden? Omdat de Buurtcirkel niet aansloot bij hun behoeften? Vanwege de organisatorische verandering? Uiteindelijk hebben we slechts één gestopte deelnemer hierover kunnen spreken. Van de overige gestopte deelnemers waren de contactgegevens verouderd, incorrect of niet bekend bij Pameijer.

Bij de andere twee Buurtcirkels (de Tulp en de Ster) konden we onder wat meer deelnemers een vervolgmeting doen. De vervolgmeting heeft wel vertraging opgelopen, vanwege een grote organisatorische reorganisatie bij Pameijer in de winter van 2015. Veel van de Buurtcirkelcoaches zijn gerouleerd en een deel is vertrokken. Veel van de onderzoeksonderdelen konden pas worden opgepakt na de reorganisatie en interviews met coaches moesten opnieuw gedaan worden.

Kortom: de wereld stond niet stil. Dit is echter bij sociaal onderzoek en voornamelijk bij innovatieve initiatieven vaker het geval. In overleg met de betrokkenen van Pameijer en de opdrachtgever Movisie hebben we de onderzoeksopzet op sommige punten bijgesteld.

3.2.2 Netwerkanalyse: Samenredzaamheidswijzer

Een belangrijk onderdeel van dit onderzoek betreft de samenredzaamheidswijzer. Dit is een nieuw instrument dat de onderzoekers ontwikkeld hebben, waarbij een netwerkanalyse en een zelfredzaamheidsanalyse gecombineerd worden. De werking van dit instrument wordt uitgebreid beschreven in hoofdstuk 7 *Evaluatie onderzoeksmethodiek*.

Bij het ontwerp en de operationalisatie van het instrument is rekening gehouden met de situatie en het cognitieve vermogen van de deelnemers van de Buurtcirkels. Op een speelse wijze brengen zij zelf hun web van contacten en de mate van zelfstandigheid dan wel ondersteuning in kaart. Deelnemers krijgen geprinte pictogrammen waarop activiteiten of handelingen (zoals 'koken' of

‘instanties bellen’) afgebeeld staan. Vervolgens krijgen ze de gelegenheid om deze pictogrammen te plakken op een groot blad (A1-formaat). Zij kunnen daar zelf hun netwerk van informele- en formele contacten bij schrijven.

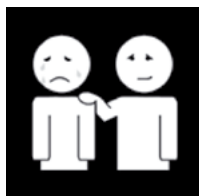
Boodschappen doen

Met openbaar vervoer

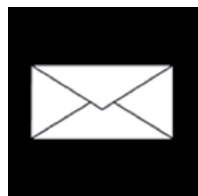
Koken

Praten over gevoelens

Kletsen in de buurt

Administratie/brieven

Figuur 3.3: Voorbeelden van pictogrammen Samenredzaamheidswijzer

Op deze manier krijgen de onderzoekers per type activiteit inzicht of er wel of geen formele en/of informele hulp ingeschakeld wordt. Doordat de samenredzaamheidswijzer op twee momenten afgenomen wordt, kan ook bekeken worden of de ondersteuningsbehoefte, het netwerk en de bijdrage van de Buurtcirkel door de tijd heen verandert.

3.2.3 Interviews met deelnemers

Groepsinterviews

Voorafgaand aan de netwerksessie zijn er semigestructureerde groepsinterviews gehouden. Er is voor een groepssetting gekozen om een vertrouwde en ontspannen sfeer te creëren. De onderzoekers zijn op afspraak langsgegaan bij een bijeenkomst van de Buurtcirkel om het groepsgesprek te houden. Vaak werd er voorafgaand aan het interview en de netwerksessie al met de groep meegegeten om elkaar te leren kennen en de sfeer te proeven. Het groepsgesprek is gecombineerd met de netwerksessie zodat deelnemers niet meer dan één bijeenkomst 'kwijt zijn' aan het Risbo-onderzoek. De onderzoekers hebben aan de hand van een itemlijst een aantal onderwerpen ter sprake gebracht in de groep. Na een korte introductie vanuit de onderzoekers hebben aanwezige deelnemers zich voorgesteld en verteld hoelang

en waarom ze deelnemen aan Buurtcirkel. Vervolgens is onder andere besproken welke verwachtingen deelnemers hebben/hadden van Buurtcirkel, hoe de groepsbijeenkomsten vorm krijgen, welke activiteiten deelnemers met elkaar ondernemen, wat deelnemers van elkaar leren, wat de rol van de coach en de vrijwilliger is en wat Buurtcirkel betekent voor iedereen.

Het eerste groepsgesprek heeft plaatsgevonden in april 2015 bij Buurtcirkel de Ster (zie tabel b4.1a tot b4.1.d in de bijlage). Vervolgens zijn er in juni en juli van hetzelfde jaar gesprekken geweest in Buurtcirkel de Tulp, de Molen en de Vlinder. De gesprekken, die tussen een kwartier en een half uur duurde, zijn opgenomen met een recorder en in een later stadium getranscribeerd en gecodeerd. Het groepsgesprek bij Buurtcirkel de Vlinder is op verzoek van een deelnemer niet opgenomen, hiervan zijn aantekeningen gemaakt.

Bij de vervolgmeting zijn er nogmaals groepsgesprekken bij de vier Buurtcirkels gehouden. Deze gesprekken zijn in de periode van april tot mei 2016, ongeveer elf maanden na de eerste groepsgesprekken, gehouden. In de gesprekken zijn dezelfde thema's aan bod gekomen als de eerste keer. Er is bijvoorbeeld aan nieuwe deelnemers gevraagd naar hun beweegredenen en verwachtingen van Buurtcirkel. Ook is er weer gevraagd naar activiteiten die deelnemers sinds de Buurtcirkel met elkaar ondernomen hebben. Bij twee van de vier gesprekken (bij Buurtcirkel de Ster en de Molen) is geen geluidsopname gemaakt van het groepsgesprek omdat er tegelijkertijd gegeten werd, waardoor het te rumoerig was. De onderzoekers hebben hiervan aantekeningen gemaakt.

Diepte-interviews

Naast de groepsgesprekken zijn er bij de vervolgmeting ook semigestructureerde diepte-interviews afgenomen met deelnemers in tweetallen. In overleg met de coaches is besloten geen een-op-een interviews af te nemen omdat deze setting wellicht als te spannend of confronterend zou worden ervaren. Een setting waarbij deelnemers in gezelschap van een vertrouwde mededeelnemer zijn, zorgt waarschijnlijk voor minder spanning. Het doel van deze diepte-interviews was om nader in te gaan op de impact in bredere zin van Buurtcirkel op de deelnemers.

Er is bij de interviews gewerkt met een itemlijst bestaande uit grofweg zes thema's: Buurtcirkel algemeen, netwerkontwikkeling, emotionele betekenis, vaardigheden en talenten, doelstellingen en succes- en faalfactoren. Elk thema bestond uit een aantal losse vragen. Bij het thema netwerkontwikkeling hebben we de uitkomsten van de netwerksessies als leidraad genomen. Met deze uitkomsten in het achterhoofd is er meer specifiek ingegaan op bepaalde veranderingen in het netwerk van de deelnemer. Daardoor hebben deelnemers mondeling kunnen toelichten wie er betrokken zijn bij activiteiten in verschillende leefdomeinen en of hierin iets veranderd is door Buurtcirkel. Er is tijdens de interviews genoeg ruimte en vrijheid gelaten aan

respondenten om af te wijken van vooraf geformuleerde vragen of onderwerpen.

De selectie van deelnemers voor deze interviews hebben we gebaseerd op de eerste ronde van groeps gesprekken. Alle deelnemers die we in groepsverband gesproken hebben bij de eerste ronde, hebben we bij de vervolgmeting in tweetallen geïnterviewd. Dit zijn dus alleen deelnemers die bij de vervolgmeting nog aangesloten zijn bij de Buurtcirkel. In Buurtcirkel de Ster gaat dit om vier deelnemers, evenals bij Buurtcirkel de Tulp. Bij Buurtcirkels de Vlinder en de Molen gaat het om twee deelnemers. In totaal zijn er dus zes interviews met twaalf deelnemers afgenomen. De interviews variëren sterk in tijdsduur met een minimum van 7 minuten³ en een maximum van 164 minuten. De respondenten hebben bepaald waar en wanneer het interview plaatsvond. Drie interviews zijn bij een respondent thuis afgenomen, twee interviews op locatie van de Buurtcirkel en één op het hoofdkantoor van Pameijer. Alle interviews zijn na goedkeuring van respondenten opgenomen met een geluidsrecorder, met uitzondering van één interview omdat een respondent dit niet wilde.

Wij merken op dat de groeps gesprekken en interviews met deelnemers bij Buurtcirkel de Molen beperkte informatie hebben opgeleverd. Het was een uitdaging om deze doelgroep (een zorggroep van jongeren) te interviewen. De antwoorden waren, ook na het stellen van toelichtende vragen, veelal kort. De casebeschrijving leunt hiermee sterk op informatie afkomstig uit interviews met de coaches.

Kenmerken van deelnemers

Ter bescherming van de privacy en de herleidbaarheid van de respondenten wordt er niet op deelnemerniveau gerapporteerd over achtergrondkenmerken en zijn de namen gefingeerd. Wel wordt een globaal beeld gegeven van achtergrondkenmerken op Buurtcirkelniveau (zie tabel 3.2). Deze informatie is gebaseerd op de bij Pameijer bekende gegevens op 1 juni 2016. In de tabel zijn het aantal ingeschreven deelnemers, de verdeling man/vrouw, de gemiddelde leeftijd, de minimale en maximale leeftijd en de prestatiecode van deelnemers weergegeven. Prestatiecodes zijn de activiteiten en verrichtingen die een zorgaanbieder in rekening kan brengen. Deelnemers van Buurtcirkel hebben de prestatiecode 'Begeleiding-Basis' of 'Begeleiding-gespecialiseerd (PSY)'⁴.

3 Bij het interview van slechts 7 minuten waren de respondenten (van Buurtcirkel de Molen) niet heel spraakzaam en moest het gesprek vroegtijdig beëindigd worden omdat het eten opgediend werd. Bovendien was het onmogelijk om met deze respondenten een aparte afspraak, buiten de groepsbijeenkomst om, te maken omdat ze niet bij elkaar in de buurt wonen en het druk hebben met school en werk.

4 Meer informatie over type begeleiding (basis of gespecialiseerd) is te vinden op de website van de Nederlandse Zorg Autoriteit (NZA), via www.nza.nl.

	de Tulp	de Vlinder	de Ster	de Molen
Aantal ingeschreven deelnemers	7	3	7	8
Man	3	2	5	6
Vrouw	4	1	2	2
Gemiddelde leeftijd	47	53	37	33
Minimum leeftijd	28	43	24	19
Maximum leeftijd	63	66	54	57
Begeleiding-Basis	2	1	2	5
Begeleiding-gespecialiseerd (PSY)	4	1	4	0
Begeleiding onbekend	1	1	1	3

Tabel 3.2: Kenmerken van ingeschreven deelnemers op 1 juni 2016
(Bron: Pameijer)

Coderingen en analyse

Alle geluidsopnamen zijn letterlijk getranscribeerd. De transcripten zijn vervolgens geüpload in het softwareprogramma ATLAS.ti. Deze software is ontwikkeld om structuur aan te brengen in de codering en analyse van kwalitatieve data. De transcripten zijn gecodeerd aan de hand van een codelijst die gebaseerd is op de onderzoeksvragen en achterliggende theorieën en indien nodig aangevuld met andere codes. De drie onderzoekers hebben los van elkaar ter *crosscheck* hetzelfde interview gecodeerd, gebruikmakend van de codelijst. De resultaten van het coderen zijn vergeleken en besproken waarna er een *modus operandi* is vastgesteld om de resterende interviews te coderen. Het coderen heeft geresulteerd in een databestand met *output*. Deze output biedt een gestructureerd overzicht van uitspraken per thema, per case (vier Buurtcirkels), per doelgroep (coaches, vrijwilligers, deelnemers en projectleiders) en in de tijd (meting 1 en meting 2). De output is per case geanalyseerd en beschreven in hoofdstuk 4 *Impact Buurtcirkel op deelnemers*. Elke onderzoeker is gestart met het analyseren van de output van één case en heeft zijn/haar bevindingen beknopt op papier gezet. Als *crosscheck* hebben de onderzoekers vervolgens elkaars bevindingen gelezen en daar waar nodig aanpassingen of toevoegingen doorgevoerd. Via deze werkwijze is getracht tot een zo betrouwbaar mogelijke analyse van de data te komen.

3.2.4 Zelfredzaamheidsonderzoek

Binnen het onderzoek hebben we waar mogelijk geprobeerd aan te sluiten bij bestaande instrumenten die reeds gebruikt worden door Pameijer, om de deelnemers en medewerkers van Pameijer niet onnodig te belasten. Om in kaart brengen te brengen of er een ontwikkeling is in de zelfredzaamheid van de deelnemers, zijn gegevens bekeken die reeds worden verzameld door Pameijer, de zogenaamde Zelfredzaamheid-Matrix (ZRM). Met de ZRM wordt in kaart gebracht hoe zelfredzaam iemand is. De matrix omvat elf domeinen: Financiën, Dagbesteding, Huisvesting, Huiselijke relaties, Geestelijke gezondheid, Lichamelijke gezondheid, Verslaving, Activiteiten van het dagelijks leven, Sociaal netwerk, Maatschappelijke participatie en Justitie. De domeinen van de ZRM zijn geselecteerd uit een verzameling van domeinen die in Amerikaanse versies van het meetinstrument zijn opgenomen. Hulpverleners, onderzoekers, beleidsmakers en andere experts uit het veld van de openbare gezondheidszorg hebben de domeinen geselecteerd.

Alle gegevens over het functioneren van een persoon worden (per domein van de ZRM) uitgedrukt in een oordeel over de mate van zelfredzaamheid van die persoon op dat moment. De ZRM is ingedeeld in vijf niveaus van zelfredzaamheid. Het laagste niveau op de schaal staat voor minimale zelfredzaamheid. Het hoogste niveau staat voor maximale zelfredzaamheid. De niveaus zijn ordinale categorieën aangegeven met een score (een getal tussen 1 en 5) en met een korte beschrijving: 'acuut probleem' (1), 'niet zelfredzaam' (2), 'beperkt zelfredzaam' (3), 'voldoende zelfredzaam' (4), en 'volledig zelfredzaam' (5).

Op het moment van analyse (juli 2016) is er van 67 Buurtcirkeldeelnemers ZRM-informatie beschikbaar. Deze cliënten zijn verdeeld over 14 Buurtcirkels. In totaal is er informatie over ZRM beschikbaar van 67 cliënten op minimaal één meetmoment. Van 48 van deze 67 cliënten is ook ZRM-informatie beschikbaar op een tweede meetmoment en van 20 cliënten zijn ook data beschikbaar op een derde meetmoment.⁵ Het eerste meetmoment dat wij in het digitale ZRM databestand aantreffen is benoemd als meting 1.⁶ De eerste meting kan op heel verschillende tijdstippen zijn uitgevoerd. In enkele gevallen is die uitgevoerd voordat de Buurtcirkel werd opgericht. De tweede meting heeft op een uitzondering na plaatsgevonden na de

5 Het aantal beschikbare ZRM-metingen is minder dan mag worden verwacht. De oorzaak hiervan is dat niet altijd alle metingen tijdig zijn afgenomen en ook waren verwerkt in het systeem op het moment dat de data voor analyse uit het systeem werden gehaald. Ook reorganisatie en interne communicatie en besluitvorming bij Pameijer over wie wel of niet de ZRM-meting kon afnemen heeft hierin een rol gespeeld. Inmiddels heeft er in de afname en verwerking van ZRM-toetsen een aanzienlijke inhaalslag plaatsgevonden.

6 Dit is dus niet per se de eerste ZRM-meting die bij een cliënt is gedaan. Het is zeker mogelijk dat er bij een cliënt eerder een ZRM-toets is afgenomen, maar dat die niet in het voor ons beschikbare databestand voorkomt, bijvoorbeeld omdat deze (nog) niet is gedigitaliseerd of omdat de cliënt in het systeem nog niet als Buurtcirkel-deelnemer staat of stond geregistreerd.

oprichting van de Buurtcirkel. Gemiddeld genomen zit er ongeveer zeven maanden tussen het eerst bekende meetmoment en het tweede meetmoment.⁷

In paragraaf 4.6.1 worden de resultaten van deze meting gepresenteerd en beschreven.

3.2.5 Deelnemerstevredenheidsonderzoek

Zoals eerder aangegeven, is er met de uitbreiding van het onderzoek ook besloten om op een meer kwantitatieve manier in kaart te brengen hoe deelnemers de ondersteuning vanuit Buurtcirkel ervaren. Pameijer is in 2015 zelf al gestart met een deelnemerstevredenheidsonderzoek met als doel om het concept Buurtcirkel verder uit te werken of elementen uit het concept aan te passen. Daartoe heeft het projectteam Buurtcirkel in samenwerking met de afdeling Kwaliteit, begin 2015 een vragenlijst ontwikkeld en uitgezet. In de vragenlijst wordt ingegaan op de situatie voordat men lid werd van een Buurtcirkel, de ondersteuning van deelnemers, de rol van de vrijwilliger en de coach, et cetera. Aan het onderzoek hebben destijds 25 van de 46 benaderde deelnemers meegedaan (54% respons).

Mede ten behoeve van ons onderzoek is in 2016 wederom een deelnemerstevredenheidsmeting gedaan. De vragenlijst is enigszins aangepast en aangevuld met enkele vragen vanuit Risbo die direct ingaan op de betekenis van de Buurtcirkel voor de deelnemers.⁸

Er is vanuit Pameijer gekozen voor een digitale afname van de deelnemerstevredenheidsenquêtes via het software programma QuestManager, waarbij enquêtes automatisch gekoppeld worden aan een cliëntnummer. De enquête was hierdoor niet anoniem, maar uiteraard gaat Pameijer wel vertrouwelijk met de gegevens om. Het databestand is, voordat het aan Risbo is geleverd, geanonimiseerd, de naam en het cliëntnummer zijn uit het bestand verwijderd. In totaal zijn 72 Buurtcirkeldeelnemers op 7 april 2016 per brief uitgenodigd om via een persoonlijke inlogcode de enquête online in te vullen. Om de respons te verhogen hebben deelnemers ongeveer één week na de eerste uitnodiging per e-mail of face-to-face een herinnering gekregen van de projectleider of coach. Ook heeft de projectleider van Buurtcirkel een PDF-versie ontvangen van de enquête om deze te verspreiden onder alle coaches. Via deze papieren versie is aan deelnemers de mogelijkheid geboden de enquête anoniem in te vullen en op te sturen. De papieren versies van de enquête zijn vervolgens door een medewerker van Pameijer handmatig ingevoerd in QuestManager. In totaal hebben 31 van de 72 Buurtcirkeldeelnemers de enquête ingevuld, dat is een respons van 43,1%. De respondenten zijn verdeeld over twaalf

7 De tijd die tussen de twee meetmomenten is verstreken, varieert aanzienlijk van geval tot geval.

8 Het bleek niet goed mogelijk de uitkomsten te vergelijken, omdat de gestelde vragen op sommige punten afweken van de vragen in de eerste meting en omdat de resultaten van de eerste meting alleen op geaggregeerd niveau beschikbaar waren.

verschillende Buurtcirkels zoals weergegeven in tabel 1. In Buurtcirkel de Tulp en het Klimrek is de respons met vijf enquêtes per Buurtcirkel het hoogst. Echter, in veel gevallen hebben slechts één tot drie deelnemers per Buurtcirkel deelgenomen aan het onderzoek. Deze aantallen zijn te klein om per Buurtcirkel een kwantitatieve analyse uit te voeren. De data zijn om die reden in hun totaliteit geanalyseerd. Zoals weergegeven in tabel 2 is van de totale groep respondenten (31) het grootste deel, namelijk 58,1%, al tien maanden of langer lid van Buurtcirkel. Daarnaast is 29% van de respondenten vier tot negen maanden lid en 12,9% korter dan vier maanden.

Buurtcirkel	aantal	percentage
Buurtcirkel de Olifant	4	12,9
Buurtcirkel het Kasteel	1	3,2
Buurtcirkel het Klimrek	5	16,1
Buurtcirkel de Dolfijn	3	9,7
Buurtcirkel de Tulp	5	16,1
Buurtcirkel de Hemel	4	12,9
Buurtcirkel de Roos	1	3,2
Buurtcirkel de Vlinder	1	3,2
Buurtcirkel de Ballon	1	3,2
Buurtcirkel de Molen	1	3,2
Buurtcirkel het Eiland	3	9,7
Buurtcirkel de Ster	2	6,5
Totaal	31	100,0

Tabel 3.2: Van welke Buurtcirkel ben je deelnemer?

Buurtcirkel	aantal	percentage
0 tot en met 3 maanden	4	12,9
4 tot en met 9 maanden	9	29,0
10 maanden of langer	18	58,1
Totaal	31	100,0

Tabel 3.3: Hoe lang ben je deelnemer van Buurtcirkel?

3.2.6 Interviews met coaches en projectleiders

Bij de eerste meting (december 2014 tot juni 2015) zijn de zes coaches van de betreffende vier Buurtcirkels en een projectleider van Pameijer geïnterviewd door één of twee van de onderzoekers. De interviews duurden tussen de 40 en 75 minuten.

Bij de vervolgmeting (april-mei 2016) zijn opnieuw vier coaches van de betreffende Buurtcirkels geïnterviewd en twee projectleiders geïnterviewd. Twee van de vier coaches waren ook bij de eerste meting aan het woord geweest, echter toen hadden zij nog een andere Buurtcirkel onder hun hoede. De overige twee coaches zijn niet bij de eerste meting geïnterviewd. Ten slotte is ook een vrijwilliger van Buurtcirkel de Vlinder geïnterviewd.

Net zoals bij de gesprekken met deelnemers hebben de onderzoekers gewerkt met een itemlijst. Daarin zijn vijf overkoepelende thema's opgenomen: opbouw Buurtcirkel, mate van zorg verlenen, rol en ondersteuning vrijwilliger, toekomstperspectief en projectorganisatie. De transcripten van de interviews zijn eveneens gecodeerd en geanalyseerd in ATLAS.ti. Enerzijds is dit op caseniveau gebeurd om de impact op deelnemers in kaart te brengen (zie hoofdstuk 4 *Impact Buurtcirkel op deelnemers*). Hierbij zijn de transcripten van coaches en projectleiders samengevoegd met die van deelnemers. Anderzijds zijn om de organisatorische impact in kaart te brengen (zie hoofdstuk 5 *Impact Buurtcirkel op organisatie*) de transcripten van coaches, vrijwilligers en het management gezamenlijk geanalyseerd op thema.

3.2.7 Tijdbestedingsonderzoek

Een van de doelen van Buurtcirkel is dat de deelnemers steeds minder afhankelijk worden van professionele zorg en steeds meer samenredzaam worden. De coaches zouden naarmate de Buurtcirkel langere tijd functioneert minder tijd nodig hebben voor de individuele begeleiding van de deelnemers. Om inzicht te krijgen in het type activiteiten, de tijd die aan de verschillende activiteiten wordt besteed en de ontwikkeling daarin is aan Pameijer gevraagd of zij hier op basis van hun administratie inzicht in konden verschaffen. Na vooronderzoek door Pameijer en Risbo bleek dit helaas niet goed mogelijk, voornamelijk omdat de registraties van Pameijer niet specifiek en uniform genoeg waren om onderscheid te maken tussen bijvoorbeeld individuele begeleiding en groepsactiviteiten.

Daarom is uiteindelijk besloten deze gegevens zelf te verzamelen. Na raadpleging van het management van Pameijer is een tijdschrijfdocument ontwikkeld waar zowel Pameijer als Risbo relevante gegevens uit zou kunnen halen; Risbo voor onderzoeksdoeleinden, Pameijer voor haar bedrijfsvoering.

De coaches is gevraagd om gedurende een bepaalde periode de tijd die zij besteden aan verschillende activiteiten te registreren. Concreet zijn alle betrokken coaches van alle Buurtcirkels gevraagd hun tijd (gemeten in uren) in een speciaal daarvoor opgesteld Excel-urenstaatformulier dagelijks te categoriseren en in te

vullen. In figuur b3.1 (zie bijlage) wordt de structuur van dit urenstaatformulier weergegeven en toegelicht.

In eerste instantie was de opzet om de coaches te vragen dit voor een langere periode, idealiter een jaar, te doen. Zo zouden we kunnen kijken of de inzet van de coaches, vooral voor individuele begeleiding, op den duur afneemt. Helaas bleek dit niet haalbaar omdat het voor de coaches (erg) veel tijd kost om het formulier in te vullen. Uiteindelijk hebben de meeste coaches de urenstaatformulieren voor drie à vier maanden ingevuld. Deze periode is helaas te kort om zinvolle longitudinale analyses op te doen, maar geeft wel inzicht in de tijd die wordt besteed aan de onderscheiden Buurtcirkel-activiteiten.

Coaches kunnen bij meer dan één Buurtcirkel betrokken zijn, andersom is het ook mogelijk dat bij een Buurtcirkel meer dan één coach betrokken is. In totaal zijn gegevens verzameld over de tijdbesteding van elf coaches die betrokken zijn bij zeventien verschillende Buurtcirkels.

3.2.8 Participatieve voortgangssessie

In dit onderzoek werkten we met een reflexieve onderzoeksaanpak waarbij we gedurende het hele traject in nauw contact bleven met de opdrachtgever en tussentijds bruikbare kennis deelden met de betrokkenen van Buurtcirkel. Pameijer kon de resultaten zo meenemen voor bijsturing van de bestaande Buurtcirkels en de Buurtcirkels in oprichting. De evaluatiemethode levert Pameijer en anderen uit het buurtnetwerk dus concrete kennis en (zelf) inzicht op om hun interventie ook gedurende het proces te kunnen ondersteunen.⁹

Er is op verschillende momenten gereflecteerd, namelijk op een informele organische manier tijdens de voortgangsgesprekken en interviews met de projectleiders en coaches, tijdens de participatieve voortgangssessie die Risbo op 7 april 2016 heeft verzorgd en tijdens een workshopsessie over Buurtcirkel op de Pameijer Conferentiedag in juni 2016 waar een van de onderzoekers aan deelnam.

Een participatieve voortgangssessie is een workshop met en voor betrokkenen bij de organisatie en uitvoering van Buurtcirkel. De sessie is gericht op kennisvergaring voor de onderzoekers, maar vooral ook kennisuitwisseling tussen de betrokkenen van de verschillende Buurtcirkels en tussen de onderzoekers en de betrokkenen. De groep aanwezigen bestond uit drie onderzoekers, ongeveer vijftien coaches, twee projectleiders en de projectmanager van Buurtcirkel.

9 Een kritische methodische kanttekening is dat de onderzoekers de uitkomsten van het onderzoek op deze manier zelf kunnen beïnvloeden. Echter, de onderzoekers hebben bij de keuze voor de onderzoeksopzet het voordeel dat deze methode oplevert voor de praktijk, laten prevaleren boven dit nadeel.

Concreet konden de aanwezigen reflecteren op tussentijdse onderzoeksbevindingen en kregen ze de gelegenheid om hun ervaringen te delen aan de hand van a) enkele doelstellingen van het Buurtcirkelproject en b) enkele stellingen die de onderzoekers hadden geformuleerd naar aanleiding van de eerste bevindingen.

Tijdens het eerste onderdeel van de sessie hebben de onderzoekers voorlopige bevindingen gepresenteerd van de onderzoeksonderdelen Zelfredzaamheid-Matrix (ZRM), Netwerkanalyses en Interviews met coaches. Bij het onderdeel van de ZRM zijn de resultaten op verschillende leefdomeneinen van dertien deelnemers gepresenteerd. Bij het onderdeel van de netwerkanalyse is er vooral aandacht besteed aan de methodologie en enkele voorlopige bevindingen. De bevindingen uit de interviews met coaches zijn gestructureerd en gepresenteerd aan de hand van vijf thema's: a) werving deelnemers, b) binding tussen deelnemers, c) rol van de coach, d) rol van de vrijwilliger en e) ondersteuning vanuit Pameijer. Dit zijn de thema's die bij de interviews met coaches het meest aan bod gekomen zijn. Deze thema's zijn later ook teruggekomen in de stellingen waarop coaches hebben gereflecteerd.

Na de presentatie kregen aanwezigen de gelegenheid om in drie aparte groepen te reflecteren op de voorlopige bevindingen en ervaringen en om kennis en tips met elkaar te delen. De groepen zijn samengesteld op basis van Buurtcirkel-ervaring; nieuwe of recent gestarte coaches zijn gemixt met meer ervaren coaches. De projectleiders en -manager zijn ook verdeeld over de drie groepen. Elke groep is vervolgens gekoppeld aan een onderzoeker die tussen de vier en zes (doel)stellingen opgehangen had op een Magic Chart (een moderne flipover). De groep kon per geformuleerde stelling aangeven wat er goed gaat (tops) en wat er verbeterd kan worden (tips). De onderzoekers hebben vervolgens alle tops en tips op de Magic Chart genoteerd. Na ongeveer een half uur van reflectie werden de groepen doorverwezen naar de volgende onderzoeker, zodat er op alle (doel)stellingen door alle groepen gereflecteerd werd en doorgebouwd kon worden op de kennis van de vorige groep. Hieronder zijn de gebruikte stellingen weergegeven die deels zijn gebaseerd op de doelstellingen die Pameijer zelf geformuleerd heeft voor Buurtcirkel en op de tussentijdse onderzoeksresultaten.

- Door de Buurtcirkel worden deelnemers zelfredzamer.
- Door de Buurtcirkel ontwikkelen deelnemers hun talenten.
- Bij de Buurtcirkel zijn deelnemers van betekenis voor een ander.
- Door de Buurtcirkel leren deelnemers hun wijk kennen en doen zij actief mee in de Buurt.
- De Buurtcirkel vergroot het netwerk van de deelnemers.
- Doordat de Buurtcirkel het netwerk vergroot, is er minder professionele ondersteuning nodig.

- Als coach weet ik een goede balans te vinden tussen professionele begeleiding en het vrij laten van deelnemers.
- De coach of vrijwilliger biedt te vaak hulp aan individuele deelnemers in plaats van de Buurtcirkel te activeren.
- De Pameijer-organisatie biedt coaches voldoende kaders en richtlijnen voor een goede begeleiding van de Buurtcirkel.

Door de combinatie van nieuwe coaches, ervaren coaches en een projectleider binnen elke groep is er vanuit verschillende invalshoeken gereflecteerd op de stellingen. Bij stellingen gerelateerd aan de organisatie vanuit Pameijer hebben de aanwezige projectleiders en manager de sessie tijdelijk verlaten, zodat coaches eerlijk en kritisch durfden te reflecteren op de organisatie Pameijer. In totaal is er ongeveer anderhalf uur gereflecteerd op de stellingen.

Na afloop van de participatieve voortgangssessie is alle genotuleerde informatie intern besproken en door de onderzoekers verwerkt tot een beknopt rapport. Hierin is de informatie geclusterd naar vier thema's:

- a. Deelnemers: zelfredzaamheid en talentontwikkeling
- b. Netwerkopbouw en de buurt/wijk
- c. De rol van de coach en vrijwilliger
- d. Begeleiding vanuit Pameijer.

Bij elk thema is een verslag geschreven van de besproken tips en tops tijdens de participatieve voortgangssessie. Elk thema is afgesloten met een aantal praktische handvatten en methoden voor (toekomstige) coaches. Ook zijn er adviezen geformuleerd voor de organisatie Pameijer met betrekking tot de aansturing/begeleiding van coaches. Dit tussentijdse rapport van vijftien pagina's is een maand na de bijeenkomst opgeleverd aan het management van Pameijer en alle Buurtcirkel-coaches voor intern gebruik. De reacties van het management en de coaches op het rapport waren zeer positief.

Impact Buurtcirkel op deelnemers

4

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk gaan we in op de impact die de Buurtcirkels hebben op de deelnemers. We presenteren de resultaten van vier casestudies van de vier verschillende Buurtcirkels die we bestudeerd hebben. We gaan per Buurtcirkel in op de werking, het doel en de impact ervan op deelnemers op verschillende domeinen. We presenteren de cases apart omdat er, om de impact te kunnen begrijpen, inzicht nodig is in de verschillende contexten waarbinnen de Buurtcirkels zijn ontstaan en opereren. Dit verschaft ook inzicht in de mogelijkheden en beperkingen van de Buurtcirkels.

Na de casestudies behandelen we in dit hoofdstuk ook meer algemene bevindingen over de impact van Buurtcirkels. Zo beschrijven we de resultaten van de analyse van de ZRM die afgenomen is bij deelnemers. Daarna presenteren we de resultaten van het deelnemerstevredenheidsonderzoek en ten slotte de gegevens uit de Samenredzaamheidswijzer.

4.2 Buurtcirkel de Tulp

‘Je hebt mensen die zitten thuis. Wij hebben nu de Buurtcirkel.’

(Bas, deelnemer de Tulp)

4.2.1 Inleiding

Buurtcirkel de Tulp gaat in januari 2014 van start onder begeleiding van een coach. In oktober van hetzelfde jaar wordt de functie overgenomen door twee andere coaches, Daniëlle en Mirthe. Beiden werken vanaf dat moment acht uur per week voor Buurtcirkel de Tulp. De Buurtcirkel bestaat in die periode uit vier vaste deelnemers: twee mannen en twee vrouwen in de leeftijd van 37 tot 60 jaar. In de daarop volgende maanden sluiten meerdere deelnemers zich aan bij Buurtcirkel de Tulp. De meeste deelnemers wonen in een woonvoorziening waar ze professionele ondersteuning ontvangen. Anno april 2016 bestaat de groep uit zeven deelnemers waarvan er twee (een man en een vrouw) al vanaf het begin deelnemen. Tussentijds heeft één deelnemer zeven maanden meegedraaid in Buurtcirkel de Tulp maar is intussen gestopt. Hij heeft weinig deelgenomen aan de groepsbijeenkomsten omdat hij dit vooral zag als een verplichting. De Buurtcirkel had voor hem geen meerwaarde omdat hij al *‘compleet zelfstandig’* was, *‘geen hulpvragen’* had en buiten de

Buurtcirkel om al een groot netwerk had van sociale contacten. Hij denkt wel dat andere deelnemers zeker baat hebben bij Buurtcirkel.

4.2.2 Doelen Buurtcirkel

De Buurtcirkeldoelen die geïnterviewde deelnemers en coaches voor zichzelf hebben geformuleerd stemmen grotendeels met elkaar overeen. Een coach vat dit doel vanuit het perspectief van de coaches als volgt samen.

‘Het einddoel is dat de Buurtcirkel zichzelf kan redden zonder coach (...), dat wij ons terug gaan trekken, ook uit de ambulante ondersteuning. En dat deelnemers elkaar ook echt gaan bellen en elkaar ook echt gaan opzoeken (...) verbinding met elkaar hebben, zich minder eenzaam voelen, zelfvertrouwen hebben, meer kwaliteit van bestaan in hun leven voelen.’¹⁰ (Daniëlle, coach de Tulp)

Vergelijkbare geluiden zijn te beluisteren onder de deelnemers. Zij zien de Buurtcirkel als een mogelijkheid om het netwerk te vergroten, samen activiteiten te ondernemen, te ‘socializen’ (samen wat drinken, barbecueën) en voor elkaar klaar te staan. Een deelnemer hanteert de volgende definitie.

‘De Buurtcirkel is een groep mensen die bij elkaar komt. En dan is het de bedoeling dat je elkaar ondersteunt. De ene helpt de een, de ander de ander.’ (Bianca, deelnemer de Tulp)

Het bovenstaande laat ook een verschil in doelformulering zien tussen coaches en deelnemers. Daar waar coaches de terugtrekkende professionele zorg incorporeren in hun doelen en de Buurtcirkel opvatten als vervanging – op termijn – van deze zorg, brengen deelnemers dit aspect niet expliciet naar voren. De deelnemers benadrukken de hulp en ondersteuning die zij elkaar kunnen bieden.

De coaches zien dat de door hen genoemde doelen deels bereikt zijn, maar vragen zich af – na ruim twee jaar van coachen/begeleiden – of doelen in sommige opzichten niet te ambitieus zijn gesteld:

‘Nu ik een tijd voor Buurtcirkel werk, vraag ik me bij sommige mensen af of ze uiteindelijk helemaal zonder begeleiding kunnen.’ (Daniëlle, coach de Tulp)

10 De citaten zijn ten behoeve van de leesbaarheid en om privacy redenen in sommige gevallen aangepast, uiteraard op een wijze dat de kern bewaard is gebleven. Om privacy redenen is geen respondentenlijst van de deelnemers, coaches en projectleiders die wij hebben gesproken in de bijlage opgenomen en zijn hun namen gefingeerd.

In hoeverre deelnemers deze doelen gerealiseerd zien, komt terug in de hierna volgende paragrafen. Menig geïnterviewde deelnemer heeft haar/zijn sociale netwerk groter zien worden door de Buurtcirkel.

De doelen zoals hierboven gesteld kunnen gezien worden als algemeen geformuleerde doelen van de Buurtcirkel. Daarnaast hebben deelnemers specifieke persoonlijke doelen. Zo heeft één van de deelnemers zich als doel gesteld om via de Buurtcirkel te leren meer een *'leven van zichzelf'* te leiden en wil een andere deelnemer *'werken aan alles'* waar hij nu praktische hulp bij nodig heeft, zoals schoonmaken. Weer een andere deelnemer heeft zich als doel gesteld om door de Buurtcirkel de persoonlijke financiële situatie weer op orde te krijgen (deze deelnemer koos ook voor de Buurtcirkel om op die manier een weg te vinden naar een zelfstandige woning). Ook het doen van vrijwilligerswerk en (daarmee) iets betekenen voor een ander – zowel binnen als buiten de Buurtcirkel – zijn genoemde doelen om bij de Buurtcirkel aan te sluiten.

Hoewel de coaches wel algemene doelen voor ogen hadden, hadden zij nog vaak nog geen idee over hoe deze doelen in de praktijk bereikt moesten worden met de groepsbijeenkomsten van de Buurtcirkel. Het ontbreken van een concrete invulling voor de bijeenkomsten heeft volgens de coaches onder andere te maken met de minimale initiële instructie die ze bij aanvang van hun werkzaamheden hebben meegekregen.¹¹ Welke consequenties deze ongewisheid had voor de ontwikkeling van de Buurtcirkel, wordt duidelijk in de volgende paragraaf.

4.2.3 Sociale competenties en netwerkopbouw

Het opbouwen en uitbouwen van het sociale netwerk is zowel volgens geïnterviewde deelnemers als de coaches het voornaamste doel van de Buurtcirkel. Dit doel heeft betrekking op het sociale domein, dat weer gaat over sociale vaardigheden zoals het onderhouden van vriendschappen, omgangsvormen en het rekening houden met anderen. In het Buurtcirkel-initiatief staan de groepsbijeenkomsten centraal. Daar ontmoeten deelnemers elkaar, gaan zij gezamenlijk aan de slag met een bepaald onderwerp of denken ze na over wat zij voor elkaar kunnen betekenen. Hoe is dit in deze case in zijn werk gegaan en wat heeft dit, nu Buurtcirkel enige tijd draait, voor de deelnemers opgeleverd?

11 Volgens het Buurtcirkelmanagement zijn er vanaf de start van Buurtcirkels drie projectleiders aangesteld, die juist de taak hadden om de coaches intensief te ondersteunen in hun nieuwe rol en bij het opzetten van een Buurtcirkel. Deze projectleiders zijn nog steeds actief en betrokken bij iedere nieuw te starten Buurtcirkel.

Coaches zijn met weinig handvatten het Buurtcirkel-avontuur ingestapt en er is bij aanvang ook weinig contact geweest met collega-coaches. Twee citaten ter illustratie:

'Ik heb niet echt instructies gehad. Wel dat er maandelijks een soort van bijeenkomsten moesten zijn waarin je gaat bespreken wat ieders kwaliteiten en talenten zijn, hoe je elkaar kunt helpen.' (Daniëlle, coach de Tulp)

'We zijn bezig om het netwerk van de deelnemers te vergroten, maar zelf zat ik hier een soort van alleen te zijn zonder dat ik zelf een netwerk had.' (Mirthe, coach de Tulp)

Een ruim geformuleerd doel gecombineerd met de door de coaches ervaren solitaire manier van werken, maakte dat de coaches in Buurtcirkel de Tulp moesten pionieren en zelf invulling moesten geven aan de bijeenkomsten. De coaches zetten in op bijeenkomsten met een frequentie van eenmaal per maand, waarin onderwerpen – bijvoorbeeld het regelen van administratieve zaken, of andere onderwerpen die werden aangedragen vanuit de organisatie – werden besproken. Bij iedere bijeenkomst trad een van de deelnemers op als voorzitter en een ander als notulist. Deze opzet had een aantal gevolgen. In de eerste plaats kregen de bijeenkomsten hierdoor een formeel karakter, of zoals een deelnemer het formuleert:

'We hebben aan het begin bij die bijeenkomsten meestal alleen maar wat zitten vergaderen.' (Johanna, deelnemer de Tulp)

Ten tweede was de frequentie van de bijeenkomsten dusdanig laag dat er weinig continuïteit was. Bij iedere bijeenkomst hadden de coaches het gevoel dat er steeds opnieuw een start gemaakt moest worden. Een gevolg was dat deelnemers weinig binding voelden met de Buurtcirkel en coaches alles uit kast moesten halen om deelnemers betrokken te houden. Wat ook een rol speelde bij het gebrek aan binding, was het grote leeftijdsverschil tussen de deelnemers (de jongste een twintiger, de oudste in de zestig). Deelnemers leken daardoor weinig met elkaar te delen en door het verschil in interesse/levensfase was het ook niet eenvoudig om activiteiten en onderwerpen te verzinnen die iedereen aanspraken. Bij het eerste interview met één van de coaches, dat ruim een half jaar na haar start als coach is afgenomen, verzuchtte deze:

'Ik weet dat de Buurtcirkelgedachte is dat wij [de coaches] ons uiteindelijk moeten terugtrekken. Maar ik denk dat als wij ons nu terugtrekken uit de Buurtcirkelbijeenkomsten (...) het doodbloedt.' (Daniëlle, coach de Tulp)

Het gevoel ontstond dat het roer om moest. Doorgaan op dezelfde voet zou betekenen dat er weinig terecht zou komen van het opbouwen en uitbreiden van het netwerk van deelnemers. Mede geïnspireerd door de aanpak bij een andere Buurtcirkel, waar de coaches van de Tulp inmiddels ook werkzaam zijn, besloten de coaches te sleutelen aan de frequentie en de inhoud van de bijeenkomsten. Met de deelnemers zijn de voordelen besproken van het invoeren van een hogere frequentie: je leert elkaar beter kennen en er ontstaat meer binding met elkaar. In gezamenlijkheid werd besloten om niet meer maandelijks, maar om de week bij elkaar te komen. Daarnaast werd besloten om de bijeenkomsten een informeler karakter te geven en bij iedere bijeenkomst – die de ene keer bij iemand thuis werd georganiseerd en de andere keer plaatsvond in een gebouw van de lokale kinderboerderij – samen de avondmaaltijd te nuttigen, bereid door deelnemers zelf.

Het gevolg van deze omslag was dat deelnemers meer met elkaar in contact kwamen op een voor hen meer aansprekende (lees: meer sociale) manier. Dit had uiteindelijk een positief effect op de onderlinge band en het groepsgevoel. Een deelnemer verwoordt dit als volgt:

‘Dat we in groepsverband hechter naar elkaar toe gegaan zijn, van lieverlee, heb even geduurd, maar dat is met alles. Sommige dingen hebben tijd nodig.’ (Bianca, deelnemer de Tulp)

Uit bovenstaand citaat is op te maken dat het huidige Buurtcirkel-gevoel er niet zonder slag of stoot is gekomen. Naast de moeizame opstartfase erkennen geïnterviewde deelnemers en coaches dat er onderlinge wrijvingen waren (en soms nog zijn), bijvoorbeeld omdat één van de deelnemers zich te dominant opstelde en daarmee de anderen overvleugelden (‘een blaaskaak’ volgens een deelnemer) of omdat het niet lukte om activiteiten te organiseren. De manier om deze problemen tegemoet te treden is volgens deelnemers door het gesprek met elkaar aan te gaan, onderling, maar indien nodig ook met de coaches en/of de projectleider. Een deelnemer zegt er dit over:

‘Er waren wel confrontaties (...) dat werd opgelost door er over te praten. Veel praat sessies. Maar het werd wel opgelost. Want je ging weer vrolijk de deur uit.’ (Ivo, deelnemer de Tulp)

De geïnterviewde deelnemers vertellen dat zij, door met elkaar in gesprek te gaan, andere deelnemers beter hebben leren kennen. Het principe ‘onbekend maakt onbemind’ lijkt van toepassing. Zo is er meer onderling vertrouwen ontstaan en is men elkaar meer als persoon gaan respecteren en accepteren. Deze deelnemers vertellen:

‘Op een gegeven moment ga je je verdiepen in die persoon en denk je: oké, die vindt dat leuk, die vindt dat weer niet leuk (...) We oordelen niet over mensen.’ (Bastiaan, deelnemer de Tulp)

‘Eén van de deelnemers is een keer bij mij langs geweest. Ik zei van tevoren: ik zit wel tussen allemaal ex-tbs-ers. Maar dat maakte niet uit: ‘Ja joh, ik kom wel’, zei ze.’ (Roel, deelnemer de Tulp)

Het groepsgevoel komt ook naar voren bij ervaringen van enkele deelnemers die een tijdlang minder bij de bijeenkomsten aanwezig waren/zijn. Zij vertellen dat andere deelnemers en coaches moeite doen om hen er weer bij te halen, bijvoorbeeld door te vragen waar zij blijven, of door te faciliteren dat zij naar de bijeenkomsten kunnen komen, door hen te laten ophalen door een vrijwilliger of mededeelnemer.

De dynamiek die is ontstaan binnen de groep, lijkt een aantal mechanismen in werking te zetten. Zo kan de dynamiek een selecterende werking hebben. We zagen al dat een ‘dominante’ deelnemer de andere deelnemers in de schaduw kan zetten. De huidige dynamiek heeft voor een tegendraads effect gezorgd: de ‘dominante’ deelnemer trekt zich volgens de coaches meer en meer terug omdat hij steeds minder een stempel kan drukken op het reilen en zeilen binnen de Buurtcirkel. Een tweede gevolg is dat er muren geslecht lijken te worden tussen deelnemers, bijvoorbeeld als het gaat om de eerder genoemde ervaren leeftijdsbarrière. De jongste deelnemer, die in het begin weinig deelde met de andere (oudere) deelnemers, vertelt daar over:

‘Ja, nu vind ik het wel gezellig. De deelnemers zijn gezellige mensen. Het leeftijdsverschil dat maakt nu niet uit. Alsnog zou ik wel liever willen dat er jongeren bijkomen, maar jongere en oudere mensen kunnen ook veel van elkaar leren.’ (Miranda, deelnemer de Tulp)

Daar waar de coaches de betrokkenheid van deelnemers in de beginperiode in twijfel trokken, hebben de doorgevoerde veranderingen ook op het terrein van eigenaarschap voor een ontwikkeling gezorgd. Een van de deelnemers reageert op de vraag hoe zij zich zou voelen als de Buurtcirkel morgen zou worden gestopt, met: *‘Dan gaan we protesteren!’*. Een andere deelnemer denkt dat de Buurtcirkel op weg is naar zelfvoorzienend en mogelijk ook zonder coaches zou kunnen draaien. De coaches kijken daar wat anders tegenaan en noemen in dit verband enkele aandachtspunten. Een daarvan is dat er binnen de bijeenkomsten nog onvoldoende wordt doorgepakt bij het organiseren van activiteiten. Vaak worden er enthousiaste ideeën naar voren gebracht, zowel door deelnemers als coaches, maar blijven vervolgcacties (wie gaat wat doen, wanneer, hoe?) uit. Hier blijft ondersteuning

nodig om de vaart erin te houden. Een ander aandachtspunt is de schroom die nog bij menig deelnemer aanwezig is om van een ander hulp te vragen. De coaches moeten in deze gevallen nog sturend optreden door deelnemers ertoe te bewegen om contact op te nemen met andere deelnemers of de vrijwilliger voor hulp. Maar, evenals de deelnemers, zien de coaches dat er op een aantal terreinen flinke stappen zijn gezet:

'We zien dat deelnemers meer met elkaar doen, dat er meer betrokkenheid is (...). En dat deelnemers elkaar soms beter kunnen aanspreken dan dat wij kunnen en ze dat ook beter van elkaar accepteren dan dat wij dat zeggen. (...) Dat vind ik toch nu echt al een succes, als je ziet waar iemand vandaan komt.' (Daniëlle, coach de Tulp)

Nu een beeld is geschetst van de ontwikkelingen die zich hebben voorgedaan tijdens de bijeenkomsten, is het interessant om te zien welke gevolgen deze ontwikkelingen hebben voor het onderlinge contact tussen deelnemers buiten de bijeenkomsten om. Zowel de coaches als de door ons gesproken deelnemers geven aan dat deelnemers ook buiten de bijeenkomsten meer en meer met elkaar omgaan en elkaar ondersteunen. Men gaat bij elkaar op bezoek, er wordt een kaartje gestuurd als iemand iets vervelends heeft meegemaakt en ze helpen elkaar met alledaagse zaken als tuinieren, opruimen, klussen en spullen vervoeren. Deze ondersteuning verlenen ze op incidentele en structurele basis, afhankelijk van wat er aan de hand is of moet gebeuren. Als voorbeeld de ervaringen van een deelnemer die een ongeluk kreeg:

'Ik moest bijna twee maanden in een revalidatiecentrum verblijven omdat ik niet mocht lopen. Sinds die tijd ben ik met de andere deelnemers echt dichterbij elkaar toe gegroeid. De ene ging mijn huis bijhouden, de andere haalde de post voor me op.' (Johanna, deelnemer de Tulp)

Overigens beschikt deze deelnemer al over een sociaal netwerk buiten de Buurtcirkel. Dit geldt voor meer deelnemers. Voor hen betekent de Buurtcirkel een uitbreiding van hun bestaande netwerk dat eventueel ingezet kan worden bij een hulpvraag. Dat contacten tussen deelnemers niet beperkt blijven tot de bijeenkomsten, blijkt uit bovenstaand citaat, maar ook uit de woorden van een andere deelnemer die spreekt over vriendschappen die door de Buurtcirkel zijn ontstaan:

'Zachies aan zijn we toch een beetje om elkaar gaan geven, denk ik. Het voelt aan als goeie vrienden. Het voelt goed.' (Bianca, deelnemer de Tulp)

4.2.4 Emotioneel/persoonlijk welbevinden

De Buurtcirkel is volgens de geïnterviewde deelnemers van positieve invloed geweest op hun emotionele en persoonlijke welbevinden. Het beeld dat zij van zichzelf schetsen voordat zij in de Buurtcirkel stapten, is weinig opwekkend. Wanneer zij over die tijd spreken vallen er termen als 'weinig zelfvertrouwen', 'vol twijfels over jezelf', 'stil en verlegen', 'jezelf wegcijferen'. Door deelname kunnen zij steeds meer afstand nemen van dit negatieve zelfbeeld. Of, zoals twee deelnemers het verwoorden:

'Ik wilde zelf ook weer heel graag gewoon terug de maatschappij in. Ik wilde niet opgeven en de Buurtcirkel heeft eraan bijgedragen dat ik gewoon mijn zelfvertrouwen weer terug kreeg en gewoon weer in mijn eigen kracht ben gaan geloven.' (Bianca, deelnemer de Tulp)

'Sinds ik bij de Buurtcirkel zit heb ik veel meer vertrouwen in mezelf gekregen. Echt waar.' (Johanna, deelnemer de Tulp)

De coaches herkennen deze ontwikkeling bij de deelnemers. Zij zien dat deelnemers steeds meer zelfvertrouwen krijgen en hun kwaliteit van leven verbetert. Uit de woorden van andere deelnemers valt op te maken dat de onderlinge sfeer en het contact met de coaches belangrijke voorwaarden zijn om dit tot stand te brengen. Zo voelt een deelnemer zich bij de Buurtcirkel geaccepteerd als mens, in tegenstelling tot zijn ervaringen bij een andere zorginstelling, waar hij zich vooral een nummer voelde. Een vriend/vrijwilliger van de Buurtcirkel sluit zich hierbij aan:

'Men haalt elkaar niet gelijk naar beneden (...) En je voelt je ook veilig om niet per se een oordeel of een mening te hebben. (...) En ik zie dat mensen ook vrolijker zijn, vriendelijker, minder snel hetzelfde patroon doen of terughoudend zijn. Eerder wat opener of makkelijker met elkaar omgaan.' (Peter, vrijwilliger de Tulp)

Dat het (herwonnen) positieve zelfbeeld impact heeft op andere terreinen blijkt uit ervaringen van een deelnemer die aangeeft dat hij meer op eigen kracht is gaan doen en zich – mede door de Buurtcirkel – meer verantwoordelijk is gaan voelen voor zijn eigen leven. En dat geeft een goed gevoel. Inmiddels woont deze deelnemer op zichzelf en vertelt daarover:

'Mijn huis, mijn trots. Het wordt er alleen maar beter op.' (Bastiaan, deelnemer de Tulp)

Een van de aspecten van emotioneel/persoonlijk welbevinden is de steun die men van anderen toestaat, wat vertaald kan worden als de mate waarin deelnemers anderen om hulp vragen. Eerder zagen we dat coaches van mening zijn dat er op dit terrein nog wel enkele vorderingen gemaakt kunnen worden. Tegelijkertijd geven zij aan dat een aantal deelnemers hierin wel is gegroeid. Ook deelnemers erkennen dit, zoals uit de woorden van deze deelnemer blijkt:

'Ik ben wel meer gaan vragen, maar zolang ik het zelf kan hoeft ik het niet te vragen. Ik probeer het meestal eerst zelf en ik probeer het eerst met mijn eigen connecties op te lossen, maar als dat echt niet lukt, dan weet ik dat ze [de deelnemers] altijd voor je klaar staan. Het is een soort safety net.'
(Bastiaan, deelnemer de Tulp)

Naast hulpvragen is er ook het vermogen om hulp te bieden. Geïnterviewde deelnemers geven aan dat de Buurtcirkel hen de gelegenheid biedt om voor anderen klaar te staan en te helpen. We zullen dit ook bij andere competenties en domeinen terugzien. Dit heeft weer een positieve impact op het zelfbeeld van deelnemers en daarmee op hun persoonlijk welbevinden:

'Wat is er nou mooier dan dat de een de ene helpt en de ander de ander? Samen de krachten bundelen.' (Bianca, deelnemer de Tulp)

4.2.5 Maatschappelijke competenties

Op het terrein van de maatschappelijke competenties, wat onder andere betrekking heeft op het vermogen om zelfstandig op pad te gaan met bijvoorbeeld het openbaar vervoer of de fiets, geven de geïnterviewde deelnemers aan al zelfredzaam te zijn geweest voor zij deel begonnen te nemen aan de Buurtcirkel. Zo gaan zij zelfstandig op pad (een van de deelnemers heeft een scootmobiel) om bijvoorbeeld de wijk of stad in te gaan, om te sporten of om naar de bijeenkomsten te komen. Volgens de coaches hebben enkele deelnemers soms ondersteuning nodig (gehad) om naar de bijeenkomsten te komen. Dit zijn echter uitzonderingen en het gaat nu over het algemeen goed.

4.2.6 Cognitieve competenties

Enkele deelnemers hadden individuele ondersteuning van een professional nodig bij hun cognitieve competenties toen zij de Buurtcirkel instapten. Het ging hier bijvoorbeeld om het kunnen regelen en op orde krijgen van hun financiële zaken; er zijn deelnemers die met schulden zitten. Voor een aantal van hen was dit ook een reden om deel te nemen aan de Buurtcirkel, om op dit gebied begeleiding en ondersteuning te krijgen. Deze groep deelnemers ontwikkelt zich over het algemeen goed

richting zelfredzaamheid. Zo merken coaches bijvoorbeeld dat een van de deelnemers steeds minder begeleiding nodig heeft, zijn administratie steeds beter op orde heeft en zijn afspraken steeds beter kan plannen. De betreffende deelnemer ziet deze ontwikkeling zelf ook. Hij probeert bijvoorbeeld klusafspraken (hij blijkt heel handig te zijn) naast zijn werk dusdanig te plannen dat hij het weekend vrij is. De coaches betwijfelen echter of samenredzaamheid, inclusief de ondersteuning van de vrijwilliger, mogelijk is op het financiële terrein:

‘Dat is toch een stukje privacy, zeker ook financiën en dergelijke dingen regelen. Deelnemers vinden het gewoon lastig om dat echt met een vrijwilliger te doen. En dat ze dan toch wel snel zeggen: “Het liefste wil ik dat toch met jou [de coach] doen.”’ (Daniëlle, coach de Tulp)

Andere geïnterviewde deelnemers beschikten al voor de start van de Buurtcirkel over voldoende cognitieve competenties om zichzelf te redden op bijvoorbeeld financieel of administratief gebied. Deze deelnemers schakelen bijvoorbeeld hun eigen netwerk in, zoals familieleden en buurthuizen, en zijn zelf- of samenredzaam op dit gebied. De coaches hoeven voor deze deelnemers nauwelijks meer iets te doen, zoals uit dit citaat blijkt:

‘En als ik dan bij deelnemer X kijk, die verwijs ik wel gewoon bijvoorbeeld door naar de buurthuizen op het moment dat hij een kwijtschelding moet schrijven, op het moment dat hij zijn belasting moet regelen. Dat ga ik allemaal niet meer met hem samen doen, dat mag hij gewoon in de wijk gaan regelen met zijn netwerk.’ (Daniëlle, coach de Tulp)

4.2.7 Huishoudelijke competenties

De geïnterviewde deelnemers kunnen zich over het algemeen zelf redden in het huishouden. Ze doen bijvoorbeeld zelf hun boodschappen, koken zelf, maken hun huis schoon en doen zelf hun was. Een van de deelnemers woont nog bij de ouders, die een deel van deze taken op zich nemen.

Enkele deelnemers hebben een talent in het doen van bepaalde huishoudelijke taken. Zo is een deelnemer bijzonder handig met klussen en kan een ander, die een koksopleiding volgt, goed koken. Deelnemers ondersteunen elkaar hierin, bijvoorbeeld door te helpen met klussen, met koken, tuinieren en elkaar van tips te voorzien over bijvoorbeeld brandveiligheid in de schuur of in huis. Eén deelnemer helpt met het vervoer van spullen:

‘Ik heb natuurlijk die bus. Dan kan ik af en toe een koelkastje halen of ga ik een vriezertje halen of zo voor mensen van de Buurtcirkel. Maar dat moet ik tussendoor wel met mijn werk combineren, dat het uitkomt. En dat mag dan ook wel van mijn baas.’ (Ivo, deelnemer de Tulp)

4.2.8 Zelfverzorging en gezondheid

Op het terrein van zelfverzorging en gezondheid lijken deelnemers zich goed te kunnen redden. Uit de interviews komen geen signalen dat ze hier problemen mee hebben. Een aantal doet actief aan sport (badmintonnen, tennissen) of is van plan dat binnenkort te gaan doen (hardlopen) en iedereen kan zichzelf goed verzorgen. Een enkele deelnemer heeft extra hulp nodig (bijvoorbeeld bij het aantrekken van steunkousen) maar kan dit volgens de coaches goed zelf regelen. De coaches zien ook dat deelnemers ziekenhuisbezoeken in gezelschap afleggen en dit steeds meer zelf mobiliseren:

‘Het ziekenhuisbezoek, dat doen ze [de deelnemers] meer met elkaar of ze gaan nu een vrijwilliger vragen. Ze vragen dat nu ook niet meer aan ons maar bedenken meer zelf: “Hé, wie zou er uit mijn netwerk mee kunnen?”’ (Mirthe, coach de Tulp)

4.2.9 Overige ontwikkelingen

Naast genoemde competentieontwikkelingen hebben enkele door ons gesproken deelnemers zich ook op andere terreinen ontwikkeld. Zo ontwikkelt een deelnemer die de Buurtcirkel vertegenwoordigt in een Buurtcirkeloverkoepelend medezeggenschapsoverleg bestuurlijke vaardigheden. Een deelnemer die deel is gaan uitmaken van een Buurtcirkel *meet-and-greet* team, ontwikkelt representatieve vaardigheden. Een andere deelnemer is erachter gekomen dat hij heel goed kan klussen (*‘alles wat ik had, dat sloopte ik altijd’*). Dit talent zet hij zo nu en dan ook in om deelnemers te helpen.

De rol van de vrijwilliger binnen Buurtcirkel is nog niet aan bod gekomen. Volgens de coaches is het doel van vrijwilligers om deelnemers met elkaar te verbinden en te ondersteunen. In die zin kunnen zij soms ook uitvoerende taken van de coaches overnemen en het netwerk van deelnemers vergroten via hun eigen buurtcontacten. Deze rol moet zich nog uitkristalliseren. De huidige vrijwilliger is een jaar verbonden aan de Buurtcirkel en zit nog in een leerproces. Ze pakt steeds meer dingen op, maar heeft nog wel aansturing nodig en mag meer proactief optreden:

‘Als een deelnemer bijvoorbeeld bij een breiclub wil, dan moeten wij de vrijwilliger aanspreken van: “Hé, zou je dat dan niet zo willen oppakken”. Ja, ik heb eigenlijk niet heel veel tijd om die breiclub op te zoeken.’ (Daniëlle, coach de Tulp)

Een bijkomende uitdaging voor de vrijwilliger van de Tulp is dat zij niet in de buurt woont.

‘Ze is niet van hier en dat is dan toch lastiger om echt je rol als vrijwilliger te pakken, omdat je er toch wat verder van afstaat, geen binding hebt met de wijk.’ (Mirthe, coach de Tulp)

Deelnemers vinden het van belang dat een vrijwilliger een beetje ‘het voortouw neemt’, maar zich niet beter moet voelen of voordoen dan de deelnemers. Ook de deelnemers zien dat de vrijwilliger in een leerproces zit, maar zij vinden dat geen groot probleem.

‘De vrijwilligster doet op haar manier ook d'r best en ze is zich ervan bewust dat ze nog een hoop moet leren, maar daarentegen hebben wij ook nog een hoop te leren.’ (Bianca, deelnemer de Tulp)

Overigens is er bij de Buurtcirkel ook iemand die optreedt als een soort vriend/vrijwilliger van de Buurtcirkel. Deze verleent hand- en spandiensten, bijvoorbeeld door nu en dan deelnemers op te halen en naar bijeenkomsten te brengen.

4.2.10 Bevindingen

Buurtcirkel de Tulp is voor deelnemers vooral van invloed op het sociale domein en op het terrein van emotioneel/persoonlijk welbevinden. Wat betreft het sociale domein hebben deelnemers door de Buurtcirkel hun sociale netwerk kunnen uitbreiden en zijn deelnemers ook meer sociaal geworden (anderen respecteren en accepteren zoals zij zijn, rekening houden met anderen, om kunnen gaan met kritiek). In een aantal gevallen zijn vriendschappen ontstaan. Op het domein van emotioneel/persoonlijk welbevinden geven deelnemers aan dat zij mede door de Buurtcirkel meer zelfvertrouwen hebben gekregen en zich zekerder zijn gaan voelen. Bij een paar deelnemers gaat dit gepaard met het beter om hulp kunnen vragen, men zou kunnen zeggen dat ze krachtiger zijn geworden in kwetsbaarheid. Volgens de coaches mag dit nog wel wat meer naar voren komen.

Op het maatschappelijke, (zelf)verzorgings- en huishoudelijke domein waren deelnemers bij de start van hun deelname aan de Buurtcirkel al zelfredzaam. De bijdrage van de Buurtcirkel op deze domeinen is vooral van sociale aard: men is meer samen gaan doen (tuinieren, boodschappen doen, enzovoort).

Wat betreft het cognitieve domein, en dan vooral de administratieve en financiële kant daarvan, is het de vraag in hoeverre deelnemers (en de vrijwilliger) elkaar hierin kunnen ondersteunen. Deelnemers kunnen op dit terrein moeilijker de plek innemen van coaches of naaste familie en vrienden, voor zover deze ondersteunend

aanwezig zijn. Het kan hier namelijk om privacygevoelige kwesties gaan, waarbij vertrouwen een belangrijke rol speelt.

De groepsbijeenkomsten als middel om binding tussen deelnemers te creëren en hun netwerk te vergroten, heeft in Buurtcirkel de Tulp voor de meeste deelnemers gewerkt, echter pas nadat de opzet na verloop van tijd op enkele punten is aangepast. De aanvankelijke opzet (maandelijkse bijeenkomsten met een formeel karakter), ontwikkeld door coaches die hun activiteiten begonnen binnen een context van weinig instructie en weinig contact met collega-coaches, bleek nauwelijks aan te slaan. De contacten tussen deelnemers waren afstandelijk en veel deelnemers toonden zich weinig betrokken. De aangepaste opzet (bijeenkomsten om de week met een meer informeel karakter, zoals samen eten), geïnspireerd door de aanpak bij een andere Buurtcirkel, heeft voor een omslag gezorgd. Deelnemers kregen meer persoonlijk contact met elkaar. Bovendien ontstond er meer en meer een 'veilige omgeving' waarin een ieder zichzelf kan zijn en waarbinnen zich wrijvingen kunnen voordoen zonder dat deze escaleren omdat zij al pratend worden opgelost. Door deze veilige omgeving lijkt er ook ruimte te ontstaan voor positieve ontwikkelingen op andere domeinen, vooral op het terrein van persoonlijk/emotioneel welbevinden.

Een (gevonden) omgangsmodus tussen deelnemers kan een uitsluitingsmechanisme met zich meebrengen. Zo komt een dominante deelnemer vrijwel niet meer naar de bijeenkomsten omdat hij zijn rol niet meer kwijt kan binnen de huidige groepsdynamiek. In Buurtcirkel de Tulp is het wellicht goed geweest voor het groepsproces dat dit is gebeurd, maar op een meer algemeen niveau tonen deze ontwikkelingen dat een groeps sfeer die bepaalde deelnemers aantrekt en insluit, andere deelnemers juist kan afstoten en buitensluiten. Een gegeven waar zeker rekening mee moet worden gehouden in de verdere (door)ontwikkeling van de Buurtcirkel.

De Buurtcirkel lijkt voor deelnemers een 'blijvertje'. Zij zijn, na een moeizame start, heel tevreden met hun deelname en zien het initiatief graag voortgezet. Volgens een deelnemer is dit wellicht mogelijk zonder verdere professionele ondersteuning. De coaches delen deze mening niet, omdat op enkele punten de Buurtcirkel nog beter doorontwikkeld moet worden (het vragen om hulp, het doorpakken met ideeën voor activiteiten, de bijdrage/rol van de vrijwilliger) en deelnemers op bepaalde domeinen, zoals het cognitieve domein, blijvend begeleiding nodig hebben. Desondanks heeft het Buurtcirkel-initiatief in de ogen van de coaches ook voor successen gezorgd in termen van verbinding tussen de deelnemers en onderlinge ondersteuning. Voor deelnemers heeft dit geresulteerd in een toegenomen zelf- en samenredzaamheid. Dat geldt in ieder geval voor contacten binnen de Buurtcirkel. Het is niet bekend in hoeverre deze ontwikkeling ook is ingezet als het gaat om contacten buiten de Buurtcirkel.

4.3 Buurtcirkel de Vlinder

'Je praat met elkaar en je steekt er wat van op. Dat is wat ik er leuk aan vind.' (Joke, deelnemer de Vlinder)

4.3.1 Inleiding

Buurtcirkel de Vlinder is rond februari 2014 van start gegaan onder begeleiding van coach Chantal die zich destijds een dag per week inzette voor de Buurtcirkel. Rond oktober 2014 is zij met zwangerschapsverlof gegaan en is haar functie voor een aantal maanden overgenomen door een andere coach, Nathalie. Ongeveer elf maanden na de start van Buurtcirkel de Vlinder, in december 2014, bestaat de groep uit vier officiële deelnemers in de leeftijd van 40 tot 60 jaar en twee geïnteresseerden die wel meedraaien maar nog niet ingeschreven staan. Ook is er een man die nog in een beschermde woonvorm leeft en zich misschien op een later moment gaat inschrijven. Bij de vervolgmeting, als de Buurtcirkel ongeveer tweeënehalf jaar loopt, bestaat de groep nog uit drie officiële deelnemers en enkele deelnemers die meedraaien.

4.3.2 Doelen Buurtcirkel

De Buurtcirkeldoelen die de geïnterviewde deelnemers, coaches en de vrijwilliger formuleren, verschillen enigszins van elkaar. De tijdelijke coach formuleert bij de eerste meting het doel van de Buurtcirkel als volgt:

'Ik zie de Buurtcirkel als een soort van netwerk wat zich vormt binnen de wijk, waar de mensen elkaar kunnen vinden om elkaar te helpen, maar ook om gewoon elkaar te zien en te praten en je verhaal kwijt te kunnen.' (Nathalie, coach de Vlinder)

Deze coach wil ook de netwerken waarover deelnemers al beschikken koppelen aan andere deelnemers. De andere coach vindt het hoofddoel van de Buurtcirkel: mensen met elkaar verbinden. Vanuit die verbinding kan vervolgens 'samenredzaamheid' ontstaan waardoor op den duur professionele ondersteuning minder nodig is. Zij formuleert dit als volgt:

'Mensen met elkaar verbinden en kijken naar wie je bent, wat je kunt en zien wat daaruit voortkomt met deelnemers onderling, met vrijwilligers. Als dat, op professioneel vlak, resulteert in minder ondersteuning qua hulpvraag, dan is dat een heel mooi gevolg van een basis die met elkaar gelegd is. Dus door die verbinding met elkaar te maken. Die gezelligheid, dat vrijwillige kopje koffie bij de Hema doen om vier uur of met elkaar in de tuin werken [bij de vrijwilliger], ja dat doe je niet omdat het verplicht is. Als het

gevoel er is dat dat niet verplicht is, dan kan je ergens met elkaar aan gaan bouwen.’ (Chantal, coach de Vlinder)

Bij de tweede meting geeft de coach aan dat die verbinding gerealiseerd is, maar wel minder intensief dan zij voor de start verwachtte. Zij geeft aan dat haar verwachtingen in eerste instantie te hoog waren. Op de vraag of het haar gelukt is om mensen met elkaar te verbinden, antwoordt zij dat dit het geval is en dat dit vooral terug te vinden is in de kleine dingen.

‘Ook toen het niet zo lekker liep hoor, onderling gebeurden er wel dingetjes. Misschien had ik zelf een te hoge verwachting. Maar Karel die een keer Sander op straat tegenkwam en Sander die dus niet graag naar de supermarkt ging. Toen gaf Karel aan Sander de tip: ga anders in de ochtend naar de supermarkt, dan is het rustiger. Dat was voor Sander zó’n eyeopener en zo prettig. (..) Of Ollie die bij Martijn thuis was en dat Martijn echt oprecht zegt: “Waarom woon jij in de woonvorm, waarom woon jij niet op jezelf?” Dat soort dingen bespreekbaar maakte. (..) Dus daar gebeurden echt wel dingen. En met elkaar naar het ziekenhuis gaan op bezoek bij Martijn.’ (Nathalie, coach de Vlinder)

Die verbinding is niet vanzelf ontstaan. Die heeft tijd nodig gehad, moet gestimuleerd worden en is geïntensiveerd doordat een van de deelnemers ziek werd en men met elkaar mantelzorgactiviteiten is gaan ondernemen. Ook de vrijwilliger noemt het haar doel om mensen uiteindelijk samenredzaam te maken. Ze wil dat deelnemers geen zorg nodig hebben van professionals omdat hun netwerk groot en sterk genoeg is.

‘Ik zou dat heel fijn voor hun vinden, als zij op een gegeven moment zo geworteld zijn in de wijk en zo zeker ook van zichzelf dat ze gewoon Pameijer niet meer nodig hebben. Dat je als motivatie hebt om deze mensen niet afhankelijk van jou te laten worden, maar zelfstandig te laten zijn. Dat is toch wel een beetje je doel, dat ze jou niet meer nodig hebben. Ook de coach in eerste instantie niet meer, maar eigenlijk ook de vrijwilliger op gegeven moment niet meer.’ (Simone, vrijwilliger de Vlinder)

De deelnemers hebben soms wat accentverschillen in hun formulering van de doelen van de Buurtcirkel. Sommigen zien de Buurtcirkel vooral als een gezellige club om leuke dingen mee te doen. Een ander ziet als doel van de Buurtcirkel het uitwisselen van nuttige informatie. De meesten zien het als een combinatie hiervan.

Er waren in eerste instantie ook praktische redenen om deel te nemen, een

aantal deelnemers kreeg namelijk de mogelijkheid om via Buurtcirkel een zelfstandige woning te krijgen. Dit is inmiddels veranderd aangezien de organisatie het van belang acht dat de deelnemers vooral intrinsiek gemotiveerd zijn.

‘Op een gegeven moment is dat ook veranderd, omdat dat niet de hoofdmogelijkheid mag zijn om naar Buurtcirkel te gaan, dus wat dat betreft stond het echt in de kinderschoenen.’ (Chantal, coach de Vlinder)

De Buurtcirkel is niet voor alle deelnemers geslaagd. Bij de tweede meting waren er inmiddels enkele uitvallers. Een deelnemer had een intensievere zorgstructuur nodig vanwege zijn psychische problemen en ervoer te veel stress van de Buurtcirkel. Een andere deelnemer wilde geen deel meer uitmaken van de Buurtcirkel. Met twee van de deelnemers zijn extra gesprekken gevoerd over hun motivatie tot deelname, aangezien die op een gegeven moment beperkt leek. Een van de deelnemers kon namelijk best negatief zijn wat ook weerslag had op de sfeer binnen de groep.

‘Hij is iemand die heel erg de ruimte in kan nemen, dat kan hij op een positieve manier, maar dat kan dus ook op een negatieve manier en dat gebeurde ook best regelmatig. Een collega heeft aan hem de vraag voorgelegd: “Zou jij nu wel vrijwillig kiezen voor Buurtcirkel?” En toen heeft hij gezegd: “Ja”. En ik ben niet degene die voor hem doelen gaat bepalen of iets dergelijks, maar wel benoemt, ook als je het hebt over kwaliteiten is hij dus iemand die heel erg sfeerbepalend kan zijn, maar dus ook op een positieve manier heel veel teweeg kan brengen bij bijvoorbeeld een groep. En daarmee ben ik met hem aan de slag gegaan, om de balans te vinden en het verschil ook kunnen zien van je negatief uitlaten, wat toch best regelmatig voorkomt, dat je dat dus ook op een positieve manier in kan zetten en daar wil ik graag als coach meer aandacht aan besteden.’ (Chantal, coach de Vlinder)

In de volgende paragraaf gaan we per domein verder in op de mate waarin de doelen door deelnemers behaald zijn.

4.3.3 Sociale competenties en netwerkopbouw

Men ziet elkaar vooral tijdens geplande groepsbijeenkomsten. Er is op verschillende momenten gezocht naar de juiste vorm van bijeenkomen. Op een gegeven moment waren er relatief weinig activiteiten, er werd alleen wekelijks gezamenlijk koffie gedronken. Ook bevatten de bijeenkomsten in eerste instantie geen informatieve component. De coach heeft destijds besloten deze situatie met de deelnemers te bespreken vanuit de vraag wat het doel van de Buurtcirkel en de bijeenkomsten is.

Naar aanleiding daarvan hebben de bijeenkomsten een nieuw karakter gekregen. Echter, daarna zijn de bijeenkomsten meer als een vergadering gaan aanvoelen voor de deelnemers. Dit is in interviews ter sprake gekomen bij de tweede meting. De ruimte en de setting waren nogal formeel. De deelnemers vertelden wat ze de afgelopen twee weken gedaan hadden en waar ze tegenaan liepen. Buiten de 'vergaderingen' was er geen contact. Verschillende deelnemers waren ontevreden over de vergadersetting en ook voor de coach en vrijwilliger voelde het niet goed. Zij dachten zelfs de Buurtcirkel stop te moeten gaan zetten. De structuur is inmiddels veranderd. De bijeenkomsten zijn teruggekeerd: elke twee weken komen de deelnemers bijeen op verschillende plekken. Ook wordt er elke week om 16.00 uur bij de HEMA koffie gedronken. Dit is volgens de vrijwilliger nodig voor de nieuwe deelnemers en voor de groepsdynamiek. Enkele initiatiefrijke deelnemers, de motors in de groep, zijn weggefallen, waardoor het nodig is om via de bijeenkomsten weer zekerheid, structuur en vertrouwen op te bouwen.

De sfeer van de bijeenkomsten is nu anders, door de nieuwe dynamiek van de groep doordat er deelnemers zijn weggefallen, maar ook doordat er een andere energie is. Buurtcirkel wordt inmiddels minder als verplichting ervaren en meer als iets van de deelnemers zelf. Het heeft volgens de coach tijd nodig gehad om dat teweeg te brengen.

Het sociale contact buiten de bijeenkomsten verloopt vaak moeilijk. Bij de eerste meting zagen we dat de deelnemers een drempel ervoeren om met elkaar af te spreken of iets te ondernemen. De gesprekken verliepen ook niet altijd even vloeierend. Een enkele keer heeft een deelnemer een andere deelnemer thuis afgezet.

'Bij bijna iedereen is dat wel een probleem en dat heeft te maken met de beperking die ze inderdaad hebben, diagnose of gewoon omdat ze het zo gewend zijn, want er is hulpverlening en je hoeft de deur niet uit, ze zijn er. En dat omschakelen, dat is inderdaad waar je op in moet zetten en daar moet je denk ik wel methodisch mee aan de slag gaan.' (Nathalie, coach de Vlinder)

Bij de tweede meting was hier enige verandering in gekomen. Dit was vooral te danken aan een nieuwe deelnemer die veel initiatief nam om vaker informeel bijeen te komen. De deelnemers werden ook bij hem thuis uitgenodigd. Ook de vrijwilliger die actief is in het organiseren van leuke dingen, is hiervoor van belang. Zo heeft ze de deelnemers bij haar thuis uitgenodigd om films te komen kijken en hen gevraagd te helpen bij haar thuis. Ook maakt zij een kalender met activiteiten in de buurt.

*‘Dus toen heb ik voor het najaar nog een planning van drie, vier maanden gemaakt van wat er allemaal te doen was. (..) Een keertje koffiedrinken met elkaar op die plek en dan een keertje weer een themabijeenkomst op een andere plek die meer vergaderachtig is. Of een keertje ergens heen. Maar ik had ook wat leuke dingen die gewoon in de wijk te doen zijn ertussen gezet. Ik heb echt zo’n kalendertje gemaakt en ik ben er nu weer eentje aan het maken voor de komende maanden. En dat vonden ze toch allemaal wel heel fijn. Ik had een aantal dingen erop gezet waar ik zelf dan helemaal niet bij was en dan gingen er toch een aantal vaak heen. Mensen vonden dat toch wel leuk, dan kwamen ze toch weer op nieuwe plekken en het is dan ook niet erg dat je er eens een keertje niet bij bent. Je hoeft niet naar alles.’
(Simone, vrijwilliger de Vlinder)*

Er zijn ook bezoeken gebracht aan andere Buurtcirkels en er is gegeten met andere Buurtcirkeldeelnemers. Er wordt over nagedacht om met elkaar te sporten, omdat een deelnemer aangegeven heeft te willen sporten. De vrijwilliger kent een sportleraar die wellicht als vrijwilliger sportles wil geven. Het idee ontstond om ook met deelnemers van een andere Buurtcirkel in de buurt te gaan sporten.

Het is nog steeds niet gemakkelijk om gezamenlijk activiteiten te ondernemen. Een deelnemer kampt namelijk met een fobie voor drukte, en veel deelnemers werken waardoor ze niet veel tijd hebben om af te spreken. Ook geven de geïnterviewde deelnemers aan dat er niet met iedereen een klik is.

*‘Wat ik opgemerkt heb is dat niet iedereen een klik heeft. Met de één heb je het wel en met de ander niet. Ik heb best veel gedaan voor de groep. In het begin zat iedereen door elkaar heen te kletsen. Maar het was niet informatief. Ik vind dat we moeten praten over bijvoorbeeld zorg en informatieve dingen.’
(Karel, deelnemer de Vlinder)*

Niet iedereen voelt zich verbonden met de andere deelnemers, sommigen zien de anderen alleen bij de bijeenkomsten. Elkaar thuis uitnodigen gebeurt (nog) niet. Voorheen heeft een deelnemer, die onderhand overleden is, wel mensen thuis uitgenodigd. Deze persoon bleek sowieso van groot belang voor de cohesie van de Buurtcirkel. Bij de eerste meting was hij nog niet officieel lid van de Buurtcirkel en woonde hij nog elders. Bij de tweede was hij verhuisd naar de buurt, formeel lid en een spil in het web geworden. Hij was erg positief. Hij heeft ook een andere deelnemer veel vertrouwen gegeven door aan te geven dat hij volgens hem gemakkelijk zelfstandig kon wonen in plaats van in een woonvorm. Hij is helaas na een ziekbed overleden. De coach geeft aan dat de sociale cohesie werd versterkt doordat de deelnemer ziek werd. Deelnemers gingen met elkaar op ziekenbezoek en ieder

bood op zijn/haar eigen manier steun. Een deelnemer vertelt over de steun die ze hem gaf.

‘Hij zegt: “Is dat voor jou niet te ver lopen naar mijn huis?” Ik zeg: “Nee, ik woon vlak in de buurt bij je. Dat maakt toch niet uit. Als je wat nodig hebt: bel me, ik kom direct. Gaat het niet, moet je naar het ziekenhuis, gelijk eventjes bellen. Ik kom direct, ik ga gelijk met je mee.”’ (Joke, deelnemer de Vlinder)

Het overlijden van de deelnemer heeft een gat geslagen in de sociale structuur van de Buurtcirkel. Hij was een kartrekker die is weggevallen en dat heeft zijn weerslag op de groep.

De Buurtcirkel heeft sommige deelnemers geholpen om beter met anderen om te gaan; om beleefder te zijn, om soms iemand met ‘u’ aan te spreken.

Voor de meeste deelnemers van Buurtcirkel de Vlinder geldt dat hun netwerk door de Buurtcirkel wel wat is uitgebreid. Het gaat hier vooral om andere deelnemers van de Buurtcirkel die ze hebben leren kennen, nog niet om mensen van buiten de cirkel. Een deelnemer had al een groot netwerk, maar het is nog niet gelukt om dat te verbinden aan de Buurtcirkel zodat andere deelnemers ook haar netwerk leren kennen.

De nieuwe vrijwilligster geeft een mooi voorbeeld waarin haar dit wel is gelukt. Zij heeft een deelnemer uitgenodigd om haar te vergezellen bij vrijwilligerswerk dat zij deed in een openbare tuin in de wijk. De deelnemer zag er altijd tegenop iets nieuws te ondernemen, maar had interesse voor tuinieren. Ze heeft hem spontaan gevraagd mee te gaan, zodat hij zich er van tevoren niet te zenuwachtig over kon maken. Het beviel hem en hij is uiteindelijk ook zelfstandig in de tuin gaan helpen.

‘Ik hielp bij een openbare tuin bij ons in de wijk en daar heb ik toen ook een deelnemer een keer mee naartoe genomen. Dat was een dag dat de coach bij hem langs zou gaan, die ging altijd even een rondje met hem lopen en die kon op het laatste moment niet, dus toen had ik hem gebeld: “Ik fiets toevallig bij jou in de buurt, zal ik langskomen, wil je een rondje lopen?” En hij had al heel vaak tegen mij gezegd dat hij dat wilde, maar hij vond het ook heel eng. En hij vindt dat helemaal niet fijn, dus hij was meteen heel zenuwachtig, maar ik was er al in vijf minuten. Toen ik er eenmaal was, was hij toch een beetje zenuwachtig. Dus toen zei ik: “Nou, ik wil je heel graag een leuke tuin laten zien, ik wil dat het fijn is voor je.” Toen zijn we daar toch heengegaan en dat ging allemaal goed en hij vond het zó leuk! En toen zijn we er nog een keertje met z’n tweeën geweest en daarna ging hij gewoon alleen

en toen is hij daar zelfs gaan helpen ook een aantal keer. Hij ging ineens ook elke dinsdag daarheen, beetje plantjes water geven en beetje helpen opruimen en zo. Hij vond echt een plek.’ (Simone, vrijwilliger de Vlinder)

4.3.4 Emotioneel/persoonlijk welbevinden

Het gevoel dat iemand ze nodig heeft, bijvoorbeeld doordat diegene belt met een vraag, geeft de deelnemers het gevoel dat ze belangrijk zijn en ergens bij horen. Dit doet hen goed. Volgens de coach worden daardoor ook andere veranderingen ingezet. Ze gaan sneller hulp bieden aan anderen en durven daardoor zelf ook hulpvragen te stellen aan de ander. Het leidt op een organische manier tot reciprociteit.

De coach geeft een voorbeeld van een deelnemer die in een sociaal isolement zat, waarbij de Buurtcirkel als een katalysator werkte.

‘Dat zie je heel erg bij Karel, die zat echt wel in een sociaal isolement met alleen z’n moeder en z’n zus. Hij zag elke dag zijn moeder en verder niemand. Nu hij in de Buurtcirkel zit doet hij van alles, hij is heel actief bezig met een Facebookpagina voor de Buurtcirkel. Ik zie dat hij naar mensen toekomt, een schouderklopje geeft van: “Hé, hoe is het?” (...) Hij had altijd wel ideeën, maar durfde niet. In het begin was hij ook niet zo van de Buurtcirkel. En op een gegeven moment had hij goede ideeën. Dat moest even een beetje groeien en ik zei: “Nou, vertel het gewoon in de groep.” In het begin was hij nog twijfelachtig om dat te delen en op een gegeven moment deed hij het gewoon en dat werkte gewoon heel goed. En nu heeft hij de smaak te pakken en is hij gewoon heel erg actief bezig en merk je ook dat hij langzaam begint mensen aan te spreken en daar zie je wel heel erg in dat hij zich gewaardeerd voelt en belangrijk vindt.’ (Nathalie, coach de Vlinder)

Bij de tweede meting heeft de deelnemer zich verder ontwikkeld. Hij zit nu in de medezeggenschapsraad van Pameijer en informeert ook andere deelnemers hierover.

Buurtcirkel de Vlinder heeft ook geholpen het zelfinzicht van deelnemers te vergroten. Bij de eerste meting was al een oefening gedaan waarbij ze hun talenten in kaart gingen brengen. Veel deelnemers waren zich niet bewust van het feit dat ze over talenten beschikken. Door de oefening beseffen ze beter dat hun talent ook in kleine dingen kan zitten zoals in goed schoonmaken, dansen en boodschappen doen. De coach geeft een voorbeeld:

‘Karel is daar wel een goed voorbeeld van. Ik zei: “O, dat is wel een talent van jou, organiseren en plannen.” En dat werkt wel bij hem waardoor hij z’n capaciteiten durfde te noemen.’ (Nathalie, coach de Vlinder)

We zien dat de betreffende deelnemer bij de tweede meting nog bewuster is van wat hij kan en dit ook inzet voor andere deelnemers:

'Ik heb gekozen voor de Buurtcirkel omdat ik veel kwaliteiten heb en anderen kan helpen. Een voorbeeld is dat ik tips geef aan iemand die niet tegen drukte kan. Hij ging altijd om vier uur boodschappen doen en toen heb ik geadviseerd om een keer om negen uur 's ochtends te gaan, als het nog rustig is.' (Karel, deelnemer de Vlinder)

Het kennen van eigen talenten is een belangrijke stap om vervolgens ook andere methodieken, zoals de ABCD-methode¹² in te zetten. Echter niet alle deelnemers vinden het even gemakkelijk om hun talenten in kaart te brengen.

Het geeft de deelnemers ook een fijn gevoel dat er iemand bereikbaar is, een gevoel van back-up. Zoals met de Kerst, toen de vrijwilliger nog langs een van de deelnemers langs is gegaan en bereikbaar bleef.

'Met de Kerst was het natuurlijk ook. Iedereen heeft lekker vrij tegelijk, tussen Kerst en Oud en Nieuw. En ik heb toen gezegd dat ik ook gewoon eerste en tweede Kerstdag en met Oud en Nieuw bereikbaar ben. (..) Uiteindelijk maakt niemand daar gebruik van, want dat is helemaal niet nodig. Maar ze vonden het wel allemaal heel fijn. Ik dacht ook al: dat is vast niet nodig. Maar ik zou het zelf ook heel fijn vinden.' (Simone, vrijwilliger de Vlinder)

4.3.5 Maatschappelijke competenties

Waar een deelnemer eerst opgehaald moest worden om de meetings bij te wonen, kan hij nu op eigen gelegenheid komen. Ook heeft hij dankzij de Buurtcirkel zijn sociale competenties getraind. Hij laat nu wat van zich horen als hij niet komt. Ook heeft een deelnemer een andere deelnemer die ging verhuizen geholpen met het wegwijs worden in de wijk, door hem bijvoorbeeld mee te nemen naar een tweedehandswinkel.

4.3.6 Cognitieve competenties

De deelnemers zijn in de bijeenkomsten ingegaan op verschillende onderwerpen: zoals verhuizen, Wmo-post, et cetera. Deze onderwerpen waren niet van tevoren geagendeerd, ze kwamen terloops aan bod. De coach faciliteerde het gesprek door, wanneer een deelnemer met een praktische vraag bij haar kwam, deze terug te leggen in de groep.

12 De ABCD-methode (Asset-Based Community Development) is een methode van vijf stappen om de capaciteiten en vaardigheden van bewoners, lokale organisaties en instituties en de sociaaleconomische ontwikkeling van een buurt op duurzame wijze te bevorderen. Zelfsturing is het uitgangspunt. Zie: <http://www.participatiewijzer.nl/De-Participatiewijzer/Databank-methoden/ABCD-METHODE>

Een deelnemer die in de medezeggenschapsraad zit, vindt het belangrijk dat er door de Buurtcirkel nuttige kennis wordt opgedaan. Hij neemt de kennis die hij opdoet in de Buurtcirkel mee naar zijn eigen Buurtcirkel waar hij het aan zijn mededeelnemers uitlegt.

Een andere deelnemer die geen smartphone of tablet had, heeft deze door de Buurtcirkel, waar ze een WhatsApp-groep hebben, aangeschaft. De vrijwilliger heeft hem geholpen met het gebruik van dit medium. Dit met het doel om hem meer onderdeel te laten zijn van de maatschappij:

‘Je wil mensen toch onderdeel laten zijn van de maatschappij en dan moet je soms iets leren wat in eerste instantie heel moeilijk lijkt en wij moeten het misschien honderdduizend keer uitleggen.’ (Simone, vrijwilliger de Vlinder)

Ook heeft een deelnemer een andere deelnemer geholpen bij de belastingaangifte.

4.3.7 Huishoudelijke competenties

Een van de deelnemer heeft enkele keren boodschappen gedaan en stuurde kaarten naar de deelnemer die ziek was, de ander nam lekkere dingen mee op ziekenbezoek. De groep heeft een keer gezamenlijk de tuin van de vrijwilliger aangepakt. Zij heeft hen gevraagd om haar te helpen met haar tuin, omdat deze overwoekerd was. Ze wilde de deelnemers laten zien dat iedereen weleens hulp nodig heeft. De deelnemers zijn allemaal gekomen en naast dat ze blij waren om dat met elkaar te doen, ervoeren ze het als prettig om wat voor de ander te doen.

‘Ze waren een keer bij mij thuis en een paar vonden mijn tuin overwoekerd. (...) Dus ik zei: “Ja, het is een beetje veel werk in mijn eentje.” Toen boden ze eigenlijk allemaal hun hulp aan, gelijk. Ik dacht: “Nou, dat zien we nog wel een keer.” En toen bedacht ik dat het wel een uitkomst is, want dan leren zij ook dat iedereen weleens hulp nodig heeft. En ook dat dat helemaal niet gek is om te vragen aan mensen. Dus ik had iedereen een mailtje gestuurd met: “Help, mijn tuin is overwoekerd, wat foto’s erbij, wie wil mij komen helpen?” En toen kwamen ze allemaal. En er waren er echt een paar, zoals Edwin, die toen nog best wel angstig was en die zei tegen mij: “Ja, ik wil eigenlijk niks en ik wil niet vies worden en ik wil niks aanraken en er zijn insecten in jouw tuin.” Allemaal dat soort zorgen en ik zei: “Nou ja, maakt me niet uit, geef de plantjes water.” En Martijn zei: “Ja, ik ben eigenlijk een beetje slecht ter been.” Ik zeg: “Nou ja, jij kan toch altijd toezicht houden.” Dus die wilde dat wel en uiteindelijk hebben ze gewoon allemaal geholpen en Edwin, die begon gewoon heftig te snoeien en helemaal met z’n handen in de aarde.’ (Simone, vrijwilliger de Vlinder)

4.3.8 Zelfverzorging en gezondheid

Veel van de deelnemers waren op het gebied van zelfverzorging en gezondheid redelijk zelfredzaam. In de Buurtcirkel zijn er vanwege het ziek worden van een deelnemer verschillende mantelzorgactiviteiten gedaan door andere deelnemers. Een van de deelnemers heeft boodschappen gedaan, ging op bezoek in het ziekenhuis en heeft gesproken op de crematie.

4.3.9 Overige bevindingen

Recentelijk was men weer aan het tobben over de rol van de Buurtcirkel en werd er getwijfeld over het voortbestaan ervan.

‘Het is echt wel een hobbelige weg geweest. We hebben afgelopen februari een informatiebijeenkomst georganiseerd, ook om nieuwe deelnemers te werven en we hebben ook uitgesproken dat als nieuwe deelnemers ook niet gaat lukken, de Buurtcirkel misschien stopgezet moet worden. Want er waren zo weinig deelnemers en er gebeurde zo weinig. En het mooie was dat dat dus resulteerde in nieuwe energie, mensen die heel erg geïnteresseerd zijn. Er is echt een hele ommekeer gekomen eigenlijk.’ (Nathalie, coach de Vlinder)

Het blijkt bovendien best een grote stap om van een beschermde woonvorm naar Buurtcirkel te gaan, waar zelfstandigheid en zelf initiatief nemen centraal staan.

‘Ze hebben altijd zo’n beschermde woonvorm gehad waarbij dag in, dag uit begeleiding is. Dan moeten ze ineens zelf initiatief nemen, dat vinden ze heel lastig, dus wij [de coach en vrijwilliger] moeten ze gewoon héél erg positief benaderen als ze met een idee komen en héél enthousiast zijn.’ (Nathalie, coach de Vlinder)

De meerwaarde van Buurtcirkel moet op verschillende momenten benadrukt worden, omdat deelnemers die soms niet helemaal inzien.

‘Ik merk bij onze Buurtcirkel vooral dat ze soms een beetje sceptisch zijn. Sommigen kunnen best wel een beetje kritisch zijn en het niet helemaal begrijpen. “Wij halen er eigenlijk niks uit, we krijgen veel te weinig begeleiding en er is niet genoeg duidelijkheid over wat Buurtcirkel nou is.” Maar juist daardoor zijn ze toch een beetje op elkaar aangewezen en gaan ze elkaar meer helpen. Ik denk dat ze daar uiteindelijk heel veel sterker van worden en betrokkener worden in de maatschappij om elkaar te helpen. Om gewoon een ander te helpen in plaats van alleen maar hulp te ontvangen. Dat kunnen

ze allemaal heel goed, dat zijn ze altijd gewend. Maar daarmee word je geen onderdeel van de maatschappij, denk ik. Hulp geven is eigenlijk ook heel fijn. En het is voor ons heel normaal, maar voor hun vaak helemaal niet. Dus je ziet ze wel echt groeien daarin.’ (Simone, vrijwilliger de Vlinder)

4.3.10 Bevindingen

Buurtcirkel de Vlinder heeft iets meer problemen ervaren en op het punt gestaan om stopgezet te worden. Er is lang gezocht naar de juiste frequentie, vorm en inhoud van de groepsbijeenkomsten. Verschillende deelnemers waren ontevreden over de bijeenkomsten omdat die te veel als vergaderingen werden ervaren. Er was buiten de bijeenkomsten bovendien nauwelijks contact tussen de deelnemers. De structuur en frequentie van de Buurtcirkel zijn inmiddels veranderd en verbeterd, maar nog steeds is het contact buiten de bijeenkomsten beperkt. Niet iedereen voelt zich verbonden met de andere deelnemers, sommigen zien de anderen alleen bij de bijeenkomsten. Het initiatief lijkt momenteel vooral bij de vrijwilliger te liggen. De groep is qua samenstelling veranderd. Een deelnemer die heel initiatiefrijk en een katrekker was, is overleden. Dit heeft zijn weerslag gehad op de groep.

Voor de meeste deelnemers van Buurtcirkel de Vlinder geldt dat hun netwerk door de Buurtcirkel wel wat is uitgebreid. Het gaat hier vooral om andere deelnemers van de Buurtcirkel die ze hebben leren kennen, nog niet om mensen van buiten de Buurtcirkel. De Buurtcirkel heeft sommige deelnemers geholpen om beter met anderen om te gaan.

De impact van deze Buurtcirkel lijkt het grootst op het terrein van emotioneel/ persoonlijk welbevinden. Het gevoel nodig te zijn, bijvoorbeeld als iemand belt met een vraag, geeft de deelnemers het gevoel dat ze belangrijk zijn en ergens bij horen. Dat zet ook andere veranderingen in gang: ze gaan sneller hulp bieden aan anderen en durven vervolgens zelf ook hulpvragen te stellen aan de ander. Dit leidt op een organische manier tot reciprociteit.

Buurtcirkel de Vlinder heeft ook geholpen bij het vergroten van het zelfinzicht van de deelnemers. Ze zijn zich bijvoorbeeld bewust geworden van hun talenten en mogelijkheden.

Op het gebied van maatschappelijke en cognitieve competenties zien we ook enkele ontwikkelingen. Waar een deelnemer eerst opgehaald moest worden om de meetings bij te kunnen wonen, kan hij nu op eigen gelegenheid komen. Tijdens de bijeenkomsten wordt vaak praktische kennis uitgewisseld waardoor deelnemers van elkaar leren.

Qua (zelf)verzorging en huishoudelijk domein waren veel deelnemers bij de start van hun deelname aan de Buurtcirkel al zelfredzaam. De bijdrage van de Buurtcirkel

op deze domeinen is incidenteel: men doet weleens wat voor een andere deelnemer of de vrijwilliger (tuinieren, boodschappen). Toen een van de deelnemers ziek werd, zijn er voor hem tijdelijk mantelzorgactiviteiten gedaan.

Buurtcirkel de Vlinder kent tot nu toe een hobbelige weg. De sociale cohesie lijkt om verschillende redenen nog niet sterk genoeg, waardoor de impact van de Buurtcirkel ook op andere terreinen nog wat beperkt is. Er kan nog niet gesproken worden van structurele samenredzaamheid. Desondanks kent het Buurtcirkel-initiatief wel succesmomenten die van betekenis zijn, vooral voor het emotioneel welbevinden van deelnemers.

4.4 Buurtcirkel de Ster

‘Het is een soort maatschappij, in het heel ieniemienie, en ik kan gaan oefenen.’ (Angelique, deelnemer de Ster)

4.4.1 Inleiding

Na ongeveer vijf maanden van werving en selectie vindt de eerste bijeenkomst van Buurtcirkel de Ster plaats in januari 2015, onder begeleiding van coach Yvonne. Ongeveer anderhalf jaar na de start van Buurtcirkel de Ster bestaat de groep uit dezelfde vier deelnemers die er vanaf de eerste bijeenkomst bij zijn en drie deelnemers die zich in de loop der tijd aangesloten hebben. De groep bestaat uit vijf mannen en twee vrouwen in de leeftijd van 24 tot 52 jaar. Tussentijds hebben geïnteresseerden wel tijdelijk meegekeken met de Buurtcirkel maar zich niet officieel ingeschreven. Coach Yvonne is vanaf de start van Buurtcirkel de Ster betrokken. Per 1-12-2015 is zij vanuit de organisatie Pameijer verplaatst naar Buurtcirkel de Molen. Haar functie is overgenomen door twee nieuwe coaches; Daniëlle en Mirthe. Behalve voor Buurtcirkel de Ster zijn zij sindsdien ook samen verantwoordelijk voor Buurtcirkel de Tulp. De coaches hebben allebei acht uur per week beschikbaar voor Buurtcirkel de Ster en acht uur voor Buurtcirkel de Tulp.

4.4.2 Doelen Buurtcirkel

De coaches van Buurtcirkel de Ster maken voor zichzelf een onderscheid tussen Buurtcirkel-doelstellingen op het niveau van de groep enerzijds en het individu anderzijds. Op groepsniveau zou het doel behaald zijn als de bijeenkomsten plaatsvinden zonder aanwezigheid van de coach en met ondersteuning van een vrijwilliger. Uitsluitend bij in- en uitstroom van deelnemers zou de coach bij groepsbijeenkomsten aanwezig zijn. Op individueel niveau is de doelstelling behaald als deelnemers alleen nog afspraken maken met de coach bij specifieke, praktische

hulpvragen. Nu hebben de vaste, wekelijkse afspraken met de coach soms meer iets weg van een sociale aangelegenheid. Een coach omschrijft dit als volgt:

‘Nou, dan kom je er meer voor het sociale contact eigenlijk. Het is meer de gewenning en het sociale contact en eigenlijk heeft iemand niet echt iets om met jou te doen of te bespreken. Geen post, geen dingen die werkelijk op dat moment urgent zijn en ik zou het mooi vinden als iemand mij dan af zou bellen.’ (Yvonne, coach de Ster)

Coaches Mirthe en Daniëlle betwijfelen of de oorspronkelijke doelstelling van de Buurtcirkel, om professionele begeleiding van deelnemers volledig af te bouwen, haalbaar is. De ervaring leert dat ondersteuning wel afgebouwd kan worden, maar dat sommige deelnemers altijd ook professionele hulp nodig zullen hebben.

Deelnemers hebben ook doelstellingen voor zichzelf geformuleerd voorafgaand aan de Buurtcirkel. Deze stemmen grotendeels met elkaar overeen. Alle geïnterviewde deelnemers noemen het uitbreiden van hun netwerk als voornaamste doelstelling. Angelique heeft bijvoorbeeld geen familie woonachtig in de omgeving van Rotterdam en wil via Buurtcirkel graag nieuwe mensen leren kennen. Ook andere doelen worden genoemd zoals het ontwikkelen van vaardigheden, zelfontplooiing, fulltime werken en zelfstandig worden.

‘Ik heb een Wmo-arrangement, eigenlijk wil ik binnen een jaar weer fulltime werken en weer fulltime wonen.’ (Maria, deelnemer de Ster)

In sommige gevallen wordt de motivatie van deelnemers om aan Buurtcirkel deel te nemen in verband gebracht met bezuinigingen binnen Pameijer. Een deelnemer zegt hierover:

‘Ik had ambulante begeleiding en dat zou stoppen. (...) Ja, dat is zo bij Pameijer, het moest goedkoper, dus ambulant is waarschijnlijk te duur. Je hebt sommige uitzonderingsgevallen die dat nog hebben, maar volgens mij, voor zover ik weet, zijn ze aan het afbouwen daarmee. (...) En ik werd gevraagd om me aan te sluiten bij Buurtcirkel met andere deelnemers om elkaar daarbij te ondersteunen en alles. Het Nieuwe Werken... ik was er niet echt zeker van of het wat voor mij was, maar ik heb er wel mee ingestemd omdat ik daardoor ook mijn netwerk weer wat kon verbreden en dat soort dingen.’ (Raymond, deelnemer de Ster)

Uit dit citaat blijkt dat uitbreiding van het netwerk als genoemde doelstelling en motivatie voor deelname in sommige gevallen begrepen moet worden binnen de context van veranderingen in de professionele zorgverlening. Deelnemers zijn op de hoogte gebracht van ontwikkelingen binnen Pameijer en hebben dit vervolgens meegenomen in hun overwegingen om al dan niet deel te nemen aan Buurtcirkel.

4.4.3 Sociale competenties en netwerkopbouw

Alle deelnemers hebben het *'leren kennen van mensen'* genoemd als voornaamste reden om zich aan te sluiten bij Buurtcirkel de Ster. Bij het eerste groepsgesprek, vier maanden na de start, lijkt er al een band opgebouwd te zijn tussen deelnemers. Bij het tweede bezoek, ongeveer vijftien maanden na de start, is deze band tussen deelnemers nog veel sterker. Hieraan hebben verschillende factoren bijgedragen, waaronder de methodiek van de coach bij groepsbijeenkomsten. De eerste bijeenkomst van Buurtcirkel de Ster heeft de coach met het Buurtcirkelconcept in haar achterhoofd, bewust *'oncomfortabel en ongemakkelijk'* laten zijn door niets te organiseren. Na het voorstelrondje heeft de coach (samen met een stagiair) ruimte gegeven aan deelnemers om de stiltes op te vullen.

'Dat was wel heel spannend, maar tegen het eind zaten ze wel te kletsen met elkaar en nou gaan anderen het oppakken en de stilte vullen. (...) Anders zet je al gelijk jezelf in zo'n centrale rol. Dus om dat te voorkomen.'
(Yvonne, coach de Ster)

Na deze 'vrije' bijeenkomst heeft de coach meer invulling gegeven aan de daaropvolgende bijeenkomsten. Ze heeft bijvoorbeeld deelnemers gevraagd om een persoonlijk object mee te nemen waarover ze iets kunnen vertellen. Ook heeft ze een keer kaartjes meegenomen waarop verschillende gespreksonderwerpen en -vragen staan zoals: *'wat voor advies zal je nooit vergeten?'* Deelnemers konden een kaartje kiezen en er iets over vertellen aan de anderen. Daarnaast zijn zogenaamde 'herstelverhalen' (methodiek vanuit de herstel-ondersteunende zorg) aan bod gekomen, met als doel hoop en perspectief te bieden aan elkaar. Ook heeft de coach een draaiboek met een aantal basisomgangsnormen gemaakt opdat deelnemers respectvol met elkaar omgaan. Al deze initiatieven van de coach zijn altijd in overleg met deelnemers uitgevoerd, waardoor deelnemers veel eigenaarschap en vrijheid ervaren hebben. Enerzijds heeft de coach een actieve rol gehad bij groepsbijeenkomsten in de eerste maanden van de Buurtcirkel, anderzijds is er altijd genoeg ruimte en vrijheid geweest voor input van deelnemers. De geïnterviewde deelnemers zijn allemaal zeer positief over het doen en laten van de coach. Deelnemer Raymond vertelt bijvoorbeeld:

‘Dan praat ik over het begin. Zij [Coach Yvonne] was echt heel actief bezig met elkaar verbinden want iedereen was echt een beetje de kat uit de boom aan het kijken en zij kwam echt met thema’s, gespreksstof, zij was echt actief. En uiteindelijk had ze een vragenlijst opgesteld van hoe gaan we met elkaar om en wat vinden we belangrijk wat de ander van ons moet weten en al die dingen. Op een gegeven moment creëerde dat toch een band met elkaar. Dat we elkaar gingen opzoeken, dingetjes gingen organiseren bij elkaar thuis en dat we bij elkaar over de vloer gingen. (..) De coach in het begin heeft echt een bepaald fundament gelegd en wij zijn daar op een gegeven moment actief mee aan de slag gegaan.’ (Raymond, deelnemer de Ster)

Ondanks de actieve rol van de coach hebben de deelnemers ook altijd veel ruimte en vrijheid ervaren. De coach gaf de voorzet maar vervolgens heeft de groep dingen verder opgepakt.

‘Zij [Coach Yvonne] heeft het natuurlijk ook wel echt heel goed gedaan. Zij heeft het gewoon echt aan ons overgelaten en niet te veel invullen, niet te veel voorkauwen, maar gewoon echt van: “Nou, oké, gaan jullie er nu maar over nadenken.”’ (Angelique, deelnemer de Ster)

Er zijn tal van voorbeelden van activiteiten, beslissingen en ideeën die vanuit de groep verzonnen of georganiseerd zijn. De deelnemers hebben bijvoorbeeld met elkaar besloten om eens per week, in plaats van om de week, bij elkaar te komen om elkaar sneller te leren kennen. Een ander voorbeeld is de aanschaf van een map waarin alle vakanties, verjaardagen, betalingen en wekelijkse aantekeningen bijgehouden worden. Ook hebben ze een WhatsApp groep opgericht waarin onder andere gevraagd wordt waarom iemand afwezig is als hij/zij zich niet afgemeld heeft. Maar er worden in de WhatsApp groep ook ‘geintjes’ gemaakt, foto’s gedeeld en praktische mededelingen gedaan. Het plan om wekelijks iemand te laten koken is ook door een deelnemer geïnitieerd. Dit heeft bijgedragen aan het opbouwen van een band met elkaar.

‘Wij eten samen, dat schept een band hè, omdat je gezamenlijk iets onderneemt. (..) Het is een sociaal iets. Ik denk als wij niet samen zouden eten zou het ook anders zijn. (..) Dan krijg je tafelgesprekken hè.’ (Angelique, deelnemer de Ster)

Ook buiten de wekelijkse bijeenkomsten van Buurtcirkel om wordt er in de omgeving veel met elkaar ondernomen. Deelnemers organiseren bijvoorbeeld uitjes met de Rotterdampas waaronder het bezoeken van dierentuin Blijdorp, de Euromast, de

Pannenkoekboot, Duinrell en met elkaar laser-gamen. Dit soort uitjes organiseren met elkaar schept een band, meent deelnemer Jeroen:

‘Dat creëert ook weer een betere band met elkaar, dus dat is ook een tip: organiseer uitjes, kijk waar je naar toe kan gaan met de Rotterdampas.’
(Jeroen, deelnemer de Ster)

Deelnemer Raymond is ook van mening dat het organiseren van activiteiten de binding met elkaar stimuleert.

‘Ik bedoel het brengt soms best wel wat verantwoording met zich mee om bepaalde activiteiten te doen en te organiseren en elkaar te motiveren met nieuwe ideeën te komen en je creativiteit erop los laten gaan. Dus ja, het brengt toch wel een beetje een eenheid voort en dat is wel mooi.’
(Raymond, deelnemer de Ster)

Ten slotte komen de deelnemers ook regelmatig bij elkaar over de vloer. Deelnemer Jeroen heeft bijvoorbeeld iedereen van de Buurtcirkel uitgenodigd voor zijn verjaardag thuis. Ook is er een Paasbrunch georganiseerd bij één van de deelnemers thuis waarbij iedereen iets lekker te eten mee nam. Soms wordt er ook spontaan afgesproken om bijvoorbeeld bij iemand thuis een drankje te doen.

‘Nou, dat was bij mij thuis, dat was met Patrick en Raymond. Ja, ik gooide dat gewoon ineens in de groep. Ik zat te denken: ik heb zin in een leuke zaterdag. (...) Ik nodig gewoon iedereen uit en ik zie wel wie er komen.’
(Jeroen, deelnemer de Ster)

In andere Buurtcirkels lijken deelnemers meer moeite te hebben met het organiseren van activiteiten en het realiseren van ideeën. Het gemak waarmee dit bij Buurtcirkel de Ster gebeurt, is volgens de coaches grotendeels toe te schrijven aan één deelnemer.

‘Kijk, bij Buurtcirkel de Ster zit gewoon iemand die heeft als talent plannen en organiseren. Dus die plant en organiseert wel, die weet alles, die weet het allang. Die zegt: “Oké, jongens, willen jullie gaan bowlen? Helemaal leuk. Waar willen jullie dat gaan doen? Het kan daar, het kan daar.” En die pakt de telefoon er bij en die toetst de boel in. “Nou, zoveel kost het en ziet iedereen het zitten? Willen jullie van tevoren nog gaan eten? Nou, er zit dat en dat in de buurt.” Weet je, dat gaat allemaal heel snel, zoals wij dat ook zouden doen.’ (Yvonne, coach de Ster)

Niet alleen de coaches, maar ook de deelnemer zelf lijkt zich bewust van haar invloedrijke rol in de groep. Ze vertelt dat zij samen met een andere deelnemer de kartrekker van de groep is.

‘Wij zijn eigenlijk ook wel de twee voortrekkers, dat heeft [de coach] ook wel gezegd. Want ze zei: “Altijd als er een vraag komt in de groep, dan gaat de groep eerst naar mij of naar ons allebei kijken wat wij zeggen.” En ik heb daar wel afstand in genomen, echt bewust. Wij hebben het er ook samen wel eens over gehad inderdaad. Het lijkt of het altijd maar van ons afhangt. En nu keer ik het om. Dan denk ik: “Oké, ik ga eerst luisteren wat de rest zegt en dan geven wij antwoord.”’ (Angelique, deelnemer de Ster)

De geïnterviewde deelnemers hebben zich positief geuit over de kartrekkers in de groep, omdat zij het gevoel hebben zich aan hen op te kunnen trekken. Bovendien worden sociale activiteiten met meer gemak georganiseerd, waardoor er ook meer binding ontstaat. We hebben bij andere Buurtcirkels echter ook gezien dat de aanwezigheid van dominante deelnemers onbedoelde gevolgen kan hebben. Bijvoorbeeld dat andere (nieuwe) deelnemers overschaduwd of onzeker worden en zich daardoor niet thuis voelen in de groep. Met dit uitsluitingsmechanisme moet rekening gehouden worden bij de groepsdynamiek van Buurtcirkels.

4.4.4 Emotioneel/persoonlijk welbevinden

De impact van Buurtcirkel op het emotioneel welbevinden van deelnemers is in alle interviews met coaches en deelnemers ter sprake gekomen. De coaches zien dat deelnemers door het contact met andere deelnemers meer zelfvertrouwen krijgen en gelukkiger zijn. Dit kan bijvoorbeeld tot stand komen als iemand tijdens de bijeenkomst een maaltijd bereidt voor de anderen.

‘Op een gegeven moment, heeft ook al de eerste deelnemer gekookt, dus toen heb ik er ook voor gekozen om, ondanks dat ik dan zo leuk kan koken, niet meer te koken want ze krijgen heel veel complimentjes. Dat is fantastisch. De één na de ander zit te groeien en te bloeien omdat iedereen het eten zo fantastisch vindt, dus dat is helemaal leuk.’ (Yvonne, coach de Ster)

Deelnemers zelf ervaren ook dat zij door Buurtcirkel meer zelfvertrouwen ontwikkeld hebben. De Buurtcirkel wordt omschreven als een kleine maatschappij waarbinnen geoefend kan worden.

‘En dan kan ik me hier een soort van uitleven waardoor ik meer zelfvertrouwen krijg. (...) Ja, het is een soort maatschappij en dan in het heel ienienienie

en ik kan gaan oefenen. (...) Bijvoorbeeld, als je hier een kleine botsing hebt met iemand, dan kun je dat makkelijker bespreekbaar maken omdat de lat lager ligt. Maar heb je zoiets op je werkplek of stage dan is het toch anders. Hier kan je daar toch wel een beetje mee oefenen zeg maar.’ (Angelique, deelnemer de Ster)

De geïnterviewde deelnemers voelen zich veilig in de omgang met andere deelnemers waardoor ze zelfvertrouwen kunnen opbouwen. Deelnemers geven en nemen genoeg ruimte binnen de groep om initiatief te nemen, fouten te maken en vaardigheden te ontwikkelen. En deze dynamiek gaat *‘op een hele mooie natuurlijke manier’*, aldus deelnemer Maria.

Naast het toegenomen zelfvertrouwen, merken deelnemers op dat ze zich gelukkiger voelen omdat ze er voor anderen kunnen zijn. Deelnemers spreken in dit verband over *‘voldoening terug krijgen omdat je iets voor elkaar betekent’* en *‘dat maakt het fijn, dat ik van betekenis voor iemand anders kan zijn.’* Ten slotte ontwikkelt één van de deelnemers naar eigen zeggen een sterk verantwoordelijkheidsgevoel door Buurtcirkel. De afspraken bij hem thuis met deelnemers motiveren hem zaken op orde te stellen.

‘Je maakt afspraken van ‘we komen dan eten’ en dan wil ik gewoon alles een beetje voor elkaar hebben en je nodigt mensen uit. Het geeft je een bepaald verantwoordelijkheidsgevoel, ja meer verantwoordelijkheidsgevoel.’ (Raymond, deelnemer de Ster)

Samengevat voelen de geïnterviewde deelnemers zich veilig in de groep, bouwen ze zelfvertrouwen op, zijn ze gelukkiger en ontwikkelen ze verantwoordelijkheidsgevoel. Echter, de geluiden van enkele deelnemers geven een iets minder positief beeld van de sociaal-emotionele veiligheid binnen de groep. Eén deelnemer heeft tijdens een bijeenkomst persoonlijk bij een onderzoeker aangekaart dat zij zich niet op haar gemak voelt bij de pictogramsessie omdat andere deelnemers dan zien bij welke activiteiten zij professionele ondersteuning nodig heeft. Ook na ongeveer anderhalf jaar Buurtcirkel voelt zij zich niet veilig genoeg om dit te delen met andere deelnemers. Daarnaast heeft een andere deelnemer (nieuw in de groep) bij het eerste groeps gesprek voorzichtig aangegeven dat zij iets minder op de achtergrond zou willen staan. Ze komt niet goed uit haar woorden omdat ze onderbroken wordt door andere deelnemers, maar geeft wel aan dat ze nog bang is om meer naar de voorgrond te reden.

'Ik houd me nog een beetje op de achtergrond. Ik zou eigenlijk ook wel wat meer willen. (...) Maar daar ben ik een beetje bang voor of zo.' (Nel, deelnemer de Ster)

Ten slotte zijn deelnemers emotioneel getroffen door het plotselinge vertrek van hun coach. Dit is bij de interviews en het groepsgesprek met deelnemers meerdere keren ter sprake gebracht. De coach werd verplaatst naar een andere Buurtcirkel en vervangen door twee andere coaches. Het heeft emoties van teleurstelling, verdriet en woede naar bovengehaald bij deelnemers omdat zij gehecht waren aan de coach. Het was voor hen een 'vertrouwenspersoon' waar je 'alles tegen kon zeggen'.

'Toen die mededeling van Coach Yvonne eroverheen kwam, ja, die sloeg echt gewoon in als een bom. Die hadden we ook echt allemaal niet aan zien komen.' (Angelique, deelnemer de Ster)

Deelnemers zagen dus het vertrek van de coach niet aankomen, waardoor het nog harder aankwam. Ze hadden het gewaardeerd als ze eerder op de hoogte gebracht waren van dit besluit door de organisatie. Ook kaarten deelnemers aan dat ze meegenomen willen worden in de besluitvorming omtrent coaches, zodat er ook eigenaarschap is bij deelnemers. Het besluit om één coach te vervangen door twee coaches werd hen nu 'opgelegd' terwijl deelnemers zich 'zelf eigenaar' willen voelen van een Buurtcirkel.

4.4.5 Maatschappelijke competenties

Op het maatschappelijke domein zijn deelnemers van Buurtcirkel de Ster bij de start al grotendeels zelfredzaam. Drie van de vier geïnterviewde deelnemers reizen zelfstandig met het openbaar vervoer of met de fiets/auto. Voor één deelnemer gaat dit niet op. Angelique durfde haar fiets niet te gebruiken. De Buurtcirkelbijeenkomsten zijn voor haar aanleiding geweest om haar angst voor fietsen te overwinnen.

'Ik ben ook weer gaan fietsen sinds de Buurtcirkel, want ik fietste nooit. (...) Ik durfde nooit op de fiets, ik vond het echt eng gewoon met het verkeer en te druk. Dus ik heb jarenlang niet gefietst en volgens mij had ik het daar een keer over met coach Yvonne van: "Nou ja, misschien kan ik toch wel naar de Buurtcirkel fietsen." Want het is echt dichtbij en dan kon ik eerst korte stukjes oefenen en dan uitbreiden. En nu, er gaat geen dag voorbij dat ik niet op de fiets zit. Maar als ik de Buurtcirkel niet had, dan had ik die stap nooit genomen.' (Angelique, deelnemer de Ster)

Tijdens het eerste groepsgesprek, na vier maanden Buurtcirkel, vertellen de aanwezigen dat deelnemer Edwin veel ondersteuning krijgt van deelnemers. Ze hebben hem bijvoorbeeld geholpen met het gebruik van een smartphone en WhatsApp. Ten slotte is er op het maatschappelijke domein vooruitgang zichtbaar doordat alle (nieuwe) deelnemers gestimuleerd worden een Rotterdampas aan te schaffen. Met de Rotterdampas ondernemen deelnemers activiteiten met elkaar zoals een bezoek aan de dierentuin en varen naar de Euromast.

4.4.6 Cognitieve competenties

Zowel de eerste als de nieuwe coaches van Buurtcirkel de Ster betwijfelen of volledige zelf- of samenredzaamheid voor deelnemers haalbaar is op het cognitieve domein. Vooral met betrekking tot privacygevoelige werkzaamheden zoals het op orde brengen van de financiën, ontvangen deelnemers vooralsnog het liefst professionele ondersteuning. Het overdragen van deze ondersteuning aan een vrijwilliger is ook volgens de gesproken coaches niet wenselijk omdat deelnemers wantrouwig zijn.

‘Met betrekking tot financiën, ik heb hem al bijna vier keer huilend gehad omdat het gewoon gigantisch veel spanning oplevert. En daarnaast is hij ook super achterdochtig als het om zijn geld gaat, dus geen vrijwilliger, geen deelnemers, dat kan gewoon niet, geen familie.’ (Mirthe, deelnemer de Ster)

Ook coach Yvonne is van mening dat de financiële administratie van sommige deelnemers niet volledig door vrijwilligers of mededeelnemers overgenomen kan worden, maar geeft hiervoor een ander argument.

‘Ik ga in de basis altijd uit van vertrouwen hoor. Alleen niet op het moment dat iemand te foppen is, dus bij die deelnemer waar ik nu ga helpen. Dat heb ik ook gevraagd, ik zeg: “Joh stel nou, ik vul hier mijn eigen rekeningnummer in als rekeningnummer waar het naar toe moet, heb jij dat dan door?”. (...) Ik vind financiën, nee, in de organisatie is het eigenlijk ook zo dat die dingen gewoon op een bepaalde manier geregeld moeten zijn.’ (Yvonne, coach de Ster)

Aangaande minder privacygevoelige zaken is er absoluut een cognitieve ontwikkeling zichtbaar bij de geïnterviewde deelnemers. De deelnemers hebben activiteiten georganiseerd zoals een afscheidsfeest, een bijeenkomst voor alle Buurtcirkels, een rommelmarkt in de wijk en groepsactiviteiten met de Rotterdampas. Bij de voorbereiding en uitvoering van al deze activiteiten hebben deelnemers geleerd agenda's te beheren, tijdschema's te maken, boekingen te plaatsen, te presenteren, samen te

werken, zich te laten horen, creatief te zijn, enzovoort. Een deelnemer die betrokken geweest is bij de organisatie van een dag voor alle Buurtcirkels vertelt over zijn ervaring:

'We moesten in een hele korte periode alles regelen en het was chaotisch, maar ik vond het al een hele prestatie wat we daar gebracht hebben. (...) Heel kort van tevoren kreeg je te horen hoeveel deelnemers er zijn, we moesten een prijslijst maken, het moest ook gefinancierd worden en al die zaken.' (Raymond, deelnemer de Ster)

4.4.7 Huishoudelijke competenties

In Buurtcirkel de Ster wordt er in vergelijking met andere onderzochte Buurtcirkels veel onderlinge hulp geboden op het huishoudelijke domein. Deelnemers weten elkaar te vinden bij klusjes in en rondom het huis. Er zijn veel voorbeelden gegeven van klusjes waarbij deelnemers elkaar thuis ondersteunen, zoals het in elkaar zetten van een kast, de kelderbox leegmaken, de tuin schoonmaken met een hogedrukspruit, een bank verplaatsen, boodschappen doen en op de hond passen. Ook helpen deelnemers elkaar regelmatig met koken. De coach geeft het volgende voorbeeld:

'Dan heeft de één de ander geholpen met pannenkoeken bakken want die wilde pannenkoeken maken maar die zei: "Goh, dat is een uitdaging." Dus toen dacht die ineens: volgens mij heeft ie nog nooit pannenkoeken gebakken. Dus is er iemand mee gaan helpen. Dat is dan inderdaad een stukje hulp.' (Yvonne, coach de Ster)

Voor één van de deelnemers is de Buurtcirkel ook echt een reden om het huishouden op orde te houden. Deze deelnemer woonde nog niet lang op zichzelf en was gewend aan ambulante begeleiding die langskwam. De start van de Buurtcirkel heeft hem gemotiveerd om zelf verantwoordelijkheid te nemen voor zijn huishouden.

'Daarvoor woonde ik eigenlijk nog bij mijn moeder en toen had ik net mijn huisje gevonden en ingericht en toen kwam ambulante begeleiding bij me langs. En op een gegeven moment moest ik me aansluiten bij de Buurtcirkel en dat motiveerde me juist om de regie weer in eigen handen te nemen omdat je dan met een groep bezig bent. (...) Je maakt afspraken van we komen dan eten en dan wil ik gewoon alles een beetje voor elkaar hebben en je nodigt mensen uit en ja, ik weet het niet, het geeft je een bepaald verantwoordelijkheidsgevoel. Ja, meer verantwoordelijkheidsgevoel.' (Raymond, deelnemer de Ster)

Deze deelnemer is gemotiveerd om zelf de regie weer in handen te nemen omdat mededeelnemers en de coach bij hem over de vloer komen. Dit geeft hem ook een gevoel van verantwoordelijkheid. Indirect heeft de Buurtcirkel dus een positieve invloed op zijn zelfstandigheid in het huishoudelijke domein.

4.4.8 Zelfverzorging en gezondheid

Op het domein van zelfverzorging en gezondheid zijn deelnemers van Buurtcirkel de Ster bij aanvang al grotendeels zelfstandig. Echter, een coach vertelt dat een aantal deelnemers wel gewend is vanuit woonvoorzieningen dat een professionele hulpverlener mee gaat bij een ziekenhuisbezoek. Bij de Buurtcirkel worden deze deelnemers gestimuleerd door coaches om mededeelnemers mee te vragen naar het ziekenhuis omdat het niet binnen het takenpakket van de coach valt. De coaches geven aan bij deelnemers dat zij niet genoeg beschikbare uren hebben om mee te gaan naar een ziekenhuisbezoek en bespreken vervolgens of het in de groep gegoid kan worden.

‘Nou, ik moet wel zeggen dat deelnemers het aan me gevraagd hebben en dat ik heb gezegd: “Nee dat ga ik niet doen.” (...) Ja, want het is een hele mooie vraag om aan anderen te stellen dus ga die stellen. Nou, dat is ook gewoon heel makkelijk opgepakt en dat gebeurde gewoon.’ (Daniëlle, deelnemer de Ster)

Ook geïnterviewde deelnemers geven aan dat ze wel eens met elkaar naar het ziekenhuis gaan. Een wat oudere deelnemer wordt bijvoorbeeld ondersteund door een jongere deelnemer en vertelt hierover het volgende:

‘Ik moet aanstaande vrijdag naar het ziekenhuis. Ik heb een doorgezakte hiel, dus ik ga kijken voor een steunzool. Ja, om daar alleen heen te gaan, ze gaan zoveel vragen stellen. Angélique is wel goed gebekt.’ (Edwin, deelnemer de Ster)

4.4.9 Bevindingen

Vanaf de eerste bijeenkomst bij Buurtcirkel de Ster is er een vaste groep van deelnemers die sterk betrokken zijn bij de Buurtcirkel. De binding en sociale cohesie zijn sindsdien alleen nog maar versterkt. Deelnemers zien elkaar wekelijks, komen regelmatig bij elkaar thuis, organiseren uitjes en activiteiten, koken voor elkaar, communiceren veel via WhatsApp en spreken ook individueel met elkaar af. In vergelijking met andere onderzochte Buurtcirkels lijken dergelijke activiteiten bij Buurtcirkel de Ster makkelijker van de grond te komen, ook zonder inbreng van een coach of vrijwilliger. Dit heeft volgens de coaches grotendeels te maken met

enkele kartrekkers in de groep. Zoals eerder omschreven kan de sterke cohesie binnen de groep ook tot onbedoelde gevolgen zoals sociale uitsluiting leiden. Bij het groepsgesprek heeft één deelnemer bijvoorbeeld aangegeven 'bang' te zijn om op de voorgrond te treden. In de (door)ontwikkeling van Buurtcirkels moet er rekening gehouden worden met dit soort groepsprocessen en de mogelijke gevolgen van in- of uitsluiting van (nieuwe) deelnemers.

Op het sociaal-emotionele domein hebben geïnterviewde deelnemers zich sinds Buurtcirkel positief ontplooid. De coaches zien dat deelnemers door het contact met andere deelnemers meer zelfvertrouwen krijgen en gelukkiger zijn. De geïnterviewde deelnemers spreken zelf ook over een toegenomen zelfvertrouwen en verantwoordelijkheidsgevoel en een gelukkiger leven. Ook heeft de Buurtcirkel de zelfregie vergroot; de deelnemers bepalen zelf welke hulp ze wel of niet nodig hebben. Door een toegenomen zelfvertrouwen durven deelnemers meer om hulp te vragen en ook hulp te bieden aan anderen op verschillende leefdomen. In vergelijking met andere onderzochte Buurtcirkels wordt er veel onderlinge hulp geboden op het huishoudelijke domein. Er zijn veel voorbeelden gegeven van klusjes waarbij deelnemers elkaar thuis ondersteunen. Maar ook op het domein van zelfverzorging en gezondheid weten ze elkaar te vinden. Deelnemers zijn grotendeels zelfredzaam in het verzorgen van zichzelf maar appreciëren het wel als mededeelnemers mee gaan bij een bezoek aan het ziekenhuis. En dit gebeurt ook regelmatig. Dit is een mooi voorbeeld van deelnemers die de rol van mantelzorgers of zelfs professionele hulpverleners overnemen. Ook op maatschappelijk terrein hebben deelnemers stappen gezet omdat ze elkaar helpen. Een deelnemer heeft haar fietsangst overwonnen, een andere deelnemer heeft geleerd een smartphone en WhatsApp te gebruiken en alle deelnemers hebben een Rotterdampas aangeschaft waarmee ze activiteiten ondernemen. Het organiseren en ondernemen van activiteiten heeft niet alleen maatschappelijke maar ook cognitieve meerwaarde. Bij de voorbereiding en uitvoering van activiteiten hebben deelnemers geleerd agenda's te beheren, tijdschema's te maken, boekingen te plaatsen, te presenteren, samen te werken, zich te laten horen, creatief te zijn, enzovoort. Bewust of onbewust ontwikkelen deelnemers daarbij cognitieve competenties.

Al met al is Buurtcirkel de Ster een goedlopende Buurtcirkel waar deelnemers elkaar weten te vinden voor gezelligheid, activiteiten en (hulp)vragen. De sociale cohesie is sterk en draagt ook bij aan onderlinge ondersteuning op andere domeinen (huishoudelijk, maatschappelijk, cognitief, emotioneel, zelfverzorging). Er lijkt sprake te zijn van structurele samenredzaamheid bij Buurtcirkel de Ster.

4.5 Buurtcirkel de Molen

‘Wederkerigheid en dingen voor een ander doen is wel lastig als mensen nog thuis wonen en de verbondenheid met een wijk niet hebben.’ (Yvonne, coach de Molen)

4.5.1 Inleiding

Buurtcirkel de Molen gaat officieel van start op 8 maart 2014 onder leiding van twee coaches Anna en Vincent. Voorafgaand hieraan hebben deze coaches een plan van aanpak ontwikkeld voor de regio en ervoor gekozen samen een Buurtcirkel te gaan starten speciaal voor jongeren. Veel jongeren onder behandeling bij Pameijer (via naschoolse dagbehandeling¹³) hadden namelijk behoefte aan een vorm van begeleiding om zelfstandig te kunnen wonen. Deze mogelijkheid zou de Buurtcirkel bieden. Bovendien moeten jongeren bij naschoolse dagbehandeling stoppen als zij 18 jaar worden, waardoor de Buurtcirkel een vervolg hierop kan zijn. De coaches noemen de Buurtcirkel een pre-Buurtcirkel omdat het initiatief gericht is op jongvolwassenen in de leeftijd van 18 tot 30 jaar die op weg zijn naar zelfstandig wonen. De coaches waren ook actief bij de naschoolse dagbehandeling en kenden zodoende elkaar en verschillende jongeren al.

Bij de werving van deelnemers worden vooral oud-leerlingen van naschoolse dagbehandeling benaderd, maar ook jeugdteams, wijkteams, zorginstellingen en verschillende partners (zoals scholen) van Pameijer. Bij de eerste bijeenkomst zijn ongeveer zes jongeren aanwezig. In samenspraak met deze jongeren vinden de bijeenkomsten plaats in de gemeente A omdat de meeste jongeren ook uit deze gemeente afkomstig zijn. Echter, omdat er in gemeente B meer mogelijkheden zouden zijn voor goedkope woonvoorzieningen, wordt vanuit de organisatie besloten om de Buurtcirkel te verplaatsen naar gemeente B. Vanwege een reorganisatie vertrekken de twee coaches en komt er een nieuwe coach (Yvonne). Rond januari 2016 wordt Buurtcirkel de Molen voortgezet in gemeente B met zeven deelnemers, afkomstig uit verschillende omliggende gemeenten. Twee deelnemers zijn meegegaan vanuit de oorspronkelijke Buurtcirkel, de rest is nieuw. De huidige deelnemers wonen dus niet bij elkaar in de buurt en ook niet allemaal in de buurt waar de bijeenkomsten worden georganiseerd.

4.5.2 Doelen Buurtcirkel

Zoals al in de inleiding naar voren is gekomen, beschouwen de coaches de Molen als een pre-Buurtcirkel. De doelgroep bestaat uit jongvolwassenen die voor de keuze

13 De naschoolse dagbehandeling bij Pameijer is voor jongeren van 12 tot 18 jaar met een (lichte) verstandelijke beperking en bijkomende problematiek. Zij leren omgaan met problemen en worden zelfredzamer. Ze ontdekken talenten en interesses. Meer informatie op www.pameijer.nl

staan om in een traditionele woonvoorziening te blijven of op zoek te gaan naar een 'eigen plekje' (andere Buurtcirkels bestaan voornamelijk uit reeds zelfstandig wonende deelnemers). De Buurtcirkel is voornamelijk gericht op het vergroten van de zelfredzaamheid van deelnemers als voorbereiding op het zelfstandig wonen. Zowel coaches als deelnemers noemen dit dan ook als doel, of zoals één van de deelnemers het verwoordt:

'Wat ik wil bereiken, is dat ik echt zelfstandig word. En dat ik in de toekomst mijn eigen ding kan doen. Met de zelfstandigheid die ik heb aangeleerd via de Buurtcirkel. Dat ik de dingen doe, die mijn ouders nu doen. Gewoon zelf mijn brieven regelen, zelf mijn was doen, zelf mijn boodschappen en afwassen.' (Pieter, deelnemer de Molen)

Daarnaast zien deelnemers de Buurtcirkel als een manier om anderen te leren kennen en zo hun sociale netwerk uit te breiden. De coaches zien dit eveneens als doel, maar verbinden aan het sociale aspect ook een functionele component: de deelnemers moeten op termijn ook wat voor elkaar betekenen en voor mensen buiten de Buurtcirkel, zoals vrienden en wijkbewoners.

4.5.3 Sociale competenties en netwerkopbouw

Het opbouwen en uitbouwen van het sociale netwerk van deelnemers is zowel voor geïnterviewde deelnemers als coaches een voornaam doel van de Buurtcirkel. Dit doel heeft betrekking op sociale competenties zoals het onderhouden van vriendschappen, omgangsvormen en het rekening houden met anderen.

Voor de coaches is het duidelijk dat het opbouwen van het netwerk binnen de Buurtcirkel niet alleen van belang is voor het sociale domein, maar ook het fundament legt voor de overige domeinen.

'Ik denk vooral dat je eerst moet werken aan het groepsproces. Dat deelnemers elkaar gaan vertrouwen, dat ze weten wat de groepsnormen, de groepsregeltjes, de onafgesproken regeltjes, maar ook de afgesproken regeltjes zijn. Dat je daar eerst heel erg in moet investeren, voordat je überhaupt iets anders kan gaan doen.' (Vincent, coach de Molen)

De coaches van Buurtcirkel de Molen hebben deze insteek gekozen omdat zij van huis uit groepswerkers zijn. De noodzaak om te investeren in het groepsgevoel is volgens de coaches extra van belang gezien de kenmerken van de doelgroep. Zij typeren de deelnemers als kwetsbare jongeren, die worden behandeld in de sociale psychiatrie en/of een lichte verstandelijke beperking hebben. Veel zijn gepest, hebben geprobeerd vriendschappen op te bouwen – wat niet is gelukt –, hebben

een minimaal sociaal netwerk en hebben nog weinig ervaring met het functioneren binnen een groep en de dynamiek die dat met zich meebrengt. De meesten wonen bij hun ouders, van wie zij vaak nog hulp ontvangen waardoor de noodzaak om iemand anders om hulp te vragen wat lager is dan bij andere Buurtcirkels. Tegelijkertijd zitten zij in een periode van loskomen (*'De puberteit is nog een beetje verlengd'*, aldus een van de coaches).

Hoe hebben de coaches het bouwen aan het netwerk via de groepsbijeenkomsten en het werken aan de sociale competenties aangepakt? Omdat de Buurtcirkel is gestart in gemeente A, gaan we eerst in op de ervaringen die daar zijn opgedaan. De coaches van deze locatie hebben vanaf het begin het initiatief zoveel mogelijk bij de deelnemers gelegd. Tegelijkertijd zijn ze zich ervan bewust dat de initiële ondersteuning ook intensief moet zijn, voordat begeleiding en zorg afgebouwd kan worden:

'Je kunt niet zonder meer zeggen dat je alles maar gaat afbouwen, want je moet eerst iets neerzetten, voordat je kan gaan afbouwen.' (Anna, deelnemer de Molen)

Samen met de deelnemers hebben de coaches besloten om een keer in de twee weken bij elkaar te komen. De eerste bijeenkomsten gingen vooral over afspraken over het functioneren van de Buurtcirkel – bijvoorbeeld over wat te doen als je een keer niet kunt – en over wat de deelnemers belangrijk vonden. Daarna ontstond de routine dat bij de start van iedere bijeenkomst werd gevraagd waar de deelnemers het over wilden hebben en wat zij wilden bespreken. Na dit onderdeel kwamen de coaches met onderwerpen, zoals: hoe voer je een sollicitatiegesprek? Of: hoe blijf ik achter mijn mening staan? Volgens de coaches wilden de jongeren graag de bijeenkomsten zelf draaien, maar zij vonden het ook prettig dat de coaches erbij aanwezig waren.

De coaches hebben in het groepsproces regelmatig sturing gegeven om sneller resultaat te boeken. Bijvoorbeeld door deelnemers met elkaar in contact te brengen die iets van elkaar kunnen leren. Een ander bijvoorbeeld is dat een deelnemer het moeilijk vond om op een goede manier contact te leggen als er nieuwe mensen ('vreemden'), bijvoorbeeld nieuwe deelnemers, bij de bijeenkomsten aanschoven. De coaches hebben veel met deze deelnemer geoefend door hem te vragen wat hij wilde zeggen, op welk moment en op welke manier.

'Hij heeft gedeeld dat hij het moeilijk vond dat er nieuwe mensen bij kwamen. En toen reageerde die nieuwe jongen van: "Je vertrouwt het natuurlijk

nog niet. Nou, dat begrijp ik eigenlijk wel heel goed.” En doordat die nieuwe jongen dat deed, had die deelnemer zoiets van: ja, eigenlijk heb ik nu wel een goed gevoel bij hem, want hij begreep mij.’ (Vincent, coach de Molen)

Ook buiten de bijeenkomsten om wordt er geoefend. Een van de deelnemers zit bij een sportschool. Andere deelnemers wilden dat ook en zij zijn samen, met de coaches op de achtergrond, naar de sportschool gegaan voor informatie en een proefles. Eenmaal bij de sportschool wisten de deelnemers niet goed hoe ze dit moesten aanpakken en wat ze precies moesten zeggen. Uiteindelijk hebben ze, met hulp van een reeds sportende deelnemer en zonder inmenging van de coaches, hun doel bereikt. De coach van Buurtcirkel de Molen zag resultaten op het sociale domein en komt met het volgende voorbeeld.

‘Ik ben met één jongere wel echt aan het afbouwen, dus in intensiteit. Waar ze eerst naar mij toe kwam met vragen, gaat ze nu naar een vriendin en naar haar stiefmoeder.’ (Anna, coach de Molen)

De coaches geven een eigen invulling aan de Buurtcirkel, maar lieten op het moment dat wij ze interviewden weten dat het voor hen onduidelijk bleef wat de rol van de professionele begeleiding is binnen een initiatief dat uiteindelijk moet leiden tot het terugtrekken van de professionele begeleiding. Zoals gezegd is de locatie van de Buurtcirkel sinds januari 2016 verplaatst van gemeente A naar gemeente B. Deze locatiewisseling had tot gevolg dat er een nieuwe start gemaakt moest worden. Weinig deelnemers maakten de overstap, er werden nieuwe deelnemers geworven. Daarenboven kwam er ook een wisseling van de wacht wat betreft de coaches. Er moesten wederom inspanningen geleverd worden om het netwerk op te bouwen, wat geen eenvoudige opgave bleek. Er was weinig continuïteit, aldus de nieuwe coach. Er was veel in- en uitstroom, soms waren er maar twee deelnemers aanwezig bij een bijeenkomst. De locatie heeft daar veel mee te maken, meent een coach:

‘Geografisch wonen de deelnemers ver uit elkaar waardoor het moeilijk is ‘even’ iets af te spreken met elkaar.’ (Yvonne, coach de Molen)

Hoewel de individuele ondersteuning goed loopt, blijkt het lastig om de groep bij elkaar te krijgen. En tijdens bijeenkomsten komt er weinig van de grond. Zo zijn er wel plannen om iets te doen, maar kan het vervolgens maanden duren voordat er actie wordt ondernomen en deelnemers in beweging komen. Volgens de coach heeft dit ook te maken met de leeftijd (allemaal rond de 18 jaar) en de geschiedenis van

de deelnemers. Ze zijn op dit terrein nog weinig gewend. Dit wil niet zeggen dat er helemaal niets is gebeurd. Inmiddels heeft de groep een soort gedragscode opgesteld waarin staat aangegeven hoe je met elkaar hoort om te gaan. De coach ziet nog meer lichtpuntjes. Zo is er een groepje van drie à vier deelnemers ontstaan dat er altijd is en voor meer continuïteit zorgt. Verder delen deelnemers een groepsapp. De bijeenkomst blijft echter het enige contactmoment waarop deelnemers elkaar ook daadwerkelijk zien. De coach is van plan om samen met de deelnemers te zoeken naar leuke, positieve manieren om *'dingen wakker te schudden'* zodat de deelnemers *'meer in hun kracht komen te staan en meer eigen regie gaan nemen'*. Een concreet voorbeeld is dat zij deelnemers heeft gevraagd iets mee te nemen wat aangeeft waar ze goed in zijn of wat zij leuk vinden om te doen.

Geïnterviewde deelnemers zijn over het algemeen positief over de Buurtcirkel en de mogelijkheden die het biedt om het sociale netwerk uit te breiden en anderen te leren kennen. Het helpt ook bij het leren omgaan met anderen.

'Je leert elkaars dingen accepteren die goed zijn en die niet fijn zijn. Je sluit toch ook een soort van band met elkaar. Dat maakt het op zich ook wel leuk.' (Pieter, deelnemer de Molen)

'De Buurtcirkel heeft mijn leven wel een beetje veranderd. Het is prettig om contact met de anderen en plezier te hebben. Dan hoeft ik even niet met mijn zoontje bezig te zijn.' (Linda, deelnemer de Molen)

Het komt ook voor dat de Buurtcirkel voor deelnemers minder betekent. Dit is bijvoorbeeld het geval bij deelnemers die een eigen weg zijn ingeslagen omdat zij op zichzelf wonen en/of al een groot sociaal netwerk hebben naast de Buurtcirkel. Bij deze deelnemers is het de vraag hoe lang zij nog deel zullen blijven uitmaken van de Buurtcirkel. In de inleiding vermeldde wij al dat een van deze deelnemers inmiddels uit de Buurtcirkel is gestapt.

4.5.4 Emotioneel/persoonlijk welbevinden

De coaches hebben de indruk dat de jongeren relatief gelukkig zijn in vergelijking met deelnemers van andere Buurtcirkels. Zij hebben dagbesteding in de vorm van werk en/of school en hebben minder dan deelnemers van andere Buurtcirkels te maken met het weer opbouwen van hun gevoel van trots en eigenwaarde. Een heel ander startpunt, aldus een coach.

Dit betekent natuurlijk niet dat er niets aan de hand is op het emotionele vlak. De Buurtcirkel bestaat uit jongeren die op een of andere manier beschadigd zijn. Eerder kwam naar voren dat veel van de deelnemers een lichte beperking hebben

en/of veel gepest zijn, wat zijn weerslag kan hebben op het zelfvertrouwen en gevoelens van trots en eigenwaarde. Dit uit zich ook in houding en gedrag van deze kwetsbare jongeren:

‘Ze vinden het bijvoorbeeld moeilijk om iemand te vragen om wat af te spreken, want stel dat ze afgewezen worden. En ze hebben al zoveel “nee” gehoord.’ (Yvonne, coach de Molen)

Het is niet te zeggen of de Buurtcirkel ervoor heeft gezorgd dat alle deelnemers zich beter zijn gaan voelen. Maar dat er een positieve werking vanuit kan gaan, blijkt wel uit deze ervaring van de coach van Buurtcirkel de Molen.

‘Ik zie echt hele mooie dingen ontstaan. Een jongen die vorig jaar zijn mond niet opentrok en nu met zijn lijstje komt van: “Ik wil deze punten bespreken.” Hij voelt zich bij de groep horen. Dat zijn misschien voor de gemeente kleine dingen, maar deze jongen voelt zich gewaardeerd.’ (Anna, deelnemer de Molen)

4.5.5 Maatschappelijke competenties

De deelnemers van Buurtcirkel wonen, op een enkele uitzondering na, bij hun ouders, die op veel terreinen nog voor hen zorgen. Mede met hulp van de Buurtcirkel zijn deze deelnemers op weg naar meer zelfredzaamheid.

Qua maatschappelijke competenties, dat gaat onder meer over zelf op pad kunnen gaan, is er een groep deelnemers die bij de start van de Buurtcirkel al zelfredzaam was. Anderen hadden daar meer moeite mee en hadden bijvoorbeeld nog nooit zelfstandig met het openbaar vervoer gereisd. In deze gevallen komt het voor dat de coach ondersteuning biedt:

‘Ik heb een meisje ertoe aangezet om samen met haar vader te leren reizen met het openbaar vervoer. De eerste keer heeft zij mij minimaal zes keer gebeld tijdens het ritje, helemaal overstuurd en gestrest. Inmiddels reist ze zelfstandig naar Utrecht, in twee jaar tijd. Dat heeft zij heel veel zelf gedaan, dus dat heb ik wel aangezet maar veel met haar netwerk.’ (Anna, deelnemer de Molen)

Het komt eveneens voor dat een deelnemer bijspringt en de mededeelnemers leert reizen met het openbaar vervoer.

4.5.6 Cognitieve competenties

Wat betreft de cognitieve competenties, weten deelnemers om te gaan met sociale media. Zo is er een groepsapp aangemaakt zodat iedereen op de hoogte kan blijven

en zijn/haar berichten kan plaatsen.

De deelnemers hadden daarentegen minder ervaring met het omgaan met geld. De deelnemers van Buurtcirkel de Molen vroegen of zij daarin konden worden ondersteund. Aanvankelijk stimuleerde de coach de jongeren om ondersteuning in de eigen omgeving te zoeken, daarna heeft ze alsnog een training 'Geld telt' geregeld waarin de deelnemers wordt geleerd wie in hun netwerk kan helpen bij geldzaken. De coach:

'Het is teveel gevraagd als ze zelf een training moeten regelen.' (Anna, deelnemer de Molen)

Ook de nieuwe coach van Buurtcirkel de Molen merkt dat de deelnemers nog niet het vermogen hebben om activiteiten zelf op te pakken en te organiseren. Daar hebben zij nog begeleiding bij nodig, zoals uit deze woorden naar voren komt:

'Het peer-groep effect zijn ze niet gewend. Ze zijn nog niet door anderen meegesleept op die manier (...) Wat ga je doen en wat moet je dan allemaal weten, dan maken we dus een lijstje. Dat kunnen ze dan bespreken: wie, wat, hoe en waar? Wat kost het, hoe kan je er naartoe komen? Kan iedereen komen, heeft iemand hulp nodig?' (Yvonne, coach de Molen)

4.5.7 Huishoudelijke competenties

Op het gebied van huishoudelijke competenties kan de ene deelnemer wat meer dan de ander. Zo kan de ene deelnemer koken, terwijl de ander daar nog geen ervaring mee heeft. Een aantal deelnemers geeft ook aan dat zij bij de Buurtcirkel zitten, onder andere om 'iets te leren over het huishouden'. Deelnemers helpen elkaar door elkaar, al dan niet via de groepsapp, te voorzien van tips, bijvoorbeeld over het doen van de was en hoe een wasmachine werkt. Feit blijft dat deelnemers over het algemeen hun huishoudelijke competenties verder moeten ontwikkelen. Dit komt vooral doordat zij nog bij hun ouders wonen, waardoor de noodzaak om in huishoudelijk opzicht zelfredzaam te zijn minder urgent is.

4.5.8 Zelfverzorging en gezondheid

Deelnemers lijken goed voor zichzelf te kunnen zorgen. Op het gebied van gezondheid is het vermeldenswaardig dat deelnemers gezamenlijk naar een sportschool zijn gegaan, waar een van hen al kwam, om een proefles aan te vragen. Helaas hebben wij niet kunnen nagaan of de proefles nog een vervolg heeft gehad.

4.5.9 Overige ontwikkelingen

Buurtcirkel de Molen is opgezet vanuit een pre-Buurtcirkel gedachte waarbij

jongeren vaardigheden leren die nodig zijn om in een reguliere Buurtcirkel te kunnen functioneren. De coach van de Molen, die al eerder zo'n reguliere Buurtcirkel heeft gedraaid, merkte dat het begeleiden van een jongeren-Buurtcirkel om specifieke kennis en vaardigheden vraagt. De coach had behoefte aan meer onderbouwing en structuur omdat zij met de vraag zat hoe je deelnemers kunt helpen in hun adolescentie, hoe je ervoor kunt zorgen dat zij hun vragen leren uiten en hoe je kunt bevorderen dat zij op de bijeenkomsten aanwezig zijn. In overleg met de projectleider heeft zij een gedragsdeskundige aangeschreven om haar van advies te voorzien. Deze coach pleit ook voor een grotere leeftijdsspreiding binnen de groep. De deelnemers zijn nu allemaal even oud en verkeren in min of meer dezelfde levensfase. Uit ervaringen met haar vorige Buurtcirkel heeft ze de positieve kanten gezien van meer heterogeniteit in de groep. Hierdoor was er ook diversiteit in de ondersteuningsvragen en konden deelnemers elkaar vaker helpen.

4.5.10 Bevindingen

Op basis van de interviews met coaches en deelnemers formuleren wij de volgende bevindingen over Buurtcirkel de Molen.

Jongeren van de Buurtcirkel lijken zich stapje voor stapje te ontwikkelen op de verschillende terreinen van zelfredzaamheid. Ze zetten zo ook de eerste stappen naar zelfstandigheid (het merendeel woont bij de ouders). Zo leert de een om te gaan met lastige situaties (hoe te reageren als er 'vreemden' komen), anderen zijn mobieler geworden omdat zij geleerd hebben om met het openbaar vervoer te reizen en weer iemand anders heeft meer zelfvertrouwen gekregen en geleerd om een hulpvraag voor te leggen aan anderen.

De Buurtcirkel heeft op verschillende manieren aan deze ontwikkelingen bijgedragen. In de eerste plaats omdat de coaches geïnvesteerd hebben in het groepsproces om meer vertrouwen tussen deelnemers te kweken. Dit heeft er vervolgens voor gezorgd dat deelnemers elkaar (incidenteel) ondersteunden, bijvoorbeeld bij het reizen en het maken van een afspraak bij de sportschool.

Er zijn factoren die een sterk belemmerende werking hebben (gehad) op de continuïteit van de Buurtcirkel. Ten eerste woonden de deelnemers niet bij elkaar in de buurt, maar kwamen zij uit verschillende buurten en zelfs steden waardoor het niet eenvoudig was om elkaar ook buiten de buurtcirkelbijeenkomsten om te treffen. In de tweede plaats is de locatie van de bijeenkomsten na twee jaar verplaatst naar een andere stad, waardoor een nieuwe start moest worden gemaakt omdat veel oorspronkelijke deelnemers niet mee 'verhuisden'. De nieuwe coach kon daardoor niet voortborduren op bestaande patronen en structuren. Er lijkt zich nu weer een vaste kern van enkele deelnemers te vormen, maar daar is bijna een half jaar van bijeenkomsten aan voorafgegaan met veel in- en uitstroom en soms weinig aanwezige deelnemers. In de derde plaats lijkt een groep jongeren een specifieke aanpak

te vragen, waar de nieuwe coach geen ervaring mee had; zij gaat die nu overigens wel halen bij een gedragsdeskundige. In de vierde plaats lijkt de Buurtcirkel al snel niet meer interessant voor deelnemers die op zichzelf wonen. De kans is groot dat zij uit de Buurtcirkel stappen omdat er voor hen niks meer te ‘halen’ is, terwijl zij juist van belangrijke waarde kunnen zijn voor de ontwikkelingen van de andere deelnemers. In dit licht kunnen we dan ook het pleidooi plaatsen van een van de coaches voor een groep waarin verschillende levensfasen en ondersteuningsvragen voorkomen.

De genoemde vier factoren vormen een uitdaging bij het creëren en vergroten van de binding tussen deelnemers, die volgens de coaches van de Buurtcirkel de basis vormt voor de ontwikkeling van de zelf- en samenredzaamheid van de deelnemende jongeren.

4.6 Algemene bevindingen impact Buurtcirkel

4.6.1 Zelfredzaamheidsonderzoek (Zelfredzaamheid-Matrix)

Om de zelfredzaamheid van de deelnemers in kaart te brengen zijn de door Pameijer verzamelde ZRM-scores van deelnemers bekeken. In tabel 4.1 zijn de aantallen deelnemers per Buurtcirkel op drie meetmomenten weergegeven. In totaal is er ZRM-informatie beschikbaar van 67 cliënten op minimaal één meetmoment. Van 48 van deze 67 cliënten is ook ZRM-informatie beschikbaar op een tweede meetmoment en van 20 cliënten zijn ook data beschikbaar op een derde meetmoment.¹⁴

14 Het eerste meetmoment dat wij in het digitale ZRM-databestand aantreffen is benoemd als meting 1. Dit is dus niet per se de eerste ZRM-meting die bij een cliënt is gedaan. Het is zeker mogelijk dat er bij een cliënt eerder een ZRM-toets is afgenomen, maar dat die niet in het voor ons beschikbare databestand voorkomt omdat deze bijvoorbeeld (nog) niet is gedigitaliseerd of omdat de cliënt in het systeem nog niet als Buurtcirkel-deelnemer staat of stond geregistreerd. De eerste meting kan op heel verschillende tijdstippen zijn uitgevoerd. In enkele gevallen is die uitgevoerd voordat de Buurtcirkel werd opgericht. De tweede meting heeft op een uitzondering na plaatsgevonden na de oprichting van de Buurtcirkel. Gemiddeld genomen zit er ongeveer zeven maanden tussen het eerste bekende meetmoment en het tweede meetmoment. De tijd die tussen de twee meetmomenten is verstreken, varieert echter aanzienlijk van geval tot geval.

	Meting 1	Meting 2	Meting 3
BC de Hemel	5	5	1
BC de Molen	4	3	0
BC de Tulp	7	7	6
BC de Ster	6	6	6
BC de Olifant	7	2	0
BC de Dolfijn	2	1	0
BC het Eiland	8	6	2
BC de Vlinder	3	2	1
BC de Roos	1	1	0
BC de Wolk	7	6	3
BC het Klimrek	7	5	1
BC het Kasteel	6	2	0
BC de Giraffe	2	0	0
BC de Schommel	2	2	0
Totaal	67	48	20

Tabel 4.1: Aantal deelnemers Buurtcirkel per meetmoment

In tabel 4.2 zijn de scores op de 11 genoemde domeinen op meting 1 opgenomen. Zoals eerder vermeld zijn de domeinen gescoord met ordinale categorieën. Dit betekent dat 'beperkt zelfredzaam' zijn op een domein 'beter' is dan 'niet zelfredzaam' en 'slechter' is dan 'voldoende zelfredzaam' zijn op dat domein.

De categorieën zijn kort beschreven: 'acuut probleem' (1), 'niet zelfredzaam' (2), 'beperkt zelfredzaam' (3), 'voldoende zelfredzaam' (4), en 'volledig zelfredzaam' (5). De niveaus van zelfredzaamheid op een domein sluiten elkaar uit. Er kan op een domein dus geen score worden toegekend van twee categorieën (gebaseerd op Zelfredzaamheid-Matrix 2013 Handleiding, p.13).

Het gegeven dat het ordinale variabelen zijn, betekent ook dat iemand geen score van bijvoorbeeld 2,5 ('net niet beperkt zelfredzaam') kan hebben op een domein van de ZRM. De mate van zelfredzaamheid van een persoon is dan op het lagere of het hogere niveau. In de tabel zijn echter wel cijfers achter de komma opgenomen omdat er vanwege de overzichtelijkheid is gekozen voor de presentatie van de gemiddelde score van de deelnemers op de betreffende meting.

Tabel 4.2 laat zien dat de 67 deelnemers op de eerste meting gemiddeld genomen op alle domeinen boven de 3 ‘beperkt zelfredzaam’ scoren. Op de domeinen Huisvesting, Lichamelijke gezondheid, Verslaving en Justitie ligt het niveau boven de 4 ‘voldoende zelfredzaam’.

	acuut probleem	niet zelf-redzaam	beperkt zelf-redzaam	voldoende zelf-redzaam	volledig zelf-redzaam	gem.	N
Financiën	0%	4,5%	74,6%	9%	11,9%	3,3	67
Dagbesteding	3%	22,4%	53,7%	7,5%	13,4%	3,1	67
Huisvesting	0%	1,5%	14,9%	28,4%	55,2%	4,4	67
Huiselijke relaties	0%	4,5%	11,9%	76,1%	7,5%	3,9	67
Geestelijke gezondheid	0%	14,9%	25,4%	50,7%	9%	3,5	67
Lichamelijke gezondheid	00%	6%	11,9%	40,3%	41,8%	4,2	67
Verslaving	0%	6%	7,5%	14,9%	71,6%	4,5	67
Activiteiten Dagelijks Leven	0%	1,5%	43,3%	44,8%	10,4%	3,6	67
Sociaal netwerk	0%	13,4%	47,8%	37,3%	1,5%	3,3	67
Maatschappelijke participatie	0%	4,5%	28,4%	46,3%	20,9%	3,8	67
Justitie	1,5%	0%	1,5%	11,9%	85,1%	4,8	67

Tabel 4.2: Scores op de Zelfredzaamheid-Matrix uitgesplitst naar domeinen (% , gemiddelde en aantal)

Ook in tabel 4.3 zijn scores op de elf genoemde domeinen uit meting 1 opgenomen. Hier gaat het echter over de vraag in hoeverre er hulp nodig is en welke soort hulp. Daarbij kan het gaan om formele of informele hulp of een combinatie van deze twee. Idealiter is er geen hulp nodig. Ook deze hulpvraag is gescoord door ordinale categorieën. Dit betekent dat ‘informele hulp’ op een domein ‘beter’ is dan ‘formele hulp’ en ‘slechter’ is dan ‘geen hulp’ op dat domein. Naarmate de gemiddelde score hoger is, is er dus minder hulp nodig.

Tabel 4.3 laat zien dat de 67 deelnemers in meting 1 gemiddeld genomen op een groot deel van de domeinen afhankelijk zijn van formele of anders informele hulp. Op de domeinen Verslaving en Justitie is voor de meeste deelnemers geen hulp nodig, waarschijnlijk omdat deze problematiek nauwelijks speelt.

	formele hulp	formeel/ informeel	informele hulp	geen hulp	gem.	N
Financiën	52,2%	4,5%	26,9%	16,4%	2,1	67
Dagbesteding	55,2%	6%	13,4%	25,4%	2,1	67
Huisvesting	37,3%	7,5%	11,9%	43,3%	2,6	67
Huiselijke relaties	25,4%	3%	7,5%	64,2%	3,1	67
Geestelijke gezondheid	67,2%	10,4%	14,9%	7,5%	1,6	67
Lichamelijke gezondheid	49,3%	4,5%	13,4%	32,8%	2,3	67
Verslaving	17,9%	3%	9%	70,1%	3,3	67
Activiteiten Dagelijks Leven	56,7%	16,4%	11,9%	14,9%	1,9	67
Sociaal netwerk	62,7%	14,9%	10,4%	11,9%	1,7	67
Maatschappelijke participatie	56,7%	17,9%	11,9%	13,4%	1,8	67
Justitie	6%	0%	4,5%	89,6%	3,8	67

Tabel 4.3: Scores op benodigde hulp op genoemde domeinen

In tabel 4.4 is voor de 48 deelnemers van wie op minimaal twee meetmomenten gegevens beschikbaar zijn een vergelijking gemaakt tussen de gemiddelde scores op beide metingen. Op alle domeinen (van Financiën tot en met Justitie) zien we een gemiddeld (lichte) vooruitgang. Op de domeinen Dagbesteding, Activiteiten Dagelijks Leven en Sociaal netwerk is de meeste progressie geboekt. Op de overige domeinen zien we een overwegend lichte vooruitgang in zelfredzaamheid.¹⁵

Een eerste (voorlopige) conclusie is dat participatie in de Buurtcirkels wat betreft de zelfredzaamheid van deze 48 personen positief lijkt te hebben uitgepakt. Deze conclusie moet echter voorzichtig worden geïnterpreteerd. De gemiddelde verschillen zijn statistisch niet significant. We zien dus wel een positieve trend in de onderzoeksgroep, maar kunnen op basis daarvan geen conclusie trekken over de

15 Van 20 van de 48 deelnemers is ook informatie op een derde meetmoment bekend. Als we kijken naar de ontwikkeling tussen het eerste en het derde meetmoment zie je voor deze groep van 20 deelnemers ook een overwegend positieve ontwikkeling. De deelnemers scoren op het derde meetmoment op alle domeinen hoger dan op het eerste meetmoment en op enkele domeinen iets hoger dan op het tweede meetmoment (zie tabel b4.2 in de bijlage).

ontwikkeling van alle deelnemers.¹⁶ Ten slotte zijn er ook enkele deelnemers binnen Buurtcirkel waarvan de situatie niet duidelijk is.

	Meting 1	Meting 2	Verskil meting 1 en 2	N
Financiën	3.2	3.3	+0.1	48
Dagbesteding	2.9	3.2	+0.3	48
Huisvesting	4.4	4.5	+0.1	48
Huiselijke relaties	3.9	4.1	+0.2	48
Geestelijke gezondheid	3.5	3.6	+0.1	48
Lichamelijke gezondheid	4.3	4.4	+0.1	48
Verslaving	4.4	4.6	+0.2	48
Activiteiten Dagelijks Leven	3.6	3.9	+0.3	48
Sociaal netwerk	3.3	3.6	+0.3	48
Maatschappelijke participatie	3.8	3.9	+0.1	48
Justitie	4.8	4.9	+0.1	48

Tabel 4.4: Gemiddelde score op Zelfredzaamheid uitgesplitst naar domeinen (ontwikkeling meting 1 en meting 2)

In tabel 4.5 is voor de 48 deelnemers van wie op minimaal twee meetmomenten gegevens beschikbaar zijn, een vergelijking gemaakt tussen de gemiddelde scores op beide metingen op de vraag of de deelnemer op de genoemde domeinen hulp nodig heeft en zo ja in welke vorm. Het kan daarbij gaan om formele of informele hulp of een combinatie van deze twee. Ook deze hulpvraag is gescoord door ordinale categorieën. Dit betekent dat ‘informele hulp’ op een domein ‘beter’ is dan ‘formele hulp’ en ‘slechter’ is dan ‘geen hulp’ op dat domein. Naarmate de gemiddelde score hoger is, is er dus minder hulp nodig.

Op alle domeinen, van Financiën tot en met Justitie, zien we een gemiddeld (lichte) vooruitgang. Er is voor deze 48 deelnemers dus óf wat minder hulp nodig óf er is sprake van een verschuiving van formele naar informele hulp.¹⁷

16 Het aantal van 48 is beperkt en het is op dit moment nog niet duidelijk hoe de andere 19 deelnemers op het tweede meetmoment zullen gaan scoren. Als zij bijvoorbeeld juist wat minder zelfredzaam zouden worden, kan het huidige beeld van een lichte vooruitgang nog veranderen.

17 Bij 20 van deze 48 deelnemers is ook informatie op een derde meetmoment bekend. Als we kijken naar de ontwikkeling, zien we voor deze groep van 20 deelnemers een iets ander beeld. De deelnemers scoren op het derde meetmoment op veel domeinen lager dan op het tweede meetmoment en soms zelfs lager dan op het eerste meetmoment (zie tabel b4.3 in de bijlage).

	Meting 1	Meting 2	Vershil meting 1 en 2	N
Financiën	2,1	2,3	+0,2	48
Dagbesteding	2	2,4	+0,4	48
Huisvesting	2,6	3,2	+0,6	48
Huiselijke relaties	3,1	3,7	+0,6	48
Geestelijke gezondheid	1,5	1,7	+0,2	48
Lichamelijke gezondheid	2,3	2,7	+0,4	48
Verslaving	3,2	3,5	+0,3	48
Activiteiten Dagelijks Leven	1,6	2,1	+0,5	48
Sociaal netwerk	1,8	2	+0,2	48
Maatschappelijke participatie	1,8	2	+0,2	48
Justitie	3,8	3,9	+0,1	48

Tabel 4.5: Gemiddelde score op benodigde hulp op genoemde domeinen (ontwikkeling meting 1 en meting 2)

4.6.2 Deelnemerstevredenheidsonderzoek

Om inzicht te krijgen in de impact van de Buurtcirkel op de levens van de deelnemers, zijn stellingen en open vragen toegevoegd aan de tevredenheidsenquête die Pameijer reeds afneemt. De stellingen gaan over de verschillende domeinen die ontleend zijn aan de INVRA en die gebruikt zijn bij de samenredzaamheidswijzer. Tevens komt een van de hoofddoelstellingen van Pameijer voor de Buurtcirkel aan bod, namelijk dat men uiteindelijk minder hulp nodig heeft van professionele hulpverleners.

De onderzoekers hebben de stellingen simpel en kort geformuleerd zodat deze tot zo min mogelijk onduidelijkheid bij de deelnemers zou leiden. Over de formulering is ook contact geweest met de projectleiders en de projectmanager.

Tabel 4.6 laat zien in hoeverre de Buurtcirkel impact heeft gehad op verschillende leefdomeinen. De grootste verandering door Buurtcirkel is zichtbaar op het sociale domein. Maar liefst 87% van de respondenten geeft aan meer contact met andere mensen te hebben door deelname aan de Buurtcirkel. Daar komt bij dat deelnemers bij de open vraag *‘Wat vind je goed gaan bij Buurtcirkel?’* voornamelijk sociale aspecten benoemen. Deelnemers antwoorden bijvoorbeeld met *‘meer contacten met de Buurtcirkel’*, *‘vriendschappen’*, *‘dat we goed contact hebben met elkaar’* en *‘ik ben vooral blij met het netwerk wat ik erbij heb gekregen bij Buurtcirkel.’* Daarnaast

valt op dat 74,2% van de deelnemers vaker het huis uit gaat door Buurtcirkel. Slechts voor 6,4% van de deelnemers gaat dit niet op en de overige 19,4% is het een beetje eens met deze stelling. Ook hebben deelnemers een positieve ontwikkeling doorgemaakt op het cognitieve domein. Een meerderheid van 67,7% geeft aan nieuwe dingen geleerd te hebben door Buurtcirkel. Op het domein van zelfverzorging is 64,6% van de deelnemers van mening dat zij door Buurtcirkel beter voor zichzelf zorgen. Een kleiner percentage, namelijk 45,2%, heeft naar eigen zeggen minder hulp nodig van verzorgers/hulpverleners (dit kunnen bijvoorbeeld mantelzorgers, thuiszorg, professionele zorgverleners zijn). Een groep van 35,5% geeft aan niet minder hulp nodig te hebben en 19,4% is neutraal. Bovendien geven iets meer respondenten (40%) aan niet meer in het huishouden te zijn gaan doen in vergelijking met respondenten die dit wel meer zijn gaan doen (36,6%).

	helemaal mee eens	mee eens	beetje mee eens	oneens	helemaal oneens
Door Buurtcirkel....					
zorg ik beter voor mezelf	32,3	32,3	16,1	9,7	9,7
doe ik zelf meer in het huishouden	23,3	13,3	23,3	30,0	10,0
heb ik nieuwe dingen geleerd	38,7	29,0	22,6	6,5	3,2
ga ik vaker mijn huis uit	35,5	38,7	19,4	3,2	3,2
heb ik meer contact met andere mensen	41,9	45,2	6,5	6,5	0,00%
heb ik minder hulp nodig van verzorgers/hulpverleners	19,4	25,8	19,4	3,2	3,2

Tabel 4.6: Impact op verschillende leefdomeinen

Tabel 4.7 laat een aantal items zien die indirect de impact van Buurtcirkel op het sociaal-emotioneel welbevinden van deelnemers meten. Zojuist hebben we kunnen zien dat deelnemers met meer mensen contact hebben. Dit resultaat hangt wellicht samen met het feit dat een grote meerderheid van de respondenten (61%) zich ook daadwerkelijk minder eenzaam voelt. Een deelnemer schrijft hierover bij de open vraag: *‘Bijkomend van zware psychische en lichamelijke klachten, heb ik een vreselijke behoefte gehad aan contact met eerlijk/integere mensen. (...) Gezelligheid in het huis van een verstokte loner.’* Ook een andere deelnemer noemt *‘minder eenzaamheid’* expliciet als een positief gevolg van de Buurtcirkel. Een kleine 10% van de deelnemers voelt zich niet minder eenzaam en de overige 29% is neutraal over dit onderwerp. Ook is er gevraagd naar het geluk en zelfvertrouwen van deelnemers.

lets meer dan de helft (58,1%) van de deelnemers is zich gelukkiger gaan voelen en heeft ook meer vertrouwen in zichzelf gekregen door de Buurtcirkel. Ten slotte is er geïnventariseerd of deelnemers sinds deelname beter weten waar zij goed in zijn. Hier kan 54,8% van de deelnemers zich wel in vinden en 22,6% juist niet. De overige 22,6% heeft zich neutraal opgesteld over dit onderwerp.

	helemaal mee eens	mee eens	beetje mee eens	oneens	helemaal oneens
Door de Buurtcirkel....					
heb ik meer vertrouwen in mezelf	25,8	32,3	32,3	6,5	3,2
weet ik beter waar ik goed in ben	29	25,8	22,6	22,6	0
ben ik mij gelukkiger gaan voelen	22,6	35,5	29	9,7	3,2
voel ik me minder eenzaam	22,6	38,7	29	3,2	6,5

Tabel 4.7: Impact op sociaal-emotioneel welbevinden

Een ander doel van de Buurtcirkel is dat deelnemers hun talenten leren kennen en gaan inzetten voor anderen. Ook op dit gebied zijn door Pameijer stellingen geformuleerd, zie tabel 4.8. Daaruit komt sterk naar voren dat deelnemers het gevoel hebben dat zij anderen helpen vanuit datgene wat ze zelf goed kunnen en leuk vinden. Veel meer dan de helft, namelijk 74,2%, ervaart dit als zodanig. Daar komt nog 9,7% bij die dit een beetje ervaren en hetzelfde percentage (9,7%) ervaart dit helemaal niet. Op de resterende 6,5% is de vraag niet van toepassing. Deze cijfers gaan vooral over hoe deelnemers anderen helpen. Tevens is er gevraagd hoe deelnemers de benadering van anderen ervaren. Worden zij zelf ook benaderd vanuit dingen die ze goed kunnen en leuk vinden? Van de respondenten beantwoordt 64,5% deze vraag met ‘ja’. Voor 29% gaat dit ‘een beetje’ op en de overige 6,4% is het er ‘niet mee eens’ of geeft aan dat dit ‘niet van toepassing is’.

	ja	een beetje	nee	nvt
Wat kun jij en wat vind je leuk?				
Ik word benaderd vanuit de dingen die ik goed kan en leuk vind	64,5	29,0	3,2	3,2
Ik help anderen met datgene wat ik goed kan en leuk vind om te doen	74,2	9,7	9,7	6,5

Tabel 4.8: Score op benadering vanuit talent en hulp geven

4.6.3 Samenredzaamheidswijzer

In deze paragraaf worden de resultaten van de samenredzaamheidswijzer gepresenteerd. Het instrument wordt uitgebreid toegelicht in hoofdstuk 7 *Evaluatie onderzoeksmethodiek*. In onderstaande grafieken zijn alle categorieën weergegeven met een andere grijstint (zie legenda). De lengte van een balk geeft het aantal antwoorden aan en niet het aantal respondenten. Als een balk tot 24 loopt, dan hebben de 12 deelnemers meerdere namen opgeschreven bij het betreffende item. De uitkomsten van de eerste meting zijn weergegeven in de bovenste balk van een item en de vervolgmeting in de balk eronder. Hierna beschrijven we de bevindingen per leefdomein om vervolgens tot een algemene conclusie te komen.¹⁸ Het gaat hier om kwalitatieve resultaten die ook als zodanig moeten worden geïnterpreteerd.

Voor de analyse zijn de personen die deelnemers hebben genoemd onderverdeeld in verschillende categorieën binnen het netwerk. De categorieën zijn:

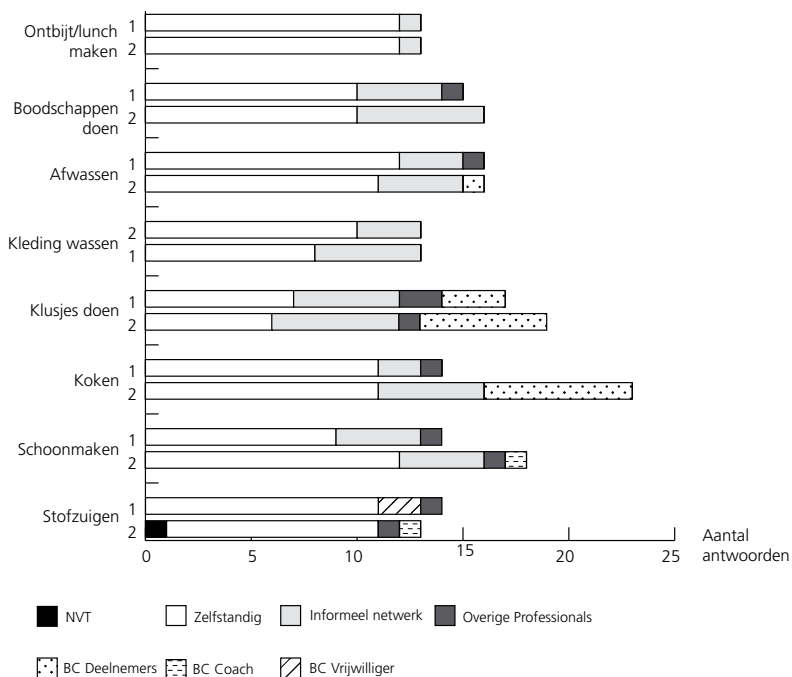
- a) niet van toepassing
- b) zelfstandig
- c) informeel netwerk
- d) overige professionals
- e) BC deelnemers
- f) BC coach
- g) BC vrijwilliger

18 In de periode december 2014 tot augustus 2015 zijn er bij vier Buurtcirkels sessies georganiseerd.

In totaal hebben 19 deelnemers hieraan meegewerkt. Zeven daarvan zijn niet meegenomen in dit onderzoek omdat deze personen bij de tweede sessies niet meer deelnamen aan een Buurtcirkel. Er is bewust besloten om alleen actieve deelnemers mee te nemen in het onderzoek, om zo een vergelijking te kunnen maken tussen twee meetmomenten. De tweede meting heeft plaatsgevonden in april en mei 2016. Dit betekent dat er per Buurtcirkel minimaal 10 en maximaal 18 maanden tussen de twee meetmomenten in zaten.

Als een deelnemer bijvoorbeeld 'oma' opgeschreven heeft, dan is dit gecategoriseerd onder 'informeel netwerk'. Verder zijn (schoon)vader, (schoon)moeder, pleegouders, zus(je), broer(tje), opa, zwager, echtgenoot, vriend(en), ex, sportclub, burens en kennissen gecategoriseerd onder 'informeel netwerk'. Bewindvoerders, stichtingen, hulporganisaties, zorgorganisaties, dagbehandelingen, psychologen en begeleid wonen zijn gecategoriseerd onder 'overige professionals'. De categorieën deelnemers, coach en vrijwilliger behoren tot de Buurtcirkel. Als een deelnemer bij een activiteit of handeling geen naam genoteerd heeft of aangegeven heeft dat dit niet voor hem/haar geldt, dan is dit gecategoriseerd onder 'niet van toepassing'.

Figuur 4.1 Netwerkanalyse van Buurtcirkel-deelnemers op domein Huishoudelijke competenties

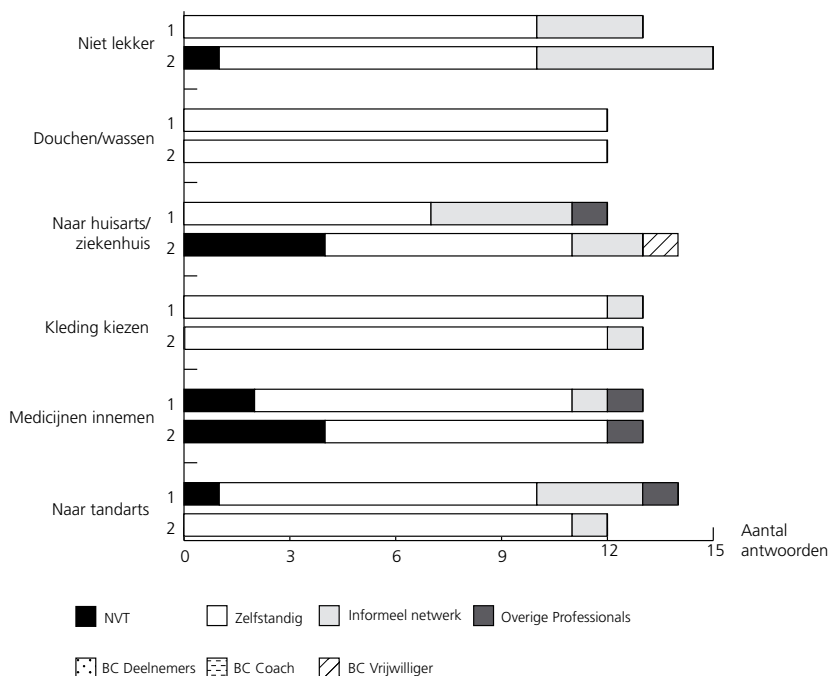
Huishoudelijke competenties

Het globale beeld (zie figuur 4.1) op het huishoudelijke domein is dat de meeste deelnemers zelf- of samenredzaam zijn. Bij het klaarmaken van het ontbijt of de lunch is er sprake van volledige zelfredzaamheid (balk is 12). Bij alle overige activiteiten hebben één of meer deelnemers aangegeven het informele netwerk in te zetten. Dit gaat vooral op voor drie thuiswonende deelnemers waarvan de (pleeg)ouders nog een groot aandeel hebben in het huishouden. In sommige gevallen hebben deelnemers aangegeven iets zowel zelf als samen met het informele netwerk te doen. Het gaat dan niet om noodzakelijke hulp of ondersteuning, maar om 'gezelschap'. Het valt ook op dat bij de eerste netwerksessie iets vaker een overige professional wordt ingezet bij activiteiten in vergelijking met de tweede sessie. Het is vooral interessant om te zien bij welke activiteiten deelnemers hulp of gezelschap ontvangen van mededeelnemers uit de Buurtcirkel. Dit blijkt voornamelijk het geval bij het doen van klusjes en bij koken. Bij de tweede meting geven zeven deelnemers aan gezamenlijk te koken. Ook bij het doen van klusjes in en rondom het huis worden mededeelnemers regelmatig ingeschakeld. Bij de tweede meting geeft één deelnemer aan ondersteuning bij het schoonmaken en stofzuigen van de coach te ontvangen.

Zelfverzorging en gezondheid

Op het domein van zelfverzorging en gezondheid (zie figuur 4.2) is te zien dat deelnemers over het algemeen zelf- of samenredzaam zijn. Alle deelnemers zijn bij beide sessies volledig zelfstandig bij het douchen/wassen en kleding kiezen. Bij de overige activiteiten krijgen deelnemers wel eens hulp of gezelschap van het informele netwerk. Slechts een enkele keer wordt een overige professional ingezet zoals bij een bezoek aan het ziekenhuis, de huisarts of tandarts en het innemen van medicijnen. Bij de tweede sessie gebeurt dit alleen nog bij het innemen van medicijnen. Eén deelnemer wordt weleens vergezeld naar de huisarts of het ziekenhuis door de BC-vrijwilliger. Op het domein van zelfverzorging en gezondheid krijgen deelnemers geen hulp van mededeelnemers.

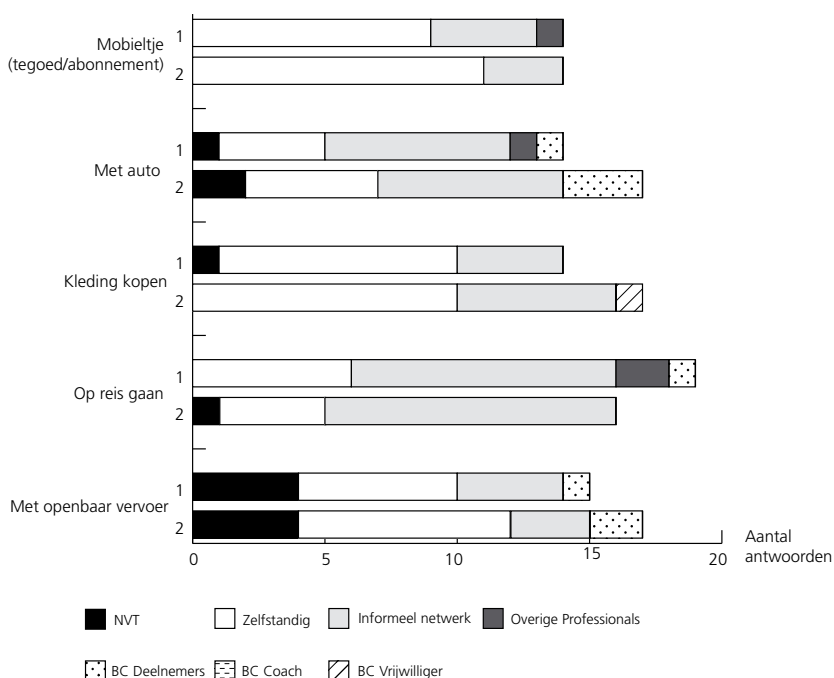
Figuur 4.2 Netwerkanalyse van Buurtcirkel-deelnemers op domein Zelfverzorging en gezondheid

Maatschappelijke competenties

Bij maatschappelijke competenties (zie figuur 4.3) valt direct op dat deelnemers, in vergelijking met het huishouden en zelfverzorging, veel hulp of gezelschap krijgen van het informele netwerk. Dit geldt bij de eerste en tweede meting. Deelnemers worden relatief vaak geholpen met hun mobieltje (opwaarderen, abonnement kiezen, sms'en) en het kopen van kleding. Maar ook als het gaat om reizen met de auto of het openbaar vervoer en op reis gaan, speelt het informele netwerk voor veel deelnemers een belangrijke rol. Bij de eerste meting gaven deelnemers aan dat een overige professional ingezet werd bij het regelen van zaken omtrent het mobieltje, vervoer met de auto en op reis gaan. Bij de tweede meting wordt de overige professional niet genoemd.

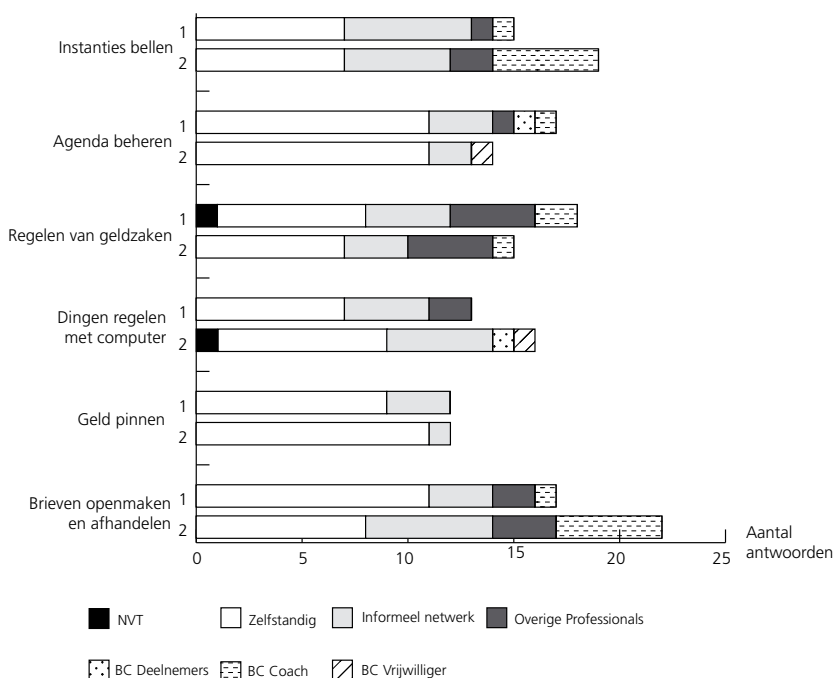
Figuur 4.3 Netwerkanalyse van Buurtcirkel-deelnemers op domein Maatschappelijke competenties

Cognitieve competenties

Het meest opvallend bij het cognitieve domein (zie figuur 4.4) van de netwerksessies is de veelvoudige ondersteuning van overige professionals bij activiteiten. De zelfredzaamheid is relatief laag. De overige professional wordt het meest ingezet bij het checken van uitgaven en rekeningen, zowel bij de eerste als bij de tweede meting. Hierin lijkt dus niets veranderd te zijn. Er is wel iets veranderd in de overige professionele ondersteuning bij het beheren van de agenda en het regelen van dingen op de computer. Bij de tweede meting komt daar geen overige professional meer aan te pas. De coach en mensen uit het informele netwerk spelen bij beide metingen een belangrijke rol op het cognitieve domein. Mededeelnemers en vrijwilligers worden niet tot nauwelijks ingezet op het cognitieve domein.

Figuur 4.4 Netwerkanalyse van Buurtcirkel-deelnemers op het domein Cognitieve competenties

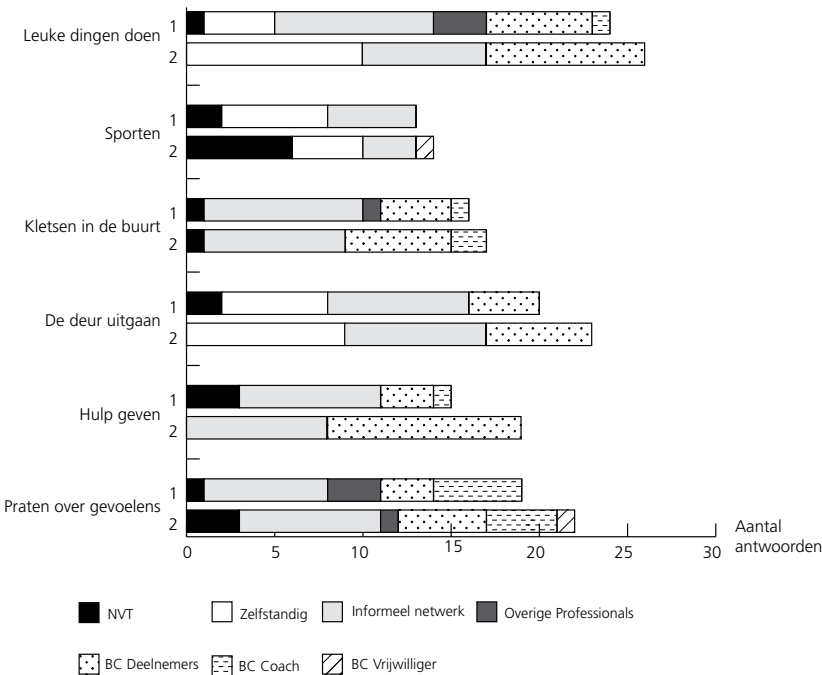

Sociale competenties

Bij het sociale domein (zie figuur 4.5) zien we een heel ander beeld dan bij de andere domeinen. Dit heeft voor een deel te maken met het soort items binnen het sociale domein. Zo is het niet mogelijk om kletsen in de buurt, hulp geven en praten over gevoelens 'zelfstandig' te doen. Daarnaast heeft het informele netwerk hier een iets andere betekenis, omdat het vooral gaat om gezelschap in plaats van hulp of ondersteuning. Om te beginnen zien we dat bij de tweede meting deelnemers meer leuke dingen zelfstandig en met mededeelnemers zijn gaan doen. Drie deelnemers deden wel eens leuke dingen met overige professionals bij de eerste meting, maar bij de tweede meting niet meer. De volgende activiteit, sporten, geeft een heel ander beeld. Hier worden helemaal geen mededeelnemers bij betrokken. Deelnemers zijn wel meer met mededeelnemers en coaches gaan kletsen in de buurt. Bij de tweede meting zijn er ook meer deelnemers die zelfstandig de deur uitgaan of met mededeelnemers. Het meest opvallend in de grafiek is dat bijna alle deelnemers (met uitzondering van één persoon) bij de tweede meting aangeven

weleens mededeelnemers te helpen met iets. Voorbeelden hiervan zijn het uitlaten van een hond, helpen met koken, helpen klussen, samen winkelen, emotionele steun bieden, et cetera. De rol van de BC-coach was en is nog steeds het belangrijkste bij het praten over gevoelens. Deelnemers zijn dit echter ook meer gaan doen met elkaar en met de vrijwilliger. Drie deelnemers geven aan nooit over gevoelens te praten en één deelnemer praat met een overige professional (psycholoog).

Figuur 4.5 Netwerkanalyse van Buurtcirkel-deelnemers op domein Sociale competenties

Conclusie

Op basis van de netwerksessies kunnen we voorzichtige conclusies trekken over de impact van Buurtcirkel op verschillende leefdomeinen van deelnemers. We zien dat de mededeelnemers het meest betrokken worden bij activiteiten op het huishoudelijke, maatschappelijke en sociale domein. Bij de tweede meting koken deelnemers vaak met elkaar en doen ze samen klusjes in en rondom het huis. Daarnaast doen ze leuke dingen met elkaar, kletsen ze in de buurt en gaan ze gezamenlijk de deur uit. Ook nemen ze weleens de auto met elkaar of reizen ze samen met het openbaar

vervoer. Ten slotte geven deelnemers elkaar veel hulp en praten ze over gevoelens met elkaar. In de interviews worden deze bevindingen door deelnemers en coaches bevestigd. Op de domeinen zelfverzorging en cognitieve competenties zien we dat deelnemers elkaar niet tot nauwelijks ondersteunen. Het is vooral de coach die ingezet wordt op het cognitieve domein. De coach helpt deelnemers vooral met de financiële administratie, het bellen naar instanties en het openen en afhandelen van brieven. De vrijwilliger is slechts zes keer door deelnemers genoemd bij de netwerksessie. Dit wijst erop dat vrijwilligers (nog) geen grote rol spelen in het leven van deelnemers, in vergelijking met coaches en mededeelnemers.

Er is bovendien nog weinig tot geen sprake van netwerkuitbreiding in de buurt (of daarbuiten) of via het netwerk van een vrijwilliger.

Impact Buurtcirkel op organisatie

5

5.1 Inleiding

In het vorige hoofdstuk is gekeken naar de impact van Buurtcirkel op deelnemers. We hebben bekeken hoe het netwerk van de deelnemers eruit ziet, in hoeverre zij zelfredzaamheid zijn, wat voor ondersteuning zij krijgen en van wie en wat de impact van Buurtcirkel is op hun leven. Voor een volledig beeld van het project dient ook het proces bestudeerd te worden: hoe verloopt de organisatie, hoe draaien de Buurtcirkels, hoe pakt men knelpunten aan of zou men die aan kunnen pakken en wat zijn succes- en faalfactoren? Pameijer wil uiteindelijk dat de professional die aan een Buurtcirkel verbonden is, steeds meer terugtreedt en dat de Buurtcirkel steeds meer zelfsturend wordt. Lijkt dit een realistisch doel? In dit hoofdstuk komen deze aspecten aan bod.

5.2 Tijdbestedingsonderzoek

Een van de doelen van Buurtcirkel is dat de deelnemers steeds minder afhankelijk worden van professionele zorg en steeds meer samenredzaam worden. De coaches zouden dus naarmate de Buurtcirkel langere tijd functioneert minder tijd nodig hebben voor de individuele begeleiding van de deelnemers. De mate van individuele ondersteuning door de coach in uren per week wordt in eerste instantie bepaald door iemands indicatie. Om inzicht te krijgen in het type activiteiten en de tijd die aan de verschillende activiteiten wordt besteed en de ontwikkeling daarin in kaart te brengen, is een tijdbestedingsonderzoek onder de coaches uitgevoerd. Na vooronderzoek door Pameijer en Risbo bleek het niet mogelijk om dit te baseren op de registraties van Pameijer omdat deze niet specifiek en uniform genoeg waren om onderscheid te maken tussen bijvoorbeeld individuele begeleiding en groepsactiviteiten. Daarom is uiteindelijk besloten deze gegevens zelf te verzamelen door aan de coaches te vragen om gedurende een bepaalde periode de tijd die zij besteden aan verschillende activiteiten te registreren. In eerste instantie was de opzet om de coaches te vragen dit voor een langere periode, idealiter een jaar, te doen. Zo zouden we kunnen kijken of de inzet van de coaches voor individuele begeleiding op den duur afnam. Helaas bleek dit niet haalbaar omdat het voor de coaches (erg) veel tijd kost om het formulier in te vullen. Uiteindelijk hebben de meeste coaches de urenstaatformulieren voor drie à vier maanden ingevuld. Deze periode is helaas te kort om zinvolle longitudinale analyses op te doen, maar geeft wel inzicht in de

tijd die wordt besteed aan de Buurtcirkel en de onderscheiden activiteiten. Voor een uitgebreidere beschrijving van de methoden zie hoofdstuk 3 *Methodologie*.

Coaches kunnen bij meer dan één Buurtcirkel betrokken zijn en andersom is het ook mogelijk dat bij een Buurtcirkel meer dan één coach betrokken is. In totaal zijn gegevens verzameld over de tijdbesteding van elf coaches die betrokken zijn bij zeventien verschillende Buurtcirkels.

Een eerste inventarisatie laat zien dat van de zeventien Buurtcirkels er in het eerste kwartaal van 2016 nog zeven Buurtcirkels in de opstartfase waren. Deze zeven Buurtcirkels hebben het grootste deel van het kwartaal (officieel) geen deelnemers. Aan deze opstartende Buurtcirkels besteden de coaches wel tijd, maar voornamelijk aan specifieke activiteiten die te maken hebben met de opzet van de Buurtcirkel. Denk daarbij bijvoorbeeld aan wervingsactiviteiten en de opbouw van het netwerk in de buurt. De beschikbare informatie is te beperkt om een valide beeld van de opstartende Buurtcirkels te schetsen. Om vertekening van de resultaten te voorkomen zijn deze zeven Buurtcirkels in de definitieve analyse buiten beschouwing gelaten.

Daarnaast zijn er Buurtcirkels waarvan de coach de urenstaatformulieren niet, niet volledig of niet goed heeft ingevuld. Bijvoorbeeld omdat men een maand vergeten was in te vullen, de coach van mening was dat invullen te veel tijd in beslag nam, er sprake was van een lange vakantie, langdurig of structureel ziekteverlof of ontslag. Deels kon dit worden ondervangen door missende waarden te imputeren op basis van gegevens die al wel bekend waren. In het geval dat een coach bijvoorbeeld de maand februari was vergeten in te vullen maar de maanden januari en maart wel correct had ingevuld, zijn de ontbrekende gegevens van februari berekend door het gemiddelde van de geschreven uren in de maanden januari en maart te nemen. Na deze correcties blijven er nog steeds drie Buurtcirkels over waarvoor de gegevens te onvolledig waren om een valide beeld te schetsen van de tijdbesteding aan de Buurtcirkel. Ook deze Buurtcirkels zijn in de analyse buiten beschouwing gelaten. De uiteindelijke analyse van de tijdbesteding is dus gedaan op zeven Buurtcirkels: de Tulp, het Kasteel, de Ster, de Molen, het Eiland, de Wolk en het Klimrek (zie tabel b5.1 en b5.2 in de bijlage voor meer informatie).

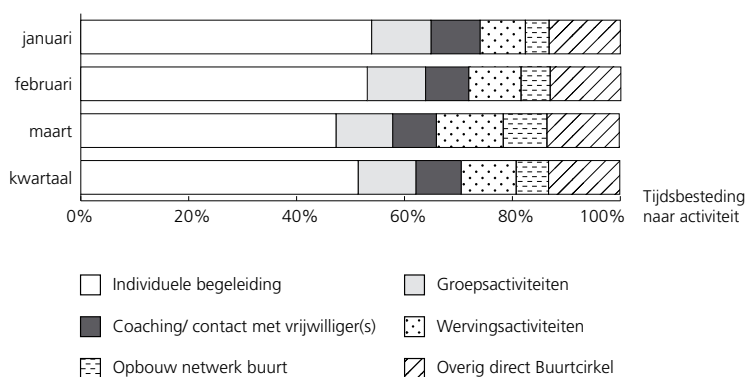
In tabel 5.1 worden de resultaten gepresenteerd. In het eerste kwartaal van 2016 hebben de coaches volgens de registraties in de urenstaatformulieren in totaal ruim 1.167 uur besteed aan de zeven Buurtcirkels. In de tabel is ook de tijd per maand opgenomen. Er zijn beperkte verschillen tussen de maanden. In januari en februari komt het totaal uit op 383 uur. In maart is er met 401 uur iets meer tijd geschreven. Het aantal officiële deelnemers aan deze zeven Buurtcirkels neemt toe van 43 in januari tot 45 in maart. Per deelnemer besteden de coaches gemiddeld zo'n negen uur per maand.

	jan	feb	mrt	kwartaal	jan	feb	mrt	kwartaal
Totaal	N	N	N	N	%	%	%	%
Individuele begeleiding	206,41	203,55	189,88	599,84	53,9	53,1	47,3	51,4
Groepsactiviteiten	42,08	41,25	42	125,33	11	10,8	10,5	10,7
Coaching/contact met vrijwilliger(s)	35,04	30,7	32,5	98,24	9,1	8	8,1	8,4
Wervingsactiviteiten	32,2	37	49,6	118,8	8,4	9,7	12,4	10,2
Opbouw netwerk buurt	16,73	20,5	32,55	69,78	4,4	5,4	8,1	6
Overig direct Buurtcirkel	50,6	50,1	54,95	155,65	13,2	13,1	13,6	13,3
Totaal	383,07	383,1	401,48	1167,65	100	100	100	100
Aantal deelnemers	43	44	45	44				
Totaal uren per deelnemer	8,9	8,7	8,9					

Tabel 5.1: Totale tijdbesteding naar activiteit voor de zeven Buurtcirkels

In figuur 5.1 is ook opgenomen aan welk type activiteiten de tijd wordt besteed. We zien dat gemiddeld genomen ongeveer de helft van de tijd wordt besteed aan individuele begeleiding. Bijna 11% wordt besteed aan groepsactiviteiten. De overige 40% van de tijd besteden de coaches aan contact/coaching van vrijwilligers (8,4%), wervingsactiviteiten (10,2%), opbouw van het buurtnetwerk (6,0%) en overige direct aan de Buurtcirkel gerelateerde activiteiten (13,2%).

Figuur 5.1 Totale tijdbesteding naar activiteit voor de zeven Buurtcirkels (in percentages)

5.3 Impact op begeleiding

De Buurtcirkel-aanpak is voor alle coaches nieuw. Het management van Pameijer selecteert bewust coaches die kunnen pionieren en heeft projectleiders om hen daarbij te ondersteunen. Toch geven coaches aan dat zij nog zoekende zijn in hun nieuwe rol. Zij maken een overgang door van hulpverlener naar coach en zitten nu en dan met de vraag wanneer een juist moment is om sturing te geven ('we gaan niet alleen gezellig koffiedrinken of wandelen'). Ze ervaren op momenten spanning tussen beleid (het is de bedoeling meer afstand nemen) en praktijk (intensievere begeleiding is soms noodzakelijk). Als de coaches nu terugblikken op het eerste jaar van een Buurtcirkel, dan zouden ze sommige dingen anders aangepakt willen hebben. De verschillende activiteiten die de coaches uitvoeren, vormen de leidraad van deze paragraaf en worden hier één voor één behandeld.

5.3.1 Wervingsactiviteiten

De eerste stap voor coaches bij het opzetten van een Buurtcirkel is netwerken in de buurt om deelnemers te vinden. Dit betekent in de praktijk dat coaches binnengestapt zijn bij verschillende zorgvoorzieningen om over Buurtcirkel te vertellen. Er zijn ook e-mails verstuurd aan cliënten op de wachtlijst van Pameijer en voorlichtingsavonden georganiseerd voor cliënten, jeugdteams en Wmo-consulenten. De meeste geïnterviewde coaches geven aan dat het in de praktijk toch wel lastig bleek om (genoeg) deelnemers te vinden.

‘Dat vind ik ook wel een beetje tegenvallen, hoe moeilijk het is om aan nieuwe deelnemers te komen. (...) Je moet er best wel hard aan trekken om die Buurtcirkel vol te krijgen. Dat had ik eigenlijk ook niet verwacht hoor.’ (Daniëlle, coach de Tulp)

Bijna alle coaches ervoeren enige terughoudendheid van begeleiders vanuit woonvoorzieningen (Begeleid Wonen¹⁹) om cliënten over te dragen aan een Buurtcirkel. De coaches geven hiervoor verschillende mogelijke verklaringen. Ten eerste wordt genoemd dat enkele collega's Buurtcirkel als concurrerend zorgconcept beschouwen en *‘bang zijn om hun eigen baan te verliezen.’* Ten tweede is het huidige zorgstelsel de afgelopen en toekomstige jaren aan flinke veranderingen onderhevig, waardoor het voor collega's in de zorg *‘lastig is om ook nog ruimte te hebben voor nieuwe dingen of andere dingen.’* Een derde en laatste verklaring is dat collega's uit woonvoorzieningen twijfelen over *‘of mensen het wel aankunnen of dat ze in een gat vallen’.* Om de stap van woonvoorziening naar Buurtcirkel toegankelijker te maken, krijgen cliënten de kans een aantal weken of maanden mee te kijken bij Buurtcirkel voordat zij zich officieel inschrijven. In deze vrijblijvende periode krijgen cliënten in feite dubbele ondersteuning omdat zij ook nog aanspraak maken op de woonvoorziening.²⁰ Zelfs als een Buurtcirkel al geruime tijd draait en naam bekendheid heeft in de buurt, kan de werving van deelnemers moeizaam gaan. Bij één van de Buurtcirkels (de Vlinder) is bijvoorbeeld na twee jaar bijna de stekker eruit getrokken omdat er zo weinig deelnemers waren en er weinig activiteit in de groep zat. Uiteindelijk zijn er nieuwe deelnemers bijgekomen en is er een nieuwe energie ontstaan, maar de coach is van mening dat het *‘echt wel een hobbelige weg geweest is’.*

De geïnterviewde coaches en vrijwilliger geven aan dat het bij de werving van nieuwe deelnemers belangrijk is rekening te houden met de groepssamenstelling. Dit speelt namelijk mee in het succes van de Buurtcirkel. De leeftijd, culturele achtergrond, het IQ, de ondersteuningsvraag en het geslacht van deelnemers zijn van invloed op de groepsdynamiek en daar proberen coaches op hun eigen manier rekening mee te houden. Het blijkt in de praktijk goed te werken als de groep divers en heterogeen is. Een coach omschrijft dit als volgt:

19 Iemand woont tijdelijk zelfstandig in een woning (van Pameijer) en heeft nog (even) nabijheid nodig. Begeleid wonen kan zowel in een groep als individueel. Soms kan iemand wel zelfstandig wonen, maar is (nog) niet in staat om zelf te huren. Meer informatie over begeleid wonen via <https://zakelijk.pameijer.nl/onderwerpen/wonen>

20 Inmiddels worden deelnemers bij aanvang ingeschreven bij Buurtcirkel, ook wanneer zij nog twijfelen en uit hun verblijfsbeschikking (voor wonen) wordt het tarief deelname Buurtcirkel basis betaald. Er is dus geen sprake meer van extra kosten.

‘Het gaat niet om makkelijk en moeilijk, maar het was wel een groep die mooi opgebouwd was. Qua diversiteit heel divers in de ondersteuningsvraag, divers in leeftijd, divers in man-vrouw. (...) Ja, toch wel een klein beetje een culturele diversiteit, dat gaan we hier wat meer zien denk ik. Ik denk dat dat ook wel werkt.’ (Yvonne, coach de Ster)

Het IQ van deelnemers kan ook een rol spelen in de groepsdynamiek. Coach Anna merkt op dat iemand met een hoog IQ bijvoorbeeld te dominant kan zijn in een groep van deelnemers met een licht verstandelijke beperking. De coaches proberen dit soort groepsdynamieken bij nieuwe deelnemers in de gaten te houden en bij te sturen als dat nodig is. Een andere coach probeert bijvoorbeeld ook altijd in te schatten of er een ‘match’ is tussen een nieuwe deelnemer en de groep.

‘Kijken of we ook een beetje aanvoelen of er een match is. Bijvoorbeeld in een buurt bestond de groep uit allemaal 40-jarige mannen en een Marokkaanse mevrouw van middelbare leeftijd, daar was geen klik. Nou, dat kan ik ook best wel begrijpen. (...) Dus ik heb gezegd: “Wellicht kun je aansluiten bij een andere Buurtcirkel, want daar zijn ook twee dames van jouw leeftijd en kijk of daar de verbinding is die je zoekt.” Dus op die manier ben ik daar altijd wel mee bezig, om een beetje te kijken of er een match is qua leeftijd. Het hoeft niet altijd, want een Martijn, die 65+ is en een Ollie die eind 20 is, die vinden elkaar op een bepaalde manier ook. En dan misschien niet als de beste matties, maar misschien juist wel in een andere rol waar je weer veel van kan leren, dus het is niet altijd zo leeftijds- of cultuurgebonden.’ (Chantal, coach de Vlinder)

5.3.2 Groepsbijeenkomsten

De coaches hebben bij de participatieve voortgangssessie met elkaar besproken hoe Buurtcirkels kunnen bijdragen aan zelfredzaamheid en talentontwikkeling van deelnemers. Het is van essentieel belang dat er bij de groepsbijeenkomsten een veilige sfeer ontstaat waarbinnen deelnemers veiligheid en vertrouwen ervaren. Dit proces kost tijd. In de opstartfase (die per Buurtcirkel varieert) is er nog veel professionele begeleiding en ondersteuning nodig bij groepsbijeenkomsten omdat het allemaal nieuw en spannend is voor deelnemers in vergelijking met hun veilige vertrouwde (zorg)omgeving. Dit is bij de interviews en participatieve voortgangssessie zeer vaak benadrukt door coaches. Op de lange termijn is het uitgangspunt dat deelnemers zelf initiatief nemen, maar de eerste maanden kan dit eigenlijk nog niet verwacht worden van deelnemers. Deelnemers die uit een zorgsysteem komen waarin ze altijd begeleiding krijgen, vinden het lastig om zelf initiatief te nemen. In het begin is dit iets wat juist gestimuleerd moet worden door coaches.

'Soms moet je iets intensiever ondersteunen aan het begin voordat je de stap terug kunt maken. (...) Het is natuurlijk wel de bedoeling dat ze het zelf gaan bedenken, dat ze het zelf gaan doen en niet dat wij dat blijven doen. Alleen in het begin is het natuurlijk prettig, het is al zo spannend en zo eng.'
(Yvonne, coach de Ster)

Ook een andere coach is zich bewust van de spanning die deelnemers in het begin ervaren als zij met ideeën of initiatieven moeten komen. Het helpt om in dit proces veel complimenten te geven en kleine dingen te benoemen die goed gaan.

'Dat vinden ze heel lastig, dus wij moeten ze gewoon héél erg positief benaderen en als ze met een idee komen héél enthousiast zijn.' (Susan, coach de Vlinder)

Weer een andere coach heeft ook persoonlijk ervaren dat het bij de opstart van belang is een bepaalde mate van sturing en begeleiding te geven. Deze coach geeft aan dat het echt nodig is om een aantal lijnen bij de start uit te zetten. Binnen deze lijnen moet er dan wel genoeg ruimte en vrijheid blijven voor deelnemers om, in hun eigen tempo, met ideeën en initiatieven te komen. Het kan verleidelijk zijn voor coaches om zelf de ruimte te vullen als er niets vanuit de groep komt, omdat het ongemakkelijk stil is bijvoorbeeld. Echter, de ervaring leert dat deelnemers meer eigenaarschap en verantwoordelijkheid voelen als zij zelf een idee of activiteit verzinnen.

'Voor mijn idee en gevoel heb ik toen nog wel te veel mijn ding doorgezet. Maar omdat er ook weinig uit de groep kwam en ik dacht nu moeten we iets gaan doen en ik voelde een bepaalde druk. Er moet wel iets gaan gebeuren nu want ze hebben elkaar heel lang niet gezien en het is een soort doodgebloed. Met de ervaring die ik nu heb zou ik het toen denk ik wel anders gedaan hebben.' (Daniëlle, coach de Tulp)

Uit bovenstaand citaat komt naar voren dat het voor coaches zoeken is naar een balans tussen sturing/begeleiding en het geven van voldoende ruimte aan deelnemers om zelf met initiatieven te komen. Tijdens de participatieve voortgangssessie hebben meerdere coaches aangegeven dat ze bij groepsbijeenkomsten vaak zelf oplossingen bedachten, omdat het sneller en makkelijker is om dingen zelf op te pakken. Echter, om deelnemers te activeren kan de coach het beste de hulpvragen van deelnemers neerleggen in de groep in plaats van zelf direct oplossingen bedenken. Dit komt ook terug in één van de interviews:

‘Dat je af en toe ook doet alsof je het gewoon niet weet. Terwijl je dan wel denkt: o ja, ik zou het eigenlijk wel willen zeggen maar nee, weet jij het? En dan vaak weten ze het zelf dan wel.’ (Nathalie, coach de Vlinder)

Het verschilt sterk per Buurtcirkel in welke mate deelnemers begeleiding nodig hebben bij het oppakken van activiteiten. De samenstelling van de groep is hierop van invloed. Bij sommige Buurtcirkels is er nog altijd meer sturing nodig dan bij anderen.

‘Hier dus de hele avond zitten om te bedenken wat je dan zou kunnen gaan doen met z’n allen en een hele avond om te bedenken: hoe plan je nou een uitje? (...) Dat heeft ook wel z’n charme. Ja, want het is gewoon voor hun, ze zijn het allemaal niet gewend. Kijk, bij Buurtcirkel de Ster daar zit gewoon iemand die heeft als talent plannen en organiseren. Dus die plant en organiseert wel, die weet alles, die weet het allang.’ (Yvonne, coach de Ster)

Het is belangrijk om rekening te houden met de verschillen tussen deelnemers. Het verschilt van persoon tot persoon hoe gemakkelijk activiteiten opgepakt worden, maar ook hoe hoog/laag de drempel is om te helpen of hulp te vragen. Hoe dan ook worden deelnemers door de Buurtcirkel gestimuleerd een nieuwe denkwijze te ontwikkelen waarbij zij zelf om hulp moeten vragen bij anderen.

Naast de samenstelling van de groep is ook de frequentie van groepsbijeenkomsten belangrijk in het gehele proces van een Buurtcirkel. De ervaring leert dat de frequentie van bijeenkomsten belangrijk is om een veilige omgeving en binding tussen deelnemers te creëren. De geïnterviewde coaches zijn er het erover eens dat een wekelijks bijeenkomst de beste optie is, zelfs als de groep het bij een startende Buurtcirkel liever anders ziet. Een constructieve sociale cohesie binnen de groep komt langzamer op gang wanneer de bijeenkomsten minder frequent plaatsvinden.

5.3.3 Individuele begeleiding

Een onderdeel van het werk van de Buurtcirkelcoaches is individuele begeleiding van de deelnemers. Deelnemers hebben op individueel niveau een ondersteuningsplan bij Pameijer waarin doelen gesteld zijn. Daarin beschrijven de coaches, vrijwilliger of deelnemers zelf hoe ze via Buurtcirkel persoonlijke doelen willen bereiken. Doelen kunnen uiteenlopen van zelfstandig wonen tot emotioneel welbevinden. De mate van individuele ondersteuning door de coach in uren per week wordt bepaald door iemands indicatie. Uiteindelijk is het de bedoeling dat de individuele ondersteuning afneemt omdat deelnemers bij elkaar en bij buurtbewoners terecht kunnen met (hulp)vragen. Echter volgens de coaches, is het onrealistisch om te verwachten dat alle deelnemers volledig onafhankelijk worden van de individuele

begeleiding van de coach. De frequentie en intensiteit van individuele begeleiding kan wel verminderen of veranderen, maar bij een groot aantal deelnemers niet helemaal wegvallen. Sommige taken die bij de individuele afspraken tussen coach en deelnemer uitgevoerd worden, zijn zeer moeilijk over te dragen aan andere deelnemers of een vrijwilliger. Dit betreft voornamelijk privacygevoelige werkzaamheden zoals het op orde brengen van de (financiële) administratie. Bovendien kunnen brieven van (financiële) instanties veel emoties oproepen bij deelnemers waardoor ze bijvoorbeeld in paniek of gespannen raken. De coach biedt in dat geval ondersteuning van pragmatische en emotionele aard. De individuele afspraken tussen coach en deelnemer worden eveneens gebruikt om sturing te geven aan deelnemers bij het groepsproces. Meerdere coaches proberen bijvoorbeeld bepaalde thema's die ter sprake komen bij de individuele afspraken vervolgens in de groepsbijeenkomsten aan bod te laten komen. Of ze proberen deelnemers bij individuele afspraken te stimuleren om ideeën in de groep te gooien. Maar ook als deelnemers (hulp)vragen hebben, adviseren coaches hen wel eens dit met anderen te bespreken.

Volgens één van de coaches is een Buurtcirkel (grotendeels) geslaagd als deelnemers haar gaan bellen als ze individuele begeleiding of hulp nodig hebben in plaats van de wekelijkse vastgelegde afspraak. Ze vertelt hierover het volgende:

'Daarnaast qua ondersteuning van de deelnemers zou ik het zelf heel mooi vinden als ik echt alleen nog maar ingezet word of gevraagd word door de deelnemers als ze echt ondersteuning nodig hebben. Dus geen vaste afspraken meer, maar gewoon echt wanneer zij dat nodig hebben. (..) We hadden dat laatst, we waren bij iemand vorige week vrijdag. Nou, dan kom je er meer voor het sociale contact eigenlijk. Het is meer de gewenning en het sociale contact; iemand heeft niet echt iets om met jou te doen of te bespreken. Geen post, geen dingen die werkelijk op dat moment urgent zijn. En ik zou het mooi vinden als iemand mij dan af zou bellen en zou zeggen: "Joh, weet je ik heb eigenlijk op dit moment niet echt iets te bespreken of te doen."' (Yvonne, coach de Ster)

Dit citaat geeft een goed beeld van de individuele begeleiding die coaches bieden. Nu is het soms nog zo dat afspraken tussen coach en deelnemer berusten op sociale gewoonte en niet op daadwerkelijke hulpverlening. Er zijn al wel voorbeelden van deelnemers die minder individuele ondersteuning ontvangen sinds ze langdurig meedraaien met een Buurtcirkel. Een projectleider van Pameijer vertelt over een deelnemer die al twee jaar aangesloten is bij een Buurtcirkel.

‘Die jongen krijgt geen beschikking voor individuele begeleiding maar wel voor deelname aan Buurtcirkel. Dus die zit nu twee jaar bij Buurtcirkel, die heeft daarvoor altijd heel lang in klinische opnames gezeten, woonvormen en die zegt: “Ik wil nog wel een lijntje houden. Dus die doet wel mee aan Buurtcirkel als systeem.”’ (Laura, projectleider)

Dit is een voorbeeld van een deelnemer die in de loop der tijd de individuele ondersteuning heeft afgebouwd, maar wel behoefte heeft aan een opvangsysteem.

5.3.4 Vrijwilliger(s)

In het Buurtcirkelconcept spelen ook vrijwilligers een rol. Bij veel Buurtcirkels is dit echter nog een zeer beperkte rol.

De vrijwilligers zijn via verschillende wegen gevonden. Een coach heeft bijvoorbeeld vacatures afgedrukt en uitgedeeld aan deelnemers, die zij vervolgens neergelegd hebben bij supermarkten in de buurt. Uiteindelijk is via deze weg een vrijwilliger gevonden. Echter, de doorstroom van vrijwilligers is hoog. Het is lastig om vrijwilligers te vinden die zich voor een langere tijd committeren aan Buurtcirkel.

‘Zij is dus weggegaan, zij kreeg een betaalde baan en zij is gewoon van de een op andere dag weggegaan en ze heeft die jongeren geen gedag gezegd en dat is dus wel het gevaar.’ (Anna, deelnemer de Molen)

Op de lange termijn krijgt de vrijwilliger een cruciale rol, omdat een Buurtcirkel met de hulp en coaching van de vrijwilliger zelfstandig zou moeten gaan draaien. Het is niet voor alle coaches duidelijk wat het precieze takenpakket van een vrijwilliger is. Dat verschilt per Buurtcirkel, per vrijwilliger en per coach. De rol van de vrijwilliger is flexibel en kan op verschillende manieren vorm krijgen. In theorie is de vrijwilliger een verbinder en helpt hij/zij het netwerk van deelnemers te vergroten via buurtcontacten. De vrijwilliger moet bijdragen aan de zelfstandigheid van deelnemers door ze aan elkaar en aan de buurt te verbinden. De geïnterviewde coaches en vrijwilliger hebben op basis van hun ervaringen een aantal gedeelde ideeën over op welke manier de vrijwilliger het beste bij kan dragen aan de Buurtcirkel.

Ten eerste dient de vrijwilliger zich niet boven de groep te plaatsen, maar zich bijvoorbeeld kwetsbaar en gelijkwaardig op te stellen.

De vrijwilliger dient echt een onderdeel van de groep deelnemers te worden en haar/zijn plekje te daarin te vinden. In het citaat hieronder legt een vrijwilliger uit hoe zij dit aangepakt heeft bij de bijeenkomsten.

'Ik ben geen professional en ik heb geen verstand van dingen, dus tegen mij kan je gewoon dingen zeggen. Ik rapporteer niet en ik ben toch anders. Ik sta daar een beetje tussen, het is laagdrempeliger. En dat is makkelijker. (...) En ik heb ook wel gelijk al laten merken, dat ik ook wat ervaring heb in de psychiatrie en ze weten ook dat ik de opleiding tot ervaringsdeskundige wil gaan doen, dat scheelt ook. Ik zeg ook wel vaak dat ik dingen herken of gewoon dingen waar ze tegen aanlopen die ik ook wel snap. Dus dat is toch een beetje een andere rol dan. En zelf vaak toegeven dat ik ook met dingen hulp nodig heb, dat hielp ook heel erg voor ze.' (Simone, vrijwilliger de Vlinder)

Dit citaat illustreert dat de drempel voor deelnemers lager kan zijn om op de vrijwilliger af te stappen (in plaats van op de coach), omdat zij geen 'professional' is. De vrijwilliger heeft zich kwetsbaar opgesteld door haar ervaringen binnen de psychiatrie te delen met de groep en soms ook zelf om hulp te vragen. Hierdoor is het makkelijker voor deelnemers om bij haar om hulp te vragen en met haar contact op te nemen. Het kan een kwestie van tijd zijn voordat dit proces in gang gezet is omdat deelnemers het vanuit de hulpverlening gewend zijn om hulp te vragen bij een professional in plaats van bij een vrijwilliger (of andere deelnemers).

Een tweede veelgenoemde wens van coaches is dat een vrijwilliger uit de buurt/wijk komt. Enerzijds omdat de vrijwilliger op deze manier deelnemers kennis kan laten maken met buurtbewoners, instellingen, organisaties en activiteiten in de wijk. Anderzijds omdat een vrijwilliger makkelijker even langs kan gaan bij deelnemers als ze bij elkaar in de buurt wonen.

Ten derde geven coaches te kennen dat communicatie en afspraken tussen coach en vrijwilliger zeer belangrijk zijn. Er dienen afspraken gemaakt te worden over wat de verantwoordelijkheden van de vrijwilliger zijn en op welk punt de coach de begeleiding overneemt. Een coach noemt dit een 'gedeelde verantwoordelijkheid' van coach en vrijwilliger. De meeste coaches spreken om de week af met de vrijwilliger om de gang van zaken en eventuele incidenten te bespreken. Waar loopt de vrijwilliger tegenaan? Zijn er dingen die anders kunnen? Zijn er dingen die de vrijwilliger niet prettig vindt? Het komt in de praktijk namelijk voor dat een vrijwilliger zich niet op haar/zijn gemak voelt bij bepaalde zaken. Een coach vertelt:

'Laatst toen kwam er iemand met een heel zwaar verhaal en dan verwijst ze [de vrijwilliger] wel meteen door naar mij. Dus dat vind ik wel heel prettig en dat is denk ik per vrijwilliger wel verschillend van wat wil je doen? Dat bespreken we van tevoren.' (Daniëlle, coach de Tulp)

Verder zijn coaches van mening dat sommige privacygevoelige dingen, zoals de financiële administratie van deelnemers, niet zomaar overgenomen kunnen worden door een vrijwilliger. Deelnemers kunnen wantrouwig zijn tegenover vrijwilligers (maar ook tegenover familieleden of vrienden) als het privacygevoelige taken betreft en vertrouwen dit alleen toe aan professionals (zoals de coach of de bewindvoerder).

Ten slotte is het zoeken naar een balans waarbij de vrijwilliger de regie neemt als het nodig is maar ook (indirect) deelnemers activeert en stimuleert om zelf actie te ondernemen door zich terug te trekken. Vanuit deze invalshoek heeft de geïnterviewde vrijwilliger een aantal voorbeelden gegeven van methoden om deelnemers te activeren en aan elkaar te verbinden. Als deelnemers een (hulp)vraag hebben, probeert ze hen bijvoorbeeld door te verwijzen naar andere deelnemers, door te zeggen dat ze geen tijd heeft of het niet weet, terwijl dit niet echt het geval is. Ook nodigt de vrijwilliger vaak een andere deelnemer uit als ze op bezoek gaat bij een deelnemer. Tevens is de vrijwilliger een keer (in samenspraak met de coach) een half uur te laat gearriveerd bij een bijeenkomst zodat deelnemers ervoeren hoe het is zonder vrijwilliger. Vervolgens heeft de vrijwilliger dit wel eerlijk verteld en geëvalueerd met de groep hoe het is gegaan is zonder haar aanwezigheid. Ook heeft de vrijwilliger regelmatig deelnemers uitgenodigd voor activiteiten in de buurt waar zij zelf naartoe zou gaan. Dat bleek te werken. Inmiddels maakt zij een planning voor drie à vier maanden van activiteiten in de buurt.

‘Echt een kalendertje gemaakt en ik ben er nu weer eentje aan het maken voor de komende maanden. En dat vonden ze toch allemaal wel heel fijn. Ik had ook een aantal dingen erop gezet waar ik zelf dan helemaal niet bij was en dan gingen er toch een aantal vaak heen. Mensen vonden dat toch wel leuk, dan kwamen ze toch weer op nieuwe plekken en het is dan ook niet erg dat je er eens een keertje niet bij bent. Je hoeft niet naar alles.’ (Simone, vrijwilliger de Vlinder)

5.3.5 Opbouw netwerk buurt

Veel coaches zijn het erover eens dat Buurtcirkel het netwerk van deelnemers vergroot. Zij zien het als vanzelfsprekend dat het bij elkaar komen en leren kennen van mensen die in een soortgelijke positie verkeren het netwerk vergroot. In sommige gevallen is het vergroten van iemands netwerk binnen de grenzen van de Buurtcirkel al winst en het maximaal haalbare. Echter, het is belangrijk om als coach te blijven sturen op het vergroten van het netwerk, ook buiten de Buurtcirkel. Het risico bestaat dat deelnemers zich anders gaan isoleren binnen de Buurtcirkel. Het is dus van belang om buurt(bewoners) te betrekken bij de Buurtcirkel en andersom. Ook een projectleider uit hierover haar zorgen:

‘Dat vind ik wel een risico in die zin, het moet ook weer geen groepje aparte mensen worden op zich. (..) Dat is wel een heel belangrijk aandachtspunt, dat het niet alleen maar daarbinnen is.’ (Laura, projectleider)

De mate waarin deelnemers hun wijk leren kennen en actief mee doen in de buurt, varieert per Buurtcirkel. Bij veel Buurtcirkels is er een afstand tussen de buurt en deelnemers. In deze buurten zou er volgens coaches meer bekendheid in de buurt moeten komen over de Buurtcirkel. De ervaring leert dat het tijd kost voordat deelnemers zelfstandig eropuit durven gaan in de wijk. Uiteindelijk leggen deelnemers wel makkelijker contact in de buurt met niet-deelnemers, omdat zij sociale vaardigheden ontwikkelen binnen de Buurtcirkel. Soms werven deelnemers in de buurt bijvoorbeeld zelfstandig andere (potentiële) deelnemers voor de Buurtcirkel. Hierdoor krijgt de Buurtcirkel als concept meer bekendheid in de buurt. Bij sommige Buurtcirkels delen deelnemers kennis en ervaringen over ‘hotspots’ (leuke plekken) in de wijk met elkaar.

5.3.6 Ondersteuning vanuit Pameijer

Er wordt in de opstartfase van Buurtcirkel (eind 2014) gewerkt met voortgangsrapportages vanuit Pameijer waarin coaches elke maand bijhouden hoe het gegaan is met de Buurtcirkel. De voortgangsrapportages worden vervolgens maandelijks een-op-een besproken met de projectleider. Dit ervaren de coaches als prettig, omdat je in het begin tegen dingen aan loopt en moet wennen aan een andere manier van werken. Ondanks deze maandelijks voortgangsafspraken ervoeren coaches in de eerste maanden van Buurtcirkel te weinig sturing vanuit de organisatie. Er werd weleens een mail rondgestuurd om (inter)visie bijeenkomsten te organiseren voor en door coaches, maar in de praktijk kwam dit moeilijk tot stand doordat groepen veranderden, agenda's langs elkaar heen liepen en coaches wisselden van Buurtcirkel. Coaches hebben destijds aangegeven dat Pameijer hier meer *‘bovenop had mogen zitten’* zodat mensen het eerste half jaar *‘niet hun eigen wiel aan het uitvinden zijn’*. Een coach die op dat moment drie maanden werkt bij Buurtcirkel, vertelt ook dat ze meer aangereikt had willen krijgen vanuit de organisatie.

‘Ik denk dat je bij zo’n hele voorbereiding voor een Buurtcirkel best wel wat meer handvatten mee zou kunnen krijgen, hoe kan je het aanpakken? (..) Omdat het allemaal zo nieuw is, iedereen loopt tegen dingen aan en waarschijnlijk moet je daar echt een halve dag voor uittrekken, want je zit met heel veel mensen, er zijn gewoon heel veel dingen. (..) Daar zou ik wel behoefte aan hebben, van hé, hoe doe jij dat nou?’ (Nathalie, coach de Vlinder)

Ook bij de participatieve voortgangssessie gaven coaches aan dat er bij de opstartfase van Buurtcirkel veel onduidelijkheid en chaos was. Echter, sinds het concept Buurtcirkel uit de kinderschoenen is, is er veel veranderd. De maandelijkse overleggen voor coaches hebben wat meer structuur gekregen, er bestaat een website met informatie en er is veel documentatie (zoals een folder) over Buurtcirkel beschikbaar. Bovendien lijken er nu meer formele contactuele structuren te zijn tussen coaches waardoor ze elkaar makkelijker benaderen en helpen. De projectleider van Pameijer vertelt dat coaches nu ook trainingen krijgen omtrent groepsprocessen.

‘Daar trainen wij ook op, dat je weet wat jouw interventies zijn. Het is niet per se altijd verkeerd om te interveniëren, maar weet wat voor effect die interventies hebben. En dat betekent niet dat je het altijd helemaal kunt sturen, maar het hele proces van elkaar helpen en op gang brengen, dat vraagt ook wel om proberen en daar gevoel voor te hebben.’ (Laura, projectleider)

Pameijer heeft ook besloten dat de opstartfase van een Buurtcirkel gerekt mag worden. Alles hoeft niet meteen perfect te zijn en er kan in de praktijk langer geoefend worden. Hierdoor ervaren coaches minder druk. In Arnhem wordt nu een nieuwe Buurtcirkel gestart waarbij de coaches bijvoorbeeld een wekelijks intervisiemoment hebben met de projectleider. Dit ervaren de betrokken coaches als positief. Desalniettemin heeft een aantal coaches ook in deze fase nog wel wat verbeterpunten uitgesproken voor de begeleiding vanuit Pameijer. Zo heeft een coach bijvoorbeeld nog steeds behoefte aan ondersteuning in de vorm van bepaalde praktische methoden.

‘Kijk, er is een hoop papierwinkel te vinden, maar ergens zou het wel fijn zijn als je gewoon een soort van toolbox hebt met welke dingen, met een soort ideeën over wat je kan doen om kennis te maken, wat kan je doen om samenwerking te stimuleren, wat kan je doen om je groep in harmonie te brengen. Dat zijn wel belangrijke dingen.’ (Yvonne, coach de Ster)

Het blijft voor coaches zoeken naar een juiste manier van werken, ook als een Buurtcirkel eenmaal draait. Het is voor coaches zoeken naar werkwijzen die aansluiten bij het nieuwe, innovatieve gedachtegoed van het Buurtcirkel-concept. De projectleiding van Pameijer laat coaches vrij om zelf een draai te geven aan de Buurtcirkel, juist omdat elke Buurtcirkel anders is. Een projectleider omschrijft deze visie als volgt:

'Elke Buurtcirkel is ook gewoon anders, want er zitten andere deelnemers, er zitten andere vrijwilligers en er zijn andere medewerkers. En een ideale Buurtcirkelcoach, ik ben diegene ook niet echt. Iedereen heeft gewoon weer hele andere dingen en je ziet wel een effect van de werkwijze van die personen denk ik.' (Helena, projectleider)

Ondanks de ruimte en vrijheid voor coaches binnen een Buurtcirkel, houdt de projectleiding wel toezicht op het functioneren van coaches. In sommige gevallen zijn coaches bijvoorbeeld bij een Buurtcirkel weggehaald of verplaatst naar een andere Buurtcirkel.

'We hebben ook wel een Buurtcirkelcoach ergens afgehaald twee keer, dat het toch wel een hele goede individuele ondersteuning was, maar geen goede Buurtcirkelcoach.' (Laura, projectleider)

Het is belangrijk dat coaches in staat zijn vanuit een Buurtcirkelvisie te werken. Als dat lukt, is er vrijheid en ruimte om er verder zelf invulling aan te geven als coach.

5.4 Conclusie

In dit hoofdstuk is aandacht besteed aan de rol van coaches, vrijwilligers en projectleiders bij Buurtcirkels. Beschreven is hoe de werving van deelnemers, groepsbijeenkomsten, individuele begeleiding, de vrijwilliger, opbouw (buurt)netwerk en begeleiding vanuit Pameijer vorm gekregen hebben. Daarnaast is de tijdbesteding van coaches geanalyseerd. Op basis van deze bevindingen kunnen we een antwoord formuleren op de vraag hoe de begeleiding van Buurtcirkels verloopt en welke succes- en faalfactoren hierop van invloed zijn. Nu Buurtcirkels langere tijd in ontwikkeling is, is er ook meer bekend over wat wel en niet werkt in de begeleiding van groepen en deelnemers. Deze kennis van de praktijk is cruciaal voor de voortzetting van het programma en het behalen van langeretermijndoelstellingen: minder professionele begeleiding en meer zelf- en samenredzaamheid.

De begeleiding van Buurtcirkels verliep bij de start moeizaam. De werving van deelnemers verliep stroef en de medewerking van collega's uit de sociale sector liet soms ook te wensen over. Ook zijn coaches vanaf het begin zoekende geweest naar een juist invulling van hun functie en de balans tussen professionele ondersteuning en het stimuleren van zelfredzaamheid. Vanuit Pameijer kregen coaches veel vrijheid om naar eigen inzicht een Buurtcirkel op te richten en te ontwikkelen. In theorie en op papier waren de doelstellingen helder, maar in de praktijk liepen coaches tegen situaties aan waar zij niet altijd een oplossing voor hadden. Vanuit

de Buurtcirkelvisie dienen coaches bijvoorbeeld veel vrijheid en ruimte te geven aan deelnemers, maar in de praktijk was er bij de start juist veel sturing bij groepsbijeenkomsten nodig. Inmiddels zijn er meer contactmomenten tussen coaches, worden er regelmatig (inter)visie bijeenkomsten georganiseerd en ervaren coaches meer sturing en begeleiding vanuit Pameijer.

Een antwoord op de vraag of individuele begeleiding van deelnemers op de lange termijn afneemt door Buurtcirkel, is moeilijk te geven. We zien dat in het eerste kwartaal van 2016 gemiddeld genomen ongeveer de helft van de tijd van coaches wordt besteed aan individuele begeleiding. Bijna 11% wordt besteed aan groepsactiviteiten. De overige 40% van de tijd besteden de coaches aan contact/coaching van vrijwilligers (8,4%), wervingsactiviteiten (10,2%), opbouw van het buurtnetwerk (6,0%) en overige direct aan de Buurtcirkel gerelateerde activiteiten (13,2%). Echter, deze bevindingen geven geen inzicht in eventuele veranderingen (toename of afname) in de tijdbesteding van coaches. We weten bijvoorbeeld niet of er in een later stadium van Buurtcirkel minder tijd wordt besteed aan individuele begeleiding van deelnemers door coaches. Gedurende de interviews zijn er wel voorbeelden gegeven van deelnemers waar de individuele begeleiding flink tot volledig afgenomen is. Maar er zijn evengoed voorbeelden van deelnemers die nog altijd evenveel individuele begeleiding ontvangen als aan het begin van de Buurtcirkel. Privacygevoelige werkzaamheden zoals (financiële) administratie kunnen volgens coaches zeer moeilijk overgenomen worden door mededeelnemers of vrijwilligers.

Overige bevindingen

Buurtcirkel

6

6.1 Tevredenheidsanalyse

In dit hoofdstuk behandelen we de overige resultaten uit het deelnemerstevredenheidsonderzoek van Pameijer. Risbo heeft die gegevens in het kader van het onderzoek geanalyseerd. In het deelnemerstevredenheidsonderzoek is onder andere onderzocht in hoeverre deelnemers tevreden zijn over de ondersteuning door mededeelnemers, de vrijwilliger en coach. Op twaalf verschillende stellingen over dit onderwerp hebben respondenten kunnen aangeven in hoeverre zij het ermee eens zijn (categorieën: ja, een beetje, nee, n.v.t.).

Ondersteuning door mededeelnemers

Tabel 6.1 laat zien dat ondersteuning door mededeelnemers gemeten is aan de hand van vier verschillende items. Op een van de items hebben alle respondenten positief geantwoord: iedereen voelt zich volledig of een beetje op zijn/haar gemak in het contact met andere deelnemers (100%). Ook vindt bijna iedereen dat mededeelnemers hun afspraken nakomen (93,5%). Ten slotte is een grote meerderheid positief over de ondersteuning van mededeelnemers bij vragen (87,1%) en zijn ze tevreden over de tips die ze krijgen (83,9%). Als we ondersteuning door mededeelnemers in zijn totaliteit bekijken, zijn de meeste deelnemers tevreden. Een zeer kleine groep is niet positief over de ondersteuning door mededeelnemers en voor sommige deelnemers is het niet van toepassing.

	ja	een beetje	nee	nvt
De deelnemers ondersteunen mij met mijn vragen	48,4	38,7	3,2	9,7
Ik ben tevreden over de tips die ik krijg	58,1	25,8	3,2	12,9
De mededeelnemers komen hun afspraken na	77,4	16,1	6,5	0
Ik voel mij op mijn gemak in het contact met de andere deelnemers	83,9	16,1	0	0

Tabel 6.1: Ondersteuning door andere deelnemers

Ondersteuning door een vrijwilliger

Tabel 6.2 laat een viertal stellingen zien die gaan over ondersteuning door de vrijwilliger. Een mogelijke verklaring voor de hogere percentages ‘niet van toepassing’ is dat niet bij alle Buurtcirkels een vrijwilliger aangesloten is. Als er wel een vrijwilliger aangesloten is, dan komt de vrijwilliger volgens de meeste deelnemers wel zijn/haar afspraken na (83,9%). Ook kunnen veel deelnemers met vragen terecht bij de vrijwilliger (83,9%). Een iets kleiner percentage heeft het idee dat de vrijwilliger vervolgens ook ondersteuning biedt bij het oplossen van deze vragen (74,9%). Bij de vrijwilliger voelt ook nog steeds een grote meerderheid zich op zijn gemak (80,6%), slechts een klein aantal deelnemers voelt zich niet op hun gemak (6,5%). Over het algemeen zijn deelnemers positief over de ondersteuning door de vrijwilliger.

	ja	een beetje	nee	nvt
Ik kan met mijn vragen bij de vrijwilliger terecht	61,3	22,6	6,5	9,7
De vrijwilliger ondersteunt mij bij het oplossen van mijn vragen	45,2	29,0	6,5	19,4
De vrijwilliger komt zijn of haar afspraken na	64,5	19,4	3,2	12,9
Ik voel mij op mijn gemak in het contact met de vrijwilliger	67,7	12,9	6,5	12,9

Tabel 6.2: Ondersteuning door de vrijwilliger

Ondersteuning door een coach

Tabel 6.3 laat vijf stellingen zien die gaan over begeleiding van de coach. Alle deelnemers hebben aangegeven zich volledig of een beetje op hun gemak te voelen bij de coach (100%). Ook zijn alle deelnemers van mening dat de coach goede tips/adviezen geeft (100%) en altijd zijn of haar afspraken nakomt (100%). Echter, het is vanuit het Buurtcirkelconcept de bedoeling dat ondersteuning door de coach (deels) overgenomen wordt door mededeelnemers of de vrijwilliger. Hier zijn twee extra stellingen voor opgenomen die gaan over in hoeverre de coach helpt bij het betrekken van mededeelnemers en de vrijwilliger. Het blijkt dat de coach bijna alle gevallen deelnemers helpt met kijken hoe andere deelnemers betrokken kunnen worden bij vragen (96,8%). De coach helpt in minder gevallen deelnemers met kijken hoe de vrijwilliger erbij betrokken kan worden (74,2%). Dit zou ook weer te maken kunnen hebben met de afwezigheid van vrijwilligers bij sommige Buurtcirkels, omdat het percentage ‘niet van toepassing’ relatief hoog is (19,4%). Geconcludeerd kan worden dat deelnemers het meest tevreden zijn over de ondersteuning van de coach (in vergelijking met mededeelnemers en de vrijwilliger) als het gaat om vragen, tips/adviezen en het nakomen van afspraken.

	ja	een beetje	nee	nvt
De Buurtcirkelcoach geeft goede tips/adviezen	93,5	6,5	0,0	0,0
De Buurtcirkelcoach komt zijn of haar afspraken na	96,8	3,2	0,0	0,0
Ik voel mij op mijn gemak in het contact met de Buurtcirkelcoach	93,5	6,5	0,0	0,0
De Buurtcirkelcoach helpt mij met kijken hoe ik de vrijwilliger kan betrekken bij mijn vragen	54,8	19,4	6,5	19,4
De Buurtcirkelcoach helpt mij met kijken hoe ik de deelnemers kan betrekken bij mijn vragen	71,0	25,8	0,0	3,2

Tabel 6.3: Ondersteuning door de coach

De uitkomsten laten zien dat deelnemers zeer tevreden zijn over de mededeelnemers, coaches en vrijwilligers. Het meest positief is men over de coach. Geen enkele deelnemer is ontevreden over de ondersteuning van de coach. Alle deelnemers voelen zich op hun gemak, zijn tevreden over de tips/adviezen en het nakomen van afspraken door de coach.

Evaluatie onderzoeksmethodiek

7

7.1 Inleiding

Zoals in hoofdstuk 3 *Methodologie* is aangegeven, hebben we om een netwerk-analyse te kunnen doen en de zelfredzaamheid in kaart te brengen een nieuwe methode ontwikkeld: de samenredzaamheidswijzer.

Gezien het nieuwe karakter van het instrument gaan we in dit hoofdstuk in op de werking ervan en reflecteren we op de bruikbaarheid van het instrument.

7.2 Samenredzaamheidswijzer

De onderzoekers hebben de *samenredzaamheidswijzer* ontwikkeld, die zowel de zelf- en samenredzaamheid, als het netwerk van kwetsbare mensen in kaart kan brengen. Het instrument is enerzijds gebaseerd op bestaande netwerkanalyse-instrumenten en anderzijds op bestaande zelfredzaamheidsinstrumenten.

Netwerkanalyse is een vorm van onderzoek die al langer bestaat binnen de sociologie, bestuurskunde en antropologie. Deze onderzoeksmethode heeft als doel het in kaart brengen van interacties tussen personen (actoren) om zo de krachten, verhoudingen en dynamische beweging rondom een bepaald fenomeen in kaart te brengen.

Veel van de bestaande netwerkanalyses, zoals *stakeholders* analyses, gaan vooral in op hoeveel mensen, organisaties of instanties er in een netwerk zitten en welke rol zij hebben, maar gaan niet in op wat voor activiteiten er voor elkaar gedaan worden. Voor dit onderzoek wilden we inzicht krijgen in de mate en het karakter van de relaties van de deelnemers per Buurtcirkel. We wilden in kaart brengen wie er in het netwerk zaten, maar ook in hoeverre deelnemers ondersteuning kregen (praktisch, sociaal-emotioneel, economisch, et cetera) en van wie.

We wilden weten welke activiteiten voor, door of met deelnemers of anderen uit hun netwerk werden gedaan. Om de impact van de Buurtcirkel te bekijken, wilden we onderzoeken of dit veranderde tussen twee meetmomenten en of bepaalde typen ondersteuning die eerst door professionals werd geboden, verschoven naar anderen in het netwerk.

Een groot verschil met de bestaande instrumenten en het door ons ontwikkelde instrument, is de manier waarop het afgenomen wordt. Nagenoeg alle bestaande instrumenten worden ingevuld door een professional die met de cliënt bekend is. In het Vilans-onderzoek (Mast et al., 2014) wordt het belang benadrukt dat er

instrumenten moeten komen waarin het perspectief van de cliënt of burger centraal staat en de deelnemer zelf wordt betrokken bij de meting.

Om deze redenen sluiten wij met ons instrument aan bij de leefdomeinen die eerder ontwikkelde instrumenten onderscheiden, maar verschilt de uitvoering/afname van het instrument. De opzet van ons instrument is dat de deelnemers zelfstandig onder begeleiding van de onderzoekers en coach (en vrijwilliger) hun zelfredzaamheid én netwerk in kaart brengen. De perceptie van deelnemers staat dus centraal. Zo wordt de situatie van deelnemers niet door een extern iemand beoordeeld, maar beoordelen de deelnemers hun eigen situatie.

Het onderzoek van Vilans (Mast et al., 2014) wijst ook uit dat vaak niet wordt meegenomen hoe groot de rol van het informele netwerk is. Zoals gezegd, mensen kunnen zelfredzaam zijn juist door steun van kinderen, partners en anderen in hun directe omgeving. Oftewel: men kan ook samenredzaam zijn. Bij de samenredzaamheidswijzer brengen we wel de rol van het netwerk in kaart.

In het door ons ontwikkelde instrument onderscheiden wij de volgende competenties.

- Huishoudelijke competenties
- Zelfverzorging en gezondheid
- Cognitieve competenties
- Maatschappelijke competenties
- Sociale competenties: omgaan met anderen
- Overige competenties

Elk van deze competenties bestaat uit een aantal concrete activiteiten of handelingen. Zo bestaat de categorie huishoudelijke competenties uit: schoonmaken, kleren wassen, koken, boodschappen doen, klussen, et cetera.

De handelingen of activiteiten zijn deels overgenomen uit de methode Inventarisatie van Redzaamheidsaspecten (INVRA). Bij de keuze en operationalisatie hiervan is rekening gehouden met de situatie van de deelnemers van Buurtcirkels.

Per domein is met de deelnemers zelf bekeken in hoeverre men zelfstandig zaken uitvoert of dat men hulp krijgt, en zo ja van wie. Binnen dit onderzoek is op twee momenten in de tijd samen met de deelnemers een meting uitgevoerd. Door vervolgens de twee meetmomenten met elkaar te vergelijken konden we zien in hoeverre de zelfredzaamheid toegenomen is en het netwerk veranderd is naarmate men langer in de Buurtcirkel zit.

De methode werkt met pictogrammen (zie figuur 7.1). Elk leefdomein is onderverdeeld in een aantal handelingen of activiteiten. De activiteiten zijn door middel van plaatjes op een zodanige manier weergegeven dat alle deelnemers van Buurtcirkel deze

kunnen begrijpen. Ook is geprobeerd het aantal activiteiten beperkt te houden om de sessie niet te lang te laten duren. De onderzoekers hebben twee testsessies gedaan om te kijken of de pictogrammen voor buitenstaanders helder waren en hoeveel tijd het invullen in beslag nam. Op basis daarvan zijn er enkele pictogrammen geschrapt.

Elke deelnemer van Buurtcirkel die meedeed aan het onderzoek is gevraagd het instrument zelf 'in te vullen'. In de ruimte waar de afname plaatsvond stonden tafels tegen elkaar waarop voor alle deelnemers grote A2-vellen papier lagen. Er waren tenminste twee onderzoekers aanwezig die de deelnemers stap voor stap door de sessie heen begeleidden. Ook was er een Buurtcirkelcoach aanwezig die indien nodig bij kon springen. De onderzoekers aten van tevoren al mee, of dronken koffie mee zodat de deelnemers konden wennen, ze de sfeer konden proeven en meteen een groepsgesprek konden beginnen.

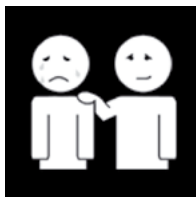
Boodschappen doen

Met openbaar vervoer

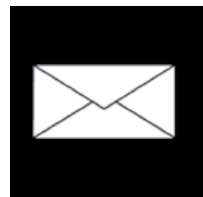
Koken

Praten over gevoelens

Kletsen in de buurt

Administratie/brieven

Figuur 7.1: Voorbeelden van pictogrammen Samenredzaamheidswijzer

Iedere deelnemer zette in het midden van een blad zijn naam met een cirkel daaromheen. Vervolgens werd een pictogram uitgedeeld en aan de groep uitgelegd wat ermee bedoeld werd (Itemlijst b3.1 in de bijlage). De deelnemers is gevraagd om het plaatje op het vel te plakken en aan te geven wie die activiteit doet. Wanneer een deelnemer bijvoorbeeld zelf kookt, wordt het plaatje dat de activiteit 'koken' uitbeeldt, bij zijn/haar eigen naam geplakt. Als die persoon ook met anderen kookt, wordt er een naam op het vel bijgeschreven en wordt het plaatje ook bij die persoon geplakt. Men kan eenzelfde plaatje dus bij meerdere personen plakken. Als de persoon zelf niet kookt maar bijvoorbeeld de instelling waar hij/zij woont, wordt het pictogram niet bij de

persoon zelf gelegd, maar wordt de instelling op het vel papier toegevoegd en komt het pictogram daar te liggen. Gedurende de sessie groeit zo de zichtbaarheid van het netwerk. Als men een activiteit zoals 'met het openbaar vervoer reizen' niet doet, wordt het pictogram gelegd bij 'niet van toepassing'.

Voor de eerste meting zijn er in de periode van december 2014 tot augustus 2015 bij vier Buurtcirkels sessies georganiseerd. In totaal hebben negentien deelnemers hieraan meegewerkt. Zeven daarvan zijn niet meegenomen in dit onderzoek omdat deze personen bij de tweede sessies niet meer deelnamen aan een Buurtcirkel. Er is bewust besloten om alleen actieve deelnemers mee te nemen in het onderzoek, om zo een vergelijking te kunnen maken tussen twee meetmomenten. De tweede meting heeft plaatsgevonden in april en mei 2016. Dit betekent dat er per Buurtcirkel minimaal tien en maximaal achttien maanden tussen de twee meetmomenten in zaten.

Gedurende het onderzoek werd duidelijk dat Buurtcirkel ook in bredere zin een impact heeft die Pameijer graag gemeten zag. De reflexieve insteek van het onderzoek maakte het mogelijk dit nog in te passen. Er was in eerste instantie niet gekeken naar het emotionele effect op de deelnemer. Respondenten gaven bijvoorbeeld aan dat deelname aan de Buurtcirkel leidde tot een vergroot gevoel van veiligheid en zekerheid. Op het domein zelfbepaling werd zichtbaar dat de autonomie werd vergroot waardoor het zelfrespect toenam.

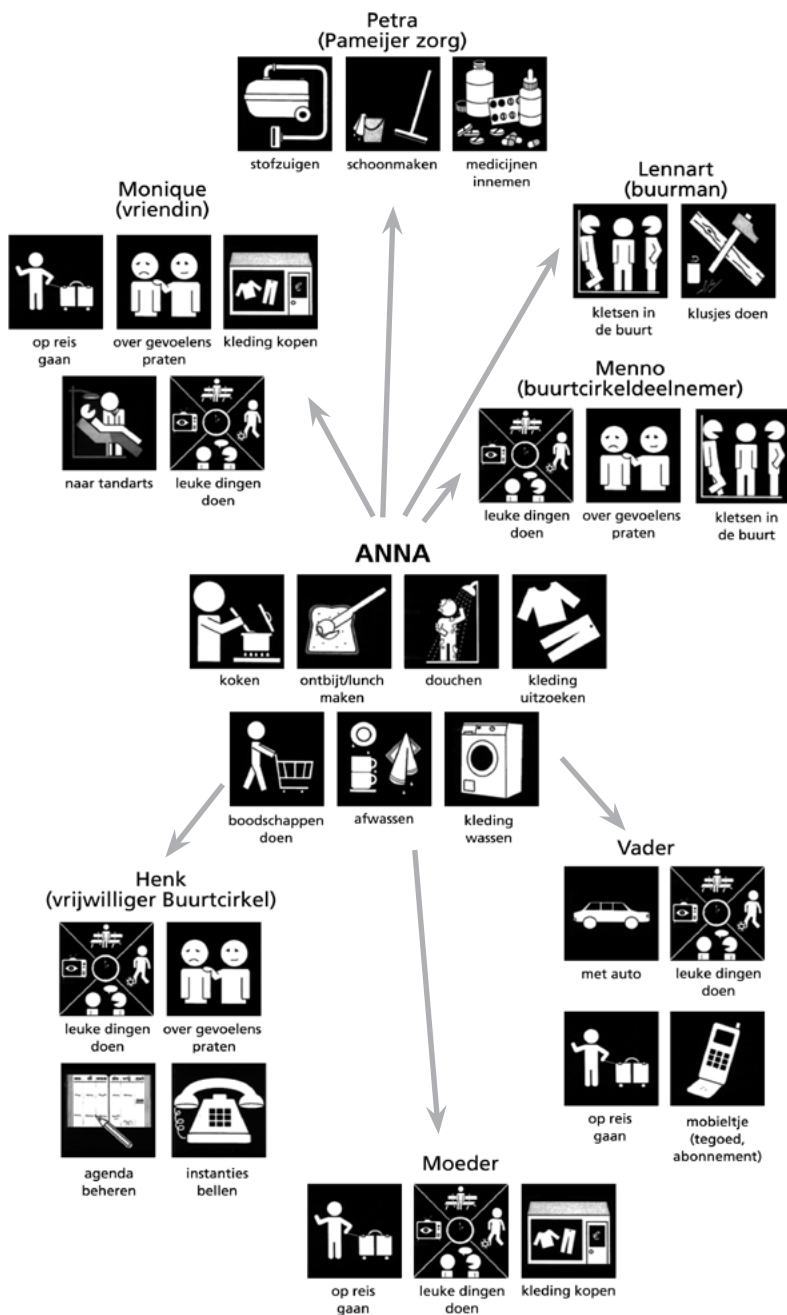
Om die reden zouden wij adviseren het instrument verder aan te vullen met andere domeinen gebaseerd op bijvoorbeeld Schalock en Verdugo (2002). De domeinen die in de samenredzaamheidswijzer ontbraken, zijn nu aan bod gekomen in andere onderzoeksonderdelen zoals de interviews en de tevredenheidsmonitor.

Analyse

De onderzoekers hebben de resultaten uit de vellen met de pictogrammen systematisch verwerkt in Excel. Als *crosscheck* hebben ze elkaars indelingen bekeken en daar waar nodig aanpassingen of toevoegingen doorgevoerd.

Voor de analyse zijn de namen vervolgens onderverdeeld in verschillende categorieën binnen het netwerk:

- a) niet van toepassing
- b) zelfstandig
- c) informeel netwerk
- d) overige professionals
- e) BC deelnemers
- f) BC coach
- g) BC vrijwilliger

Figuur 7.2: Voorbeeld samenredzaamheidswijzer (fictief)

Als een deelnemer bijvoorbeeld 'oma' opgeschreven heeft, dan is dit gecategoriseerd onder 'informeel netwerk'. Verder zijn (schoon)vader, (schoon)moeder, pleegouders, zus(je), broer(tje), opa, zwager, echtgenoot, vriend(en), ex, sportclub, burens en kennissen gecategoriseerd onder 'informeel netwerk'. Bewindvoerders, stichtingen, hulporganisatie, zorgorganisaties, dagbehandelingen, psychologen en begeleid wonen zijn gecategoriseerd onder 'overige professionals'. De categorieën deelnemers, coach en vrijwilliger behoren tot de Buurtcirkel. Als een deelnemer bij een activiteit of handeling geen naam genoteerd heeft of aangegeven heeft dat dit niet voor hem/haar geldt, dan is dit gecategoriseerd onder 'niet van toepassing'. De resultaten zijn vervolgens omgezet in figuren die gepresenteerd zijn in paragraaf 4.6.3.

7.3 Reflectie

De samenredzaamheidswijzer is volgens de onderzoekers een nuttige aanvulling op bestaande instrumenten, omdat het zowel de netwerken in kaart brengt als de zelfredzaamheid en dit vanuit het perspectief van de deelnemer. Het in eerste instantie focussen op concrete activiteiten om die vervolgens te koppelen aan zichzelf of anderen, zorgde voor laagdrempeligheid. Coaches gaven aan dat dit een toegevoegde waarde had, want het in kaart brengen van het netwerk door bijvoorbeeld te vragen naar de personen waar iemand mee omgaat, zou voor sommige deelnemers te kwetsend en confronterend zijn.

De samenredzaamheidswijzer werd door respondenten als leuk en leerzaam ervaren, omdat zij op speelse wijze inzicht kregen in hun eigen netwerk. De visuele component maakt de methode bovendien gebruiksvriendelijk.

De samenredzaamheidswijzer kan voor de toekomstige bestudering van sociale interventies toegepast worden in een iets aangepaste vorm.

Ten eerste kan de operationalisatie van de pictogrammen aangescherpt worden, zodat er minder ruimte is voor uiteenlopende interpretaties van respondenten. Daarnaast zou het interessant zijn om de emotionele component een plek te geven in de samenredzaamheidswijzer.

Ten derde kan de afname in tijd verkort worden, omdat sommige deelnemers kampen met een korte spanningsboog.

Ten vierde is het raadzaam om voor continuïteit in het onderzoeksteam te zorgen. Dit vergoot de vertrouwensband met deelnemers en waarborgt de betrouwbaarheid van de resultaten.

Ten slotte zou de groepsgrootte verkleind moeten worden bij de afname, zodat deelnemers beter geassisteerd kunnen worden en de data beter geïnterpreteerd kunnen worden. Dit vraagt om de aanwezigheid van meer onderzoekers tijdens de meting.

De onderzoekers zijn van mening dat het instrument voldoende aanknopingspunten heeft om het verder te ontwikkelen en wellicht ook voor andere zorginterventies inzetbaar te maken. De wijzer moet in zijn huidige vorm niet als een kwantitatieve longitudinale methode ingezet worden, maar als een kwalitatieve onderzoeksmethode.

Conclusies

8

De belangrijkste conclusies worden hier beschreven aan de hand van de oorspronkelijke onderzoeksvragen.

1. In welke mate en onder welke voorwaarden draagt een Buurtcirkel bij aan het verbeteren en/of vergroten van het netwerk van een deelnemer? Hoe zien deze netwerken eruit en wat is de betekenis hiervan voor de mensen uit de Buurtcirkel?

Uit zowel de interviews, de samenredzaamheidswijzer, de Zelfredzaamheid-Matrix als het deelnemerstevredenheidsonderzoek blijkt de grootste bijdrage van Buurtcirkel van sociale aard. Deelnemers leren elkaar kennen en ondernemen sociale activiteiten met elkaar. De uitbreiding van het netwerk verrijkt het leven van deelnemers en is van grote invloed op hun emotioneel welbevinden (meer zelfvertrouwen en gelukkiger). De Buurtcirkel heeft verschillende deelnemers uit een sociaal isolement gehaald. De netwerkuitbreiding vindt vooral binnen de kaders van een Buurtcirkel plaats. Er is nog weinig tot geen sprake van netwerkuitbreiding in de buurt (of daarbuiten) of via het netwerk van een vrijwilliger.

Een cruciale voorwaarde voor het opbouwen van een constructief netwerk is dat er een basis van vertrouwen en veiligheid binnen de groep wordt gelegd. Hier is een belangrijke rol weggelegd voor de coach omdat hij/zij de juiste balans moet vinden tussen professionele sturing en het geven van ruimte aan deelnemers om zelf met initiatieven en ideeën te komen. De coach moet niet te dominant zijn, maar ook niet te snel de verantwoordelijkheid bij de groep leggen, want groepsdynamiek is een precair proces. Vooral bij de start van een nieuwe Buurtcirkel is veel intensieve begeleiding en sturing nodig van de coach bij groepsbijeenkomsten. Het geven van te veel ruimte en vrijheid kan averechts werken, omdat deelnemers in de nieuwe setting niet direct in staat zijn zelf initiatief te nemen. Als de Buurtcirkel langer draait hoeft de coach niet altijd aanwezig te zijn bij de groepsbijeenkomsten. Echter, bij in- en uitstroom van deelnemers en om het groepsproces en de inhoud in de gaten te houden, blijft het van belang dat de coach regelmatig aanwezig is.

Om sociale cohesie en een positieve groepsdynamiek te laten ontstaan, is het nodig om – vooral in het begin – wekelijks bijeen te komen. Het bindingsproces vergt tijd, aandacht en geduld.

De coach moet verder adaptief zijn en zijn rol aanpassen aan de setting. In de praktijk verschilt het namelijk per individu en per Buurtcirkel in welke mate er sturing nodig is van coaches. Hoe gemakkelijk activiteiten opgepakt worden en hoe

hoog/laag de drempel is om te helpen of hulp te vragen, varieert. Naast de rol van de coach zijn er nog meer aspecten die van invloed zijn op netwerkopbouw. Zo is een praktische voorwaarde dat de deelnemers bij elkaar in de buurt wonen. Een langere reisafstand tot de bijeenkomsten en mededeelnemers vormt een drempel om naar bijeenkomsten te komen en elkaar op te zoeken.

2. In welke mate en onder welke voorwaarden dragen de Buurtcirkels bij aan de ontwikkeling van de zelfredzaamheid van deelnemers?

Uit de verzamelde data blijkt dat de Buurtcirkel op sommige punten bijdraagt aan de zelfredzaamheid van deelnemers. Mensen hebben op het maatschappelijke domein bijvoorbeeld geleerd zelfstandig met het openbaar vervoer te reizen, met een computer of mobiele telefoon om te gaan en weer te fietsen. Op een aantal andere domeinen, zoals het huishouden en zelfverzorging, zijn deelnemers al redelijk zelfredzaam waardoor daar minder ontwikkeling zichtbaar is.

Op verschillende domeinen ontstaat "samenredzaamheid" binnen de Buurtcirkel, in het bijzonder op het huishoudelijke, maatschappelijke en sociale domein. Bij de Buurtcirkels koken deelnemers met elkaar en doen ze klusjes in en rondom het huis voor elkaar. Ook ondernemen ze mantelzorgactiviteiten voor elkaar zoals boodschappen brengen, op bezoek gaan in het ziekenhuis en de hond uitlaten. De samenredzaamheid verrijkt het leven van de deelnemers en is van grote invloed op hun emotioneel welbevinden. Deelnemers zijn zich bewuster van hun talenten en zetten deze ook in om anderen te helpen. Andersom durven deelnemers ook meer om hulp te vragen aan anderen.

De doelstelling van het Buurtcirkelconcept is onder andere dat individuele professionele ondersteuning afneemt omdat deelnemers een informeel netwerk opbouwen dat ingezet kan worden bij (hulp)vragen. De samenredzaamheid is echter tot op heden nog niet zo sterk ontwikkeld dat deze de professionele ondersteuning gedeeltelijk of geheel vervangt. Veel deelnemers hebben nog steeds behoefte aan (de mogelijkheid tot) ondersteuning van een professional. De coaches besteden nog een substantieel deel van hun tijd aan individuele begeleiding. Zo worden coaches nog altijd ingezet op het huishoudelijke domein (schoonmaken, opruimen en ordenen), het cognitieve domein (vooral de financiële administratie, instanties bellen, brieven afhandelen) en het sociale domein (vooral het praten over gevoelens).

Volgens de coaches is het niet realistisch en op sommige punten wellicht onwenselijk om te verwachten dat alle deelnemers volledig onafhankelijk worden van professionele ondersteuning. De frequentie en intensiteit van individuele begeleiding kunnen wel verminderen of veranderen, maar bij een groot aantal deelnemers niet wegvallen. Sommige taken die bij de individuele afspraken tussen coach en

deelnemer uitgevoerd worden, blijken onmogelijk over te dragen aan mededeelnemers of een vrijwilliger. Privacygevoelige werkzaamheden zoals de financiële administratie of praten over gevoelens blijken bovendien moeilijk overdraagbaar aan mededeelnemers. Desalniettemin kan er in de individuele professionele begeleiding nog winst behaald worden. Nu is het soms nog zo dat deelnemers contact hebben met de coach uit sociale gewoonte, zonder dat zij echt een hulpverleningsvraag hebben. Hier zou ook een vrijwilliger of andere deelnemer voor ingezet kunnen worden. Coaches streven naar een situatie waarbij deelnemers pas zelfstandig contact opnemen met een coach als er werkelijk sprake is van een hulpvraag.

3. Wat zijn de succes- en/of faalfactoren van de netwerkopbouw, welke dilemma's en knelpunten spelen er en hoe pakt men die aan of zou men die anders kunnen aanpakken?

Bij de eerste onderzoeksvraag is al een aantal voorwaarden (zoals de rol van de coach en de frequentie van groepsbijeenkomsten) besproken die bijdragen aan het verbeteren of vergroten van het netwerk van deelnemers. Voor de toekomst en doorontwikkeling van het initiatief noemen we hier nog een aantal belangrijke succes- en faalfactoren van netwerkopbouw, waarbij we ook oplossingsrichtingen schetsen.

Ten eerste blijkt het voor coaches en de projectleiding lastig om voldoende deelnemers te werven om een (nieuwe) Buurtcirkel compleet te krijgen. Coaches ervaren enige terughoudendheid van begeleiders uit woonvoorzieningen (Begeleid Wonen) om cliënten over te dragen aan een Buurtcirkel. Verklaringen hiervoor zijn dat Buurtcirkel als concurrerend zorgconcept gezien wordt en collega's het al druk genoeg hebben door recente veranderingen in de zorg. Ook zijn collega's uit woonvoorzieningen er soms niet zeker van of cliënten de zelfstandigheid van een Buurtcirkel wel aankunnen.

Een andere factor die van invloed is op een succesvolle netwerkopbouw, is de groepssamenstelling. Volgens coaches zijn leeftijd, culturele achtergrond, IQ, geslacht en soort ondersteuningsvraag van invloed op de groepsdynamiek. Hier moet rekening mee worden gehouden. Het blijkt in de praktijk goed te werken als de groep divers is samengesteld. Dus bijvoorbeeld niet alleen ouderen of jongeren, mannen of vrouwen, maar juist een gemengde groep. De aanwezigheid van één of twee kartrekkers in de groep is ook een succesfactor. Met het oog op het creëren van een veilige, constructieve groepsdynamiek is het wel van belang dat de coach ervoor zorgt dat dominante deelnemers de stille, verlegen of onzekere deelnemers niet overschaduwen.

De netwerkuitbreiding in de buurt blijft een knelpunt. Bij de onderzochte Buurtcirkels is hier nog weinig tot geen sprake van. Het is belangrijk om als coach

te blijven sturen op het vergroten van het netwerk ook buiten de Buurtcirkel, om te voorkomen dat deelnemers zich binnen de Buurtcirkel isoleren. Het is dus van belang om de relatie met de buurt(bewoners) te verstevigen. De mate waarin deelnemers hun wijk leren kennen en actief meedoen in de buurt, varieert per Buurtcirkel. Sommige deelnemers leggen makkelijker contact in de buurt met niet-deelnemers omdat zij sociale vaardigheden ontwikkelen binnen de Buurtcirkel.

Voor het goed functioneren van een Buurtcirkel is bovendien passende ondersteuning nodig van de projectleiders en voldoende overlegmomenten met andere coaches. In de startfase van Buurtcirkel hebben nieuwe coaches in de eigen beleving moeten pionieren en veel zelf moeten uitvinden. De aanpak van Buurtcirkel was voor hen nieuw en zij zijn zoekende geweest in hun nieuwe rol. Nu Buurtcirkel langere tijd operationeel is, is er meer bekend over wat wel niet werkt in de begeleiding van een Buurtcirkel.

De rol van de vrijwilliger blijft ook nog een knelpunt. Bij veel Buurtcirkels speelt de vrijwilliger nog een zeer beperkte rol. Het is lastig om vrijwilligers te vinden die zich voor langere tijd committeren aan Buurtcirkel, waardoor de doorstroom hoog is.

De coaches delen een aantal ideeën over de manier waarop de vrijwilliger kan bijdragen aan succesvolle netwerkopbouw. De vrijwilliger dient zich niet boven de groep te plaatsen, maar zich in plaats daarvan kwetsbaar en gelijkwaardig op te stellen. Ook is het belangrijk dat een vrijwilliger in de buurt woont zodat deelnemers via hem/haar kennis kunnen maken met buurtbewoners, instellingen en activiteiten in de buurt. Tevens geven coaches aan dat goede communicatie en heldere afspraken tussen coach en vrijwilliger zeer belangrijk zijn. Er dienen meer afspraken gemaakt te worden over wat de verantwoordelijkheden van de vrijwilliger zijn en op welke punten de coach de begeleiding overneemt. Ten slotte is het ook hier zoeken naar een balans waarbij de vrijwilliger de regie neemt als het nodig is, maar ook (indirect) deelnemers activeert en stimuleert om zelf actie te ondernemen door zich terug te trekken.

4. Wat zijn de werkzame bestanddelen van de Buurtcirkels? Welke lessen kunnen hieruit geleerd worden voor de betrokkenen en andere initiatiefnemers, beleidsmakers en dergelijke in de sociale sector?

Met het Buurtcirkelconcept probeert zorgaanbieder Pameijer aan te sluiten bij de veranderingen die met de Wmo in gang zijn gezet. Buurtcirkel is een vernieuwend initiatief en zou als voorbeeld kunnen dienen voor andere zorgaanbieders en voor andere zorgbehoevende doelgroepen. Hieronder beschrijven we de twee belangrijkste werkzame bestanddelen van het concept Buurtcirkel.

- Deelnemers worden binnen Buurtcirkel benaderd vanuit het uitgangspunt dat zij anderen kunnen helpen vanuit hun talenten en vaardigheden. Deelnemers worden door de coach en vrijwilligers gestimuleerd hun krachten te gebruiken en niet te denken vanuit beperkingen. Ook krijgen en nemen deelnemers steeds meer de regie over hun eigen hulpverlening. De coachende vorm van professionele begeleiding stimuleert deelnemers om samenredzaam te worden op verschillende leefdomeinen. Bovendien leidt het tot een vergroting van het zelfvertrouwen en eigenwaarde.
- De groepsbenadering van het concept Buurtcirkel zorgt ervoor dat deelnemers meer contacten hebben en hun netwerk uitbreiden. Dit proces van elkaar leren kennen en het creëren van een vertrouwde en veilige omgeving kost tijd, maar leidt uiteindelijk tot een setting waarbinnen waardevolle relaties, vriendschappen en vormen van samenredzaamheid ontstaan. Ook hier is sprake van een positieve invloed op het emotioneel welbevinden van deelnemers zoals meer geluk, minder eenzaamheid en meer zelfvertrouwen.

Beleidsmakers moeten echter niet te hoge verwachtingen hebben van Buurtcirkel als substituut voor professionele zorg. Deze zorg zal waarschijnlijk – wellicht in verminderde mate en een andere vorm (meer coachend dan ondersteunend) – nodig blijven. Het Buurtcirkelconcept kan op sommige punten doorontwikkeld worden om een nog grotere impact te kunnen hebben.

5. Op welke wijze kunnen we de samenredzaamheidswijzer toepassen voor de bestudering van sociale interventies in het algemeen?

De samenredzaamheidswijzer als innovatieve en nieuwe onderzoeksmethode combineert een netwerkanalyse met een zelfredzaamheidsanalyse. De respondenten hebben de samenredzaamheidswijzer als leuk, laagdrempelig en leerzaam ervaren, omdat zij op speelse wijze inzicht kregen in hun eigen netwerk. Het visuele karakter maakt de methode bovendien gebruiksvriendelijk.

De samenredzaamheidswijzer kan voor de toekomstige bestudering van sociale interventies toegepast worden in een iets aangepaste vorm. Ten eerste kan de operationalisatie van de pictogrammen aangescherpt worden, zodat er minder ruimte is voor uiteenlopende interpretaties van respondenten. Daarnaast zou het interessant zijn om de emotionele component een plek te geven in de samenredzaamheidswijzer. Ten derde kan de afname in tijd verkort worden, omdat sommige deelnemers kampen met een korte spanningsboog. Ten vierde is het raadzaam om voor continuïteit in het onderzoeksteam te zorgen. Dit vergroot de vertrouwensband met deelnemers en waarborgt de betrouwbaarheid van de resultaten. Ten slotte zou de

groepsgrootte verkleind moeten worden bij de afname, zodat de deelnemers beter geassisteerd kunnen worden en meer toelichting kunnen vragen. Daardoor kunnen de data achteraf beter geïnterpreteerd worden. Dit vraagt om de aanwezigheid van meer onderzoekers tijdens de meting.

Naar de mening van de onderzoekers biedt het instrument voldoende aanknopingspunten om verder te ontwikkelen en wellicht ook voor andere zorginterventies in te zetten. De wijzer moet in zijn huidige vorm nadrukkelijk niet als een kwantitatieve longitudinale methode ingezet worden, maar als kwalitatieve onderzoeksmethode.

Literatuur

Boer, N. de & Lans, J. van der (2011). *Burgerkracht: De toekomst van het sociaal werk in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Brink, C. (2013). *Kennisdossier 5. Zelfregie, eigen kracht, zelfredzaamheid en eigen verantwoordelijkheid. De begrippen ontward*. Utrecht: Movisie/ AVI.

GGD Amsterdam Cluster Epidemiologie, Documentatie en Gezondheidsbevordering (2011). *De Zelfredzaamheid-Matrix. Factsheet over het eenvoudig en gestandaardiseerd meten van zelfredzaamheid*. Amsterdam: Leijten Drukkerij.

Jansen, B. (2013). *Handreiking zelfredzaamheid voor wijkverpleegkundigen*. Utrecht: Vilans.

Mast, J., Wijenberg, E. & Minkman, M. (2014). *Een overzicht van instrumenten voor het meten van zelfredzaamheid*. Utrecht: Vilans.

Schalock, R. L., & Verdugo, M. A. (2002). *Handbook on quality of life for human service practitioners*. Washington, DC: American Association on Mental Retardation.

Sprundel, T. van (2011). *Vakbekwaam mensenwerk, anders werken in de langdurige zorg*. Utrecht: ActiZ.

Over de auteurs

Afke Weltevrede werkt sinds 2006 als onderzoeker en trainingsactrice bij Risbo. Zij is onder andere gespecialiseerd in onderzoek naar de maatschappelijke positie en beleid omtrent kwetsbare groepen, migrantengroepen en leefbaarheid in wijken. Afke Weltevrede studeerde Sociologie (Masters 'Sociale Vraagstukken en Beleid' en 'Grootstedelijke Vraagstukken en Beleid') aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Vervolgens rondde ze een theateropleiding af. Bij Risbo combineert ze sociologie en theater in trainingen en cursussen. Afke werkt als trainingsactrice en trainer mee aan onder andere rollenspelen, didactiekcursussen, coachingstrajecten, communicatie- en diversiteitstrainingen en interviewtrainingen.

Jan de Boom is sinds 1996 verbonden als onderzoeker aan Risbo. Hij is gespecialiseerd in onderzoek op het gebied van migratie, integratie en criminaliteit. Momenteel houdt hij zich onder andere bezig met onderzoek naar de onderwijspositie van jongeren in Rotterdam Zuid en de maatschappelijke positie van minderheden in Rotterdam. Jan de Boom houdt zich ook bezig met beleidsevaluaties op het terrein van onderwijs(beleid) en arbeidsmarkt.

Alexandra van den Heerik is sinds 2016 werkzaam bij Risbo als onderzoeker. In 2014 schreef zij haar masterscriptie Sociologie over de effectiviteit en werkzame mechanismen van een grootschalig maatschappelijk programma (de Kinderfaculteit) in Rotterdam Zuid. Na haar afstuderen werkte ze een aantal maanden als research-associate bij een filantropische fondsbeheerder. Hier hield zij zich bezig met het toegankelijk en inzichtelijk maken van wetenschappelijke kennis omtrent de effectiviteit van sociale initiatieven. Momenteel is Alexandra betrokken bij onderzoeken naar onderwijs voor vluchtelingen, EU-migranten in Rotterdam en het Honours Programma aan de EUR.

Youri Seidler is sinds 2010 als onderzoeker verbonden aan Risbo. Hij is betrokken bij onderzoeken naar sociale vraagstukken en beleid. Youri houdt zich onder andere bezig met de studiekeuzecheck van de Erasmus Universiteit, onderzoek naar de omvang van geregistreerde en niet-geregistreerde EU-arbeidsmigranten in Rotterdam en een procesevaluatie van vroege en voorschoolse educatie in Rotterdam. Youri Seidler studeerde Geschiedenis aan de Erasmus Universiteit Rotterdam waar hij afstudeerde op een onderzoek naar de ontwikkeling van het Rotterdamse prostitutiebeleid in de negentiende eeuw.

Rick Wolff studeerde politicologie aan de VU en was van 1994 tot en met 2009 als onderzoeker verbonden aan het Instituut voor Migratie- en Etnische Studies (IMES) van de Universiteit van Amsterdam (UvA). Sinds 2009 is hij werkzaam als onderzoeker bij Risbo. Het onderzoek van Rick is voor het grootste deel gericht op studiesucces in het hbo en wo. In zijn werk kijkt hij naar kenmerken van studenten die samenhangen met studiesucces en bestudeert hij welke opleidingsfactoren studiesuccesverschillen tussen groepen studenten kunnen verkleinen. In november 2013 promoveerde hij op onderzoek naar sociale hulpbronnen en de leeromgeving als studiesuccesfactoren voor niet-westerse allochtone studenten in het Nederlandse hoger onderwijs.

Bijlagen

Bijlage bij hoofdstuk 3

Itemlijst b3.1: Samenredzaamheidswijzer

Welke activiteiten doen ze met Buurtcirkel, wat draagt Buurtcirkel bij aan de domeinen?

Huishoudelijke competenties: Helpt iemand je met? En zo ja: wie helpt je met:

- Schoonmaken (stofzuigen/badkamer/toilet)
- Kleren wassen
- Koken
- Boodschappen doen
- Klussen in huis
- Als er iets kapot gaat in huis?

Zelfverzorging en gezondheid

- Als je je niet goed voelt, wie helpt je dan?
- Wie zorgt ervoor dat je medicijnen inneemt?
- Wat doe je als je naar de huisarts/ ziekenhuis moet?
- Helpt iemand je met wassen/ aankleden/ etc?

Maatschappelijke competenties: Helpt iemand je met? En zo ja: wie helpt je met:

- Vervoer? Hoe reis je?
- Kleding kopen?
- Cadeautjes kopen?
- Ga je wel eens op vakantie/ een weekendje weg? Wie organiseert dat?
- Je mobieltje opladen, sms'en, een abonnement zoeken etc.

Cognitieve competenties: Helpt iemand je met? En zo ja: wie helpt je met:

- Agenda beheren, de tijd in de gaten houden?
- Dingen regelen met de computer?
- Telefoneren met instanties?
- Wie maakt je post open? Wie helpt je met brieven?
- Je uitgaven? Je geldzaken?
- Zijn er dingen m.b.t. geldzaken die je zelf niet kan regelen maar iemand uit de Buurtcirkel wel? Bv. geld pinnen?
- Wie helpt je bij het doen van je administratie?

Omgaan met anderen

- Ga je weleens je huis uit? Waarheen?
- Wat voor leuke dingen doe je?
- Met wie neem je contact op als je leuke dingen wil doen?
- Met welke mensen spreek je weleens af?
- Met wie klets je uit de buurt?
- Heb je iemand om mee te praten (over gevoelens)?
- Koop je weleens een cadeautje voor een ander? Of krijg je die weleens?
- Help je iemand anders met iets? Zo ja: wat doe je en wie?

Toelichting

In het formulier wordt onderscheid gemaakt tussen directe en indirecte uren. Binnen de hoofdcategorie directe, aan de Buurtcirkel gerelateerde uren, is een onderscheid gemaakt in zes subcategorieën: Individuele begeleiding Buurtcirkel, Groepsactiviteiten Buurtcirkel, Coaching/ contact met vrijwilliger(s), Wervingsactiviteiten deelnemers, Opbouw netwerk buurt en Overig direct Buurtcirkel. Op basis daarvan kan worden onderzocht hoeveel tijd de coaches besteden aan de Buurtcirkel en hoe de tijd is verdeeld over de diverse activiteiten. Daarnaast zijn er de indirecte uren. Daarbij gaat het om activiteiten zoals overleg/management, verlof (ADV/vrije dag), ziekteverlof, professionalisering, buitengewoon verlof. Deze zijn voor dit onderzoek in principe niet van belang, maar wel nodig om een compleet beeld te krijgen van de tijdbesteding en als eventuele verklaring voor een grote verandering in de geregistreerde directe uren. Denk bijvoorbeeld aan vakantie, ziekteverlof en dergelijke. Ten slotte is de coaches gevraagd het aantal deelnemers in te vullen en het aantal vrijwilligers dat is betrokken bij de Buurtcirkel. Het doel hiervan is eventuele verschuivingen hierin te achterhalen zodat dit kan worden gerelateerd aan de tijdbesteding. Bij een eventuele toename van het aantal deelnemers is het bijvoorbeeld logisch dat er meer tijd nodig is voor individuele begeleiding en andersom.

Bijlage bij hoofdstuk 4

	Meting 1	Meting 2
Diepte-interview	1 coach	2 coaches
Groepsgesprek	5 deelnemers	1 coach, 1 vrijwilliger, 2 deelnemers
Netwerksessie	4 deelnemers	4 deelnemers
Diepte-interview	geen	2 deelnemers
Diepte-interview	geen	2 deelnemers

Tabel b4.1a: Dataverzameling Buurtcirkel de Tulp

	Meting 1	Meting 2
Diepte-interview	1 coach	1 coach
Groepsgesprek	1 coach, 1 vrijwilliger, 5 deelnemers	1 coach, 1 vrijwilliger, 3 deelnemers
Netwerksessie	5 deelnemers	2 deelnemers
Diepte-interview	geen	2 deelnemers

Tabel b4.1b: Dataverzameling Buurtcirkel de Vlinder

	Meting 1	Meting 2
Diepte-interview	1 coach, 1 stagiair	1 coach
Groepsgesprek	6 deelnemers	1 coach, 1 vrijwilliger, 6 deelnemers
Netwerksessie	6 deelnemers	3 deelnemers
Diepte-interview	geen	2 deelnemers
Diepte-interview	geen	2 deelnemers
Diepte-interview	geen	2 coaches

Tabel b4.1c: Dataverzameling Buurtcirkel de Ster

	Meting 1	Meting 2
Diepte-interview	2 coaches	1 coach
Groepsgesprek	4 deelnemers en coach	1 coach, 1 vrijwilliger, 5 deelnemers
Netwerksessie	4 deelnemers	2 deelnemers
Diepte-interview	geen	2 deelnemers

Tabel b4.1d: Dataverzameling Buurtcirkel de Molen

	Meting 1	Meting 2	Vershil 1 => 2	Meting 3	Vershil 2 => 3	N
Financiën	3,2	3,3	0,1	3,4	0,1	20
Dagbesteding	3,1	3,2	0,1	3,2	0,0	20
Huisvesting	4,4	4,4	0,0	4,5	0,1	20
Huiselijke relaties	4,0	4,2	0,2	4,1	-0,1	20
Geestelijke gezondheid	3,5	3,6	0,1	3,7	0,1	20
Lichamelijke gezondheid	4,3	4,5	0,2	4,5	0,0	20
Verslaving	4,4	4,6	0,1	4,9	0,3	20
Activiteiten Dagelijks Leven	3,7	3,9	0,2	3,9	0,0	20
Sociaal netwerk	3,3	3,7	0,4	3,6	-0,1	20
Maatschappelijke participatie	3,7	3,8	0,1	3,7	-0,1	20
Justitie	4,7	5,0	0,3	5,0	0,0	20

Tabel b4.2: ZRM-beoordeling

	Meting 1	Meting 2	1 => 2	Meting 3	2 => 3	N
Financiën	1,7	2,1	0,4	1,8	-0,3	20
Dagbesteding	1,9	2,1	0,2	1,6	-0,5	20
Huisvesting	2,6	2,8	0,2	2,3	-0,5	20
Huiselijke relaties	3,1	3,7	0,6	3,6	-0,1	20
Geestelijke gezondheid	1,7	1,5	-0,2	1,5	0	20
Lichamelijke gezondheid	2,3	2,9	0,6	2,6	-0,3	20
Verslaving	3,3	3,6	0,3	3,6	0	20
Activiteiten Dagelijks Leven	1,5	1,8	0,3	2,3	0,5	20
Sociaal netwerk	1,4	2,1	0,7	2,3	0,2	20
Maatschappelijke participatie	1,7	1,9	0,2	2,1	0,2	20
Justitie	3,7	4	0,3	3,9	-0,1	20

Tabel b4.3: Score op aanwezigheid hulp

Bijlage bij hoofdstuk 5

Totaal	januari	februari	maart
de Tulp	6	7	7
het Kasteel	7	7	7
de Ster	6	6	6
de Molen	7	7	6
het Eiland	7	7	7
de Wolk	6	6	6
het Klimrek	4	4	6
Totaal aantal deelnemers	43	44	45

**Tabel b5.1: Tijdbestedingsonderzoek: deelnemers per Buurtcirkel
(voor de 7 Buurtcirkels)**

	januari	februari	maart	kwartaal	
	N	N	N	N	
Buurtcirkel de Tulp					
Individuele begeleiding	21,78	34,15	23,8	79,73	
Groepsactiviteiten	0,67	3,75	0,25	4,67	
Coaching/ contact met vrijwilliger(s)	4,17	1,55	2,25	7,97	
Wervingsactiviteiten	5,42	1,25	8,75	15,42	
Opbouw netwerk buurt	2,08	2,5	0	4,58	
Overig direct Buurtcirkel	14,12	5,2	12,2	31,52	
Totaal	48,23	48,4	47,25	143,88	
Buurtcirkel het Kasteel					
Individuele begeleiding	46	38	44	128	
Groepsactiviteiten	5	6	5	16	
Coaching/ contact met vrijwilliger(s)	6	6	8,5	20,5	
Wervingsactiviteiten	3	4	8	15	
Opbouw netwerk buurt	1	1	1	3	
Overig direct Buurtcirkel	10,5	11	2	23,5	
Totaal	71,5	66	68,5	206	
Buurtcirkel de Ster					
Individuele begeleiding	30,75	35,15	25,65	91,55	
Groepsactiviteiten	10,92	9,5	7,75	28,17	
Coaching/ contact met vrijwilliger(s)	3,75	3,15	1,25	8,15	
Wervingsactiviteiten	0,58	0,25	4,5	5,33	
Opbouw netwerk buurt	1,15	1,5	2,3	4,95	
Overig direct Buurtcirkel	9,98	7,4	10,25	27,63	
Totaal	57,13	56,95	51,7	165,78	
Buurtcirkel de Molen					
Individuele begeleiding	21,5	18,25	11,93	51,68	
Groepsactiviteiten	8	8	13	29	
Coaching/ contact met vrijwilliger(s)	2	1	4	7	
Wervingsactiviteiten	6	18,5	9,5	34	
Opbouw netwerk buurt	4	6,5	17,5	28	
Overig direct Buurtcirkel	4	12,5	17,5	34	
Totaal	45,5	64,75	73,43	183,68	
Buurtcirkel het Eiland					
Individuele begeleiding	35,5	33	34,25	102,75	
Groepsactiviteiten	4	2	3	9	
Coaching/ contact met vrijwilliger(s)	9,5	9	9,25	27,75	
Wervingsactiviteiten	13,7	8	10,85	32,55	
Opbouw netwerk buurt	6,5	7	6,75	20,25	
Overig direct Buurtcirkel	5	9	7	21	
Totaal	74,2	68	71,1	213,3	

		januari	februari	maart	kwartaal
		%	%	%	%
	Buurtcirkel de Tulp				
	Individuele begeleiding	45,2	70,6	50,4	55,4
	Groepsactiviteiten	1,4	7,7	0,5	3,2
	Coaching/ contact met vrijwilliger(s)	8,6	3,2	4,8	5,5
	Wervingsactiviteiten	11,2	2,6	18,5	10,7
	Opbouw netwerk buurt	4,3	5,2	0	3,2
	Overig direct Buurtcirkel	29,3	10,7	25,8	21,9
	Totaal	100	100	100	100
	Buurtcirkel het Kasteel				
	Individuele begeleiding	64,3	57,6	64,2	62,1
	Groepsactiviteiten	7	9,1	7,3	7,8
	Coaching/ contact met vrijwilliger(s)	8,4	9,1	12,4	10
	Wervingsactiviteiten	4,2	6,1	11,7	7,3
	Opbouw netwerk buurt	1,4	1,5	1,5	1,5
	Overig direct Buurtcirkel	14,7	16,7	2,9	11,4
	Totaal	100	100	100	100
	Buurtcirkel de Ster				
	Individuele begeleiding	53,8	61,7	49,6	55,2
	Groepsactiviteiten	19,1	16,7	15	17
	Coaching/ contact met vrijwilliger(s)	6,6	5,5	2,4	4,9
	Wervingsactiviteiten	1	0,4	8,7	3,2
	Opbouw netwerk buurt	2	2,6	4,4	3
	Overig direct Buurtcirkel	17,5	13	19,8	16,7
	Totaal	100	100	100	100
	Buurtcirkel de Molen				
	Individuele begeleiding	47,3	28,2	16,2	28,1
	Groepsactiviteiten	17,6	12,4	17,7	15,8
	Coaching/ contact met vrijwilliger(s)	4,4	1,5	5,4	3,8
	Wervingsactiviteiten	13,2	28,6	12,9	18,5
	Opbouw netwerk buurt	8,8	10	23,8	15,2
	Overig direct Buurtcirkel	8,8	19,3	22,5	18
	Totaal	100	100	98,6	99,5
	Buurtcirkel het Eiland				
	Individuele begeleiding	47,8	48,5	48,2	48,2
	Groepsactiviteiten	5,4	2,9	4,2	4,2
	Coaching/ contact met vrijwilliger(s)	12,8	13,2	13	13
	Wervingsactiviteiten	18,5	11,8	15,3	15,3
	Opbouw netwerk buurt	8,8	10,3	9,5	9,5
	Overig direct Buurtcirkel	6,7	13,2	9,8	9,8
	Totaal	100	100	100	100

	januari	februari	maart	kwartaal	
	N	N	N	N	
Buurtcirkel de Wolk					
Individuele begeleiding	18,5	15,5	15	49	
Groepsactiviteiten	6	6	4	16	
Coaching/ contact met vrijwilliger(s)	7	7,5	4,5	19	
Wervingsactiviteiten	0	0	6	6	
Opbouw netwerk buurt	0	1	2	3	
Overig direct Buurtcirkel	2,5	0	2	4,5	
Totaal	34	30	33,5	97,5	
Buurtcirkel het Klimrek					
Individuele begeleiding	32,38	29,5	35,25	97,13	
Groepsactiviteiten	7,5	6	9	22,5	
Coaching/ contact met vrijwilliger(s)	2,63	2,5	2,75	7,88	
Wervingsactiviteiten	3,5	5	2	10,5	
Opbouw netwerk buurt	2	1	3	6	
Overig direct Buurtcirkel	4,5	5	4	13,5	
Totaal	52,5	49	56	157,5	

Tabel b5.2: Tijdbestedingsonderzoek: totale tijdbesteding naar activiteit en Buurtcirkel (voor de 7 Buurtcirkels)

		januari	februari	maart	kwartaal
		%	%	%	%
	Buurtcirkel de Wolk				
	Individuele begeleiding	54,4	51,7	44,8	50,3
	Groepsactiviteiten	17,6	20	11,9	16,4
	Coaching/ contact met vrijwilliger(s)	20,6	25	13,4	19,5
	Wervingsactiviteiten	0	0	17,9	6,2
	Opbouw netwerk buurt	0	3,3	6	3,1
	Overig direct Buurtcirkel	7,4	0	6	4,6
	Totaal	100	100	100	100
	Buurtcirkel het Klimrek				
	Individuele begeleiding	61,7	60,2	62,9	61,7
	Groepsactiviteiten	14,3	12,2	16,1	14,3
	Coaching/ contact met vrijwilliger(s)	5	5,1	4,9	5
	Wervingsactiviteiten	6,7	10,2	3,6	6,7
	Opbouw netwerk buurt	3,8	2	5,4	3,8
	Overig direct Buurtcirkel	8,6	10,2	7,1	8,6
	Totaal	100	100	100	100

Movisie werkt aan een krachtige samenleving

Movisie staat voor een maatschappij waar iedereen gelijkwaardig kan deelnemen. Daarom zetten we ons in voor een samenleving met veerkracht waarin burgers kansen krijgen en er ruimte is voor ieders behoeften, kwaliteiten en vaardigheden. Als kennisinstituut en adviesbureau voor de aanpak van sociale vraagstukken versterken we professionals, gemeenten, maatschappelijk betrokken ondernemers, cliënten en burgers om het sociale domein optimaal vorm te geven. Tegelijkertijd verrijken zij ons met hun kennis en ervaringen; want kennis maken en resultaten boeken doe je samen! Onze activiteiten zijn georganiseerd rond vijf actuele thema's: Effectiviteit en vakmanschap, Inclusie en diversiteit, Huiselijk en seksueel geweld, Actief burgerschap en Sociale zorg.

www.movisie.nl.

Buurtcirkel is een zorgconcept waarin een groep kwetsbare mensen met ondersteuningsvragen elkaar op basis van hun talenten en krachten ondersteunt. Professionals kunnen dan geleidelijk terugtreden, zo is de gedachte. Er wordt een horizontaal buurtnetwerk opgebouwd, mantelzorg wordt belangrijker en burgers worden aangemoedigd om zelfstandig en zelfredzaam te zijn. Een Buurtcirkel wordt door een professional samen met een vrijwilliger begeleid.

Buurtcirkel is geïntroduceerd door Pameijer uit Rotterdam. Het onderzoeks- en adviesbureau Risbo heeft de Buurtcirkels onderzocht en ging na in hoeverre deze het netwerk van deelnemers verbreden en hun zelfredzaamheid vergroten. Daarnaast volgden de onderzoekers de opbouw en de realisatie van de Buurtcirkels om erachter te komen wat succesfactoren en belemmeringen zijn.

Eén van de conclusies is dat deelname aan een Buurtcirkel een belangrijke uitbreiding van het netwerk van de deelnemers is. Dit verbetert hun emotioneel welbevinden. Verder blijkt er vooral een vorm van 'samenredzaamheid' te ontstaan: mensen helpen elkaar. Professionele ondersteuning blijft echter ook nodig.

De opbouw van een Buurtcirkel vraagt de nodige inspanning van de coach om bij elkaar passende deelnemers en geschikte vrijwilligers te vinden. Een belangrijke rol van de coach is de deelnemers te stimuleren om elkaar te ondersteunen en daarin ook initiatieven te nemen. Het groepsproces helpt de deelnemers om zelf meer de regie te nemen binnen de Buurtcirkel en ook in hun eigen hulpverlening.

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van Movisie in het kader van het onderzoeksprogramma 'Inzicht in sociale interventies'. Er zijn kwalitatieve casestudies gedaan en het instrument 'Samenredzaamheidswijzer' is ontwikkeld en getest. Dit instrument combineert een netwerkanalyse met een zelfredzaamheidsanalyse. Het onderzoeksprogramma is gefinancierd door het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.